

**STRATEGIA ROZWOJU
GMINY DĄBROWA ZIELONA
2023 - 2030**

Spis treści

1.	Wstęp	4
2.	Strategia w skrócie	6
3.	Diagnoza Gminy Dąbrowa Zielona	8
3.1.	Położenie geograficzne i podział administracyjny.....	9
3.2.	Uwarunkowania demograficzne.....	12
3.3.	Edukacja i wychowanie.....	21
3.4.	Ochrona zdrowia	24
3.5.	Pomoc społeczna	25
3.6.	Kultura i sport.....	30
3.7.	Aktywność obywatelska mieszkańców.....	34
3.8.	Bezpieczeństwo publiczne.....	36
3.9.	Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody.....	37
3.10.	Dziedzictwo kulturowe oraz turystyka	47
3.11.	Planowanie przestrzenne	51
3.12.	Mieszkalnictwo	52
3.13.	Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi	55
3.14.	Infrastruktura komunikacyjna i transport publiczny	61
3.15.	Rynek pracy i bezrobocie.....	63
3.16.	Przedsiębiorczość i rolnictwo	69
3.17.	Gospodarka finansowa	79
4.	Gmina w oczach mieszkańców	86
5.	Wnioski z diagnozy – Analiza SWOT	91
6.	Główne problemy w obszarach strategii.....	97
7.	Plan operacyjny strategii rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju Gminy	99
7.1.	Misja i wizja	100
7.2.	Obszary strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia.....	100
8.	Wieloletni Plan inwestycyjny.....	125
9.	Część planistyczna	130
9.1.	Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	131
9.2.	Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań.....	134
9.3.	Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy	143

10.	System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	149
10.1.	System realizacji strategii	150
10.2.	Wdrażanie Strategii	151
10.3.	System monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona	152
10.4.	Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii	154
10.5.	Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	155
11.	Ramy finansowe oraz źródła finansowania	157
	Spis tabel	161
	Spis map	164
	Spis wykresów	166
	Spis zdjęć	169

WSTĘP

Szanowni Państwo, Drodzy Mieszkańcy Gminy Dąbrowa Zielona, nowa Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na 2023 – 2030 jest efektem wspólnych prac, zarówno pracowników urzędu i jednostek podległych, ekspertów zewnętrznych, a przede wszystkim Państwa - aktywnych mieszkańców, którzy poświęcili swój czas, by wspólnie odpowiedzieć na nurtujące nas pytania i przedstawić swoją wizję gminy Dąbrowa Zielona za lat 7, wesprzeć nas w próbie odpowiedzi na pytanie: w jakim miejscu chcemy być, mieszkać, żyć, odpoczywać, czego oczekujemy i pragniemy dla siebie, dla naszych dzieci, rodziców, przyjaciół?

Efektom tej wspólnej refleksji jest niniejsza Strategia i zawarte w niej cele, które nakreśliliśmy, a także obszary, w których razem chcemy działać i zmieniać naszą gminę. Podsumowując efekty kilkumiesięcznych prac, patrzę w przyszłość z optymizmem i dostrzegam gminę Dąbrowa Zielona, która jest gminą, która podejmuje i podejmować będzie liczne inicjatywy, wprowadzać innowacyjne pomysły służące poprawie życia mieszkańców.

Po przejściu procesu tworzenia Strategii widzę, że jesteśmy dumni z naszej Gminy i to stanowi o naszej sile, jako wspólnoty samorządowej. Bo Mieszkańcy są nie tylko celem Strategii, ale równocześnie siłą te rozwiązania wprowadzającą.

Wybiegając w przyszłość widzimy Gminę Dąbrowa Zielona jako miejsce przyjazne mieszkańcom, małą Ojczyznę, z którą się identyfikują, Gminę w ludzkiej skali, w której usługi są łatwo dostępne, znalezienie pracy nie stanowi problemu, sieć dobrze zorganizowanych szkół zapewnia wysoki poziom nauczania i każde dziecko ma zapewnione miejsce w przedszkolu. Liczne atrakcje i przyroda zapewniają możliwość spędzania wolnego czasu. Powietrze, którym oddychamy jest czyste, nie obawiamy się wyjścia na spacer w zimowe popołudnie, nie sprawdzamy przed wyjściem, jaka jest jakość powietrza, bo zawsze jest co najmniej dobra.

Zależy nam bardzo, by przyciągać do gminy inwestorów, którzy z troską podchodzą do ochrony środowiska, a swoje firmy chcą rozwijać w sposób zrównoważony. Takich przedsiębiorców i inwestorów będziemy wspierać, wspólnie z nimi planować i budować rozwój gospodarczy naszej gminy.

Szanowni Mieszkańcy

To jest nasza wspólna wizja, nasza odpowiedź na pytanie, jakiej Gminy chcemy. To wskazanie dalekosiężnego kierunku rozwoju, swego rodzaju "latarnia morska", która wyznaczać będzie kierunek.

Życzę sobie i Państwu, aby to nasze wspólne marzenie opisane w niniejszej Strategii, jak najszybciej się ziściło.

Wójt Gminy Dąbrowa Zielona
mgr Maria Włodarczyk

STRATEGIA W SKRÓCIE

Strategia rozwoju gminy jest zestawieniem celów, potrzeb i sposobów ich zaspokojenia. Jest podręcznikiem dla mieszkańców, inwestorów, ale przede wszystkim pracowników urzędu i radnych. Każdy, kto sięgnie po ten dokument wie, do czego Gmina Dąbrowa Zielona dąży, w czym chce być najlepsza i jakie są jej priorytety rozwoju.

Podstawą prawną uchwalenia Strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023-2030 jest ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40). Zgodnie z art. 10e ust. 1 tejże ustawy gmina może opracować strategię rozwoju gminy, natomiast art. 10f ust. 2 określa, że projekt strategii opracowuje wójt oraz przedkłada go zarządowi województwa w celu wydania opinii, dotyczącej sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w strategii rozwoju województwa.

Wizja gminy Dąbrowa Zielona to jej najbardziej pożądaný obraz w przyszłości. str. 100

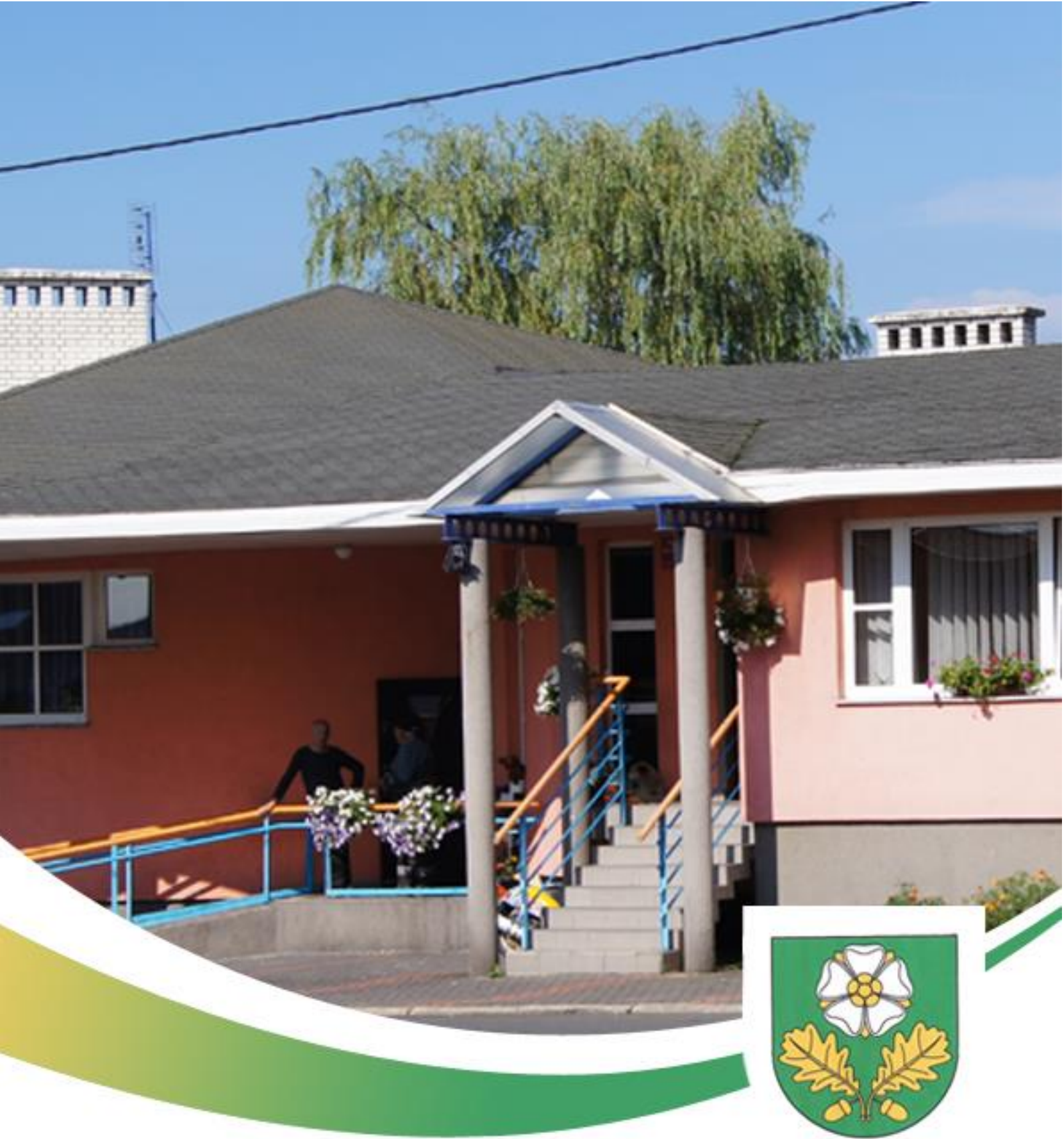
Kierunki działań wskazują, jakie kluczowe zmiany należy wprowadzić w gminie, aby zrealizować wyznaczone cele

str. 102-123

Cele realizujące wizję gminy i przybliżające jej realizację:

1. Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona
2. Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona
3. Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa

str. 102-123

DIAGNOZA GMINY DĄBROWA ZIELONA

3.1. Położenie geograficzne i podział administracyjny

Gmina Dąbrowa Zielona jest gminą wiejską położoną w północno-wschodniej części województwa śląskiego, na terenie powiatu częstochowskiego. Jej powierzchnia wynosi 100 km², co stanowi 6,6 % powierzchni powiatu częstochowskiego oraz 0,8 % powierzchni województwa śląskiego.

Położenie Gminy Dąbrowa Zielona na tle województwa śląskiego oraz powiatu częstochowskiego, przedstawiają poniższe mapy.

Mapa 1 Gmina Dąbrowa Zielona na tle województwa śląskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org

Mapa 2 Gmina Dąbrowa Zielona na tle powiatu częstochowskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Gmina Dąbrowa Zielona graniczy od północnego wschodu z gminą Żytno (województwo łódzkie), od wschodu z gminą Koniecpol, od południa z gminą Przyrów, od zachodu z gminami: Mstów i Kłomnice, natomiast od północno-zachodu z gminą Gidle (województwo łódzkie).

Pod względem powierzchni, gmina zajmuje ósme miejsce w powiecie, a większe powierzchniowo są gminy Kłomnice, Koniecpol, Janów, Mykanów, Lelów, Olstyn i Mstów, co zostało przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1 Powierzchnia gmin powiatu częstochowskiego w ujęciu procentowym

Nazwa gminy	Powierzchnia (w km ²)	% powierzchni powiatu częstochowskiego
Błachownia	67	4,4%
Dąbrowa Zielona	100	6,6%
Janów	146	9,6%
Kamienica Polska	46	3,0%
Kłomnice	147	9,7%
Koniecpol	147	9,7%
Konopiska	79	5,2%

Kruszyna	94	6,2%
Lelów	124	8,2%
Mstów	120	7,9%
Mykanów	141	9,3%
Olsztyn	109	7,2%
Poczesna	60	3,9%
Przyrów	80	5,3%
Rędziny	41	2,7%
Starcza	20	1,3 %
RAZEM	1 521	100%

Źródło: Opracowanie własne

W skład gminy Dąbrowa Zielona wchodzi 14 sołectw: Borowce, Cielętniki, Cudków, Dąbek, Dąbrowa Zielona, Lipie, Nowa Wieś, Olbrachcice, Raczkowice, Raczkowice-Kolonia, Soborzyce, Święta Anna, Ulesie, Zaleszczyzny, których układ przedstawia poniższa mapa.

Mapa 3 Podział gminy Dąbrowa Zielona na sołectwa

Źródło: www.dabrowazielona.pl

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona nie ma żadnej miejscowości posiadającej status miasta, przy czym najbliższymi ośrodkami miejskimi są miasta: Koniecpol, Olsztyn oraz Częstochowa. Funkcję centrum usługowo-administracyjnego w gminie pełni miejscowość Dąbrowa Zielona, będąca siedzibą władz samorządowych.

3.2. Uwarunkowania demograficzne

Uwarunkowania demograficzne są jednym z kluczowych czynników mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą oraz kształtujących procesy rozwojowe na danym obszarze. Procesy demograficzne zachodzące w danym obszarze można analizować w oparciu o dane dotyczące liczby ludności, migracji i przyrostu naturalnego, strukturą ludności, procesami starzenia się społeczeństwa, a także prognozą demograficzną.

Potencjał demograficzny gminy Dąbrowa Zielona, zgodnie z przeprowadzonym w 2021 roku Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań 2021, to 3 731 osób, co stanowi 2,8 % ludności powiatu częstochowskiego. Z kolei średnia gęstość zaludnienia wynosiła 37 osób/km², co jest wynikiem znacznie poniżej średniej dla powiatu, gdzie wynosiła 88 osób/km². Porównując przedstawione dane dotyczące liczby ludności w 2021 r. z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, można zauważyć, że liczba ludności w gminie spadła o 325 osób tj. o 8,01%.

Stan ludności gminy Dąbrowa Zielona na tle pozostałych gmin powiatu częstochowskiego w roku 2011 i 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2 Ludność, średnia gęstość zaludnienia oraz powierzchnia gmin powiatu częstochowskiego

Nazwa gminy	Ludność				Wzrost/spadek (%)
	2011		2021		
	ogółem	osób/km ²	ogółem	osób/km ²	
Blachownia	13 332	199	12 724	190	-4,56%
Dąbrowa Zielona	4 056	41	3 731	37	-8,01%
Janów	5 975	41	5 898	40	-1,29%
Kamienica Polska	5 975	130	5 455	119	-8,70%
Kłomnice	13 810	94	13 133	89	-4,90%
Koniecpol	10 173	69	8 960	61	-11,92%
Konopiska	10 610	134	10 737	136	1,20%
Kruszyna	4 928	52	4 711	50	-4,40%
Lelów	5 071	41	4 669	38	-7,93%
Mstów	10 568	88	10 829	90	2,47%
Mykanów	14 557	103	15 401	109	5,80%

Olsztyn	7 869	72	8 179	75	3,94%
Poczesna	12 782	213	12 598	210	-1,44%
Przyrów	3 972	50	3 628	45	-8,66%
Rędziny	10 013	244	9 665	236	-3,48%
Starcza	2 791	140	2 857	143	2,36%
Razem powiat częstochowski	136 482	90	133 175	88	-2,42%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 oraz Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2022

Na przestrzeni ostatniej dekady, w większości gmin powiatu częstochowskiego można zauważyć tendencję spadkową, jeśli chodzi o liczbę mieszkańców. Najwięcej mieszkańców biorąc pod uwagę rok 2011 i 2021 ubywało w gminie miejsko-wiejskiej Koniecpol, tj. 1 213 osób (spadek liczby mieszkańców o 11,92%). Wzrost liczby mieszkańców nastąpił natomiast w gminach: Starcza (wzrost o 66 osób), Konopiska (wzrost o 127 osób), Mstów (wzrost o 261 osób), Olsztyn (wzrost o 310 osób) oraz Mykanów (wzrost o 844 osoby).

Jednym z kluczowych czynników wpływających na zmianę liczby ludności jest ruch naturalny ludności oraz wynikający z niego przyrost naturalny, który stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami, a zgonami na danym obszarze. W 2021 roku na terenie gminy Dąbrowa Zielona liczba urodzeń wyniosła 16, natomiast liczba zgonów – 83, w związku z czym wartość przyrostu naturalnego wyniosła -67. Analizując dane dotyczące liczby urodzeń i zgonów na przestrzeni lat 2017-2021, można zauważyć, że w tym okresie wartość przyrostu naturalnego była wyłącznie ujemna, przy czym najniższa w roku 2021. Przyczyną tego jest zarówno rekordowo niska liczba urodzin, jak i wysoka liczba zgonów, a także pandemia COVID-19.

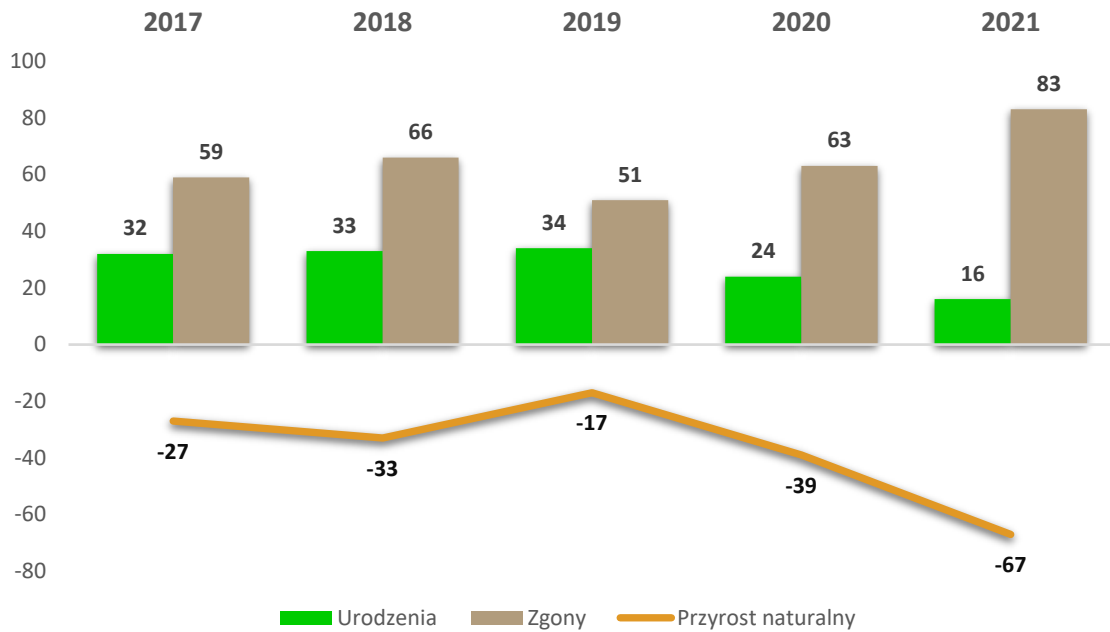
Liczbę urodzeń i zgonów w gminie Dąbrowa Zielona, a także wartość przyrostu naturalnego na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 3 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Urodzenia	32	33	34	24	16
Zgony	59	66	51	63	83
Przyrost naturalny	-27	-33	-17	-39	-67

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 1 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

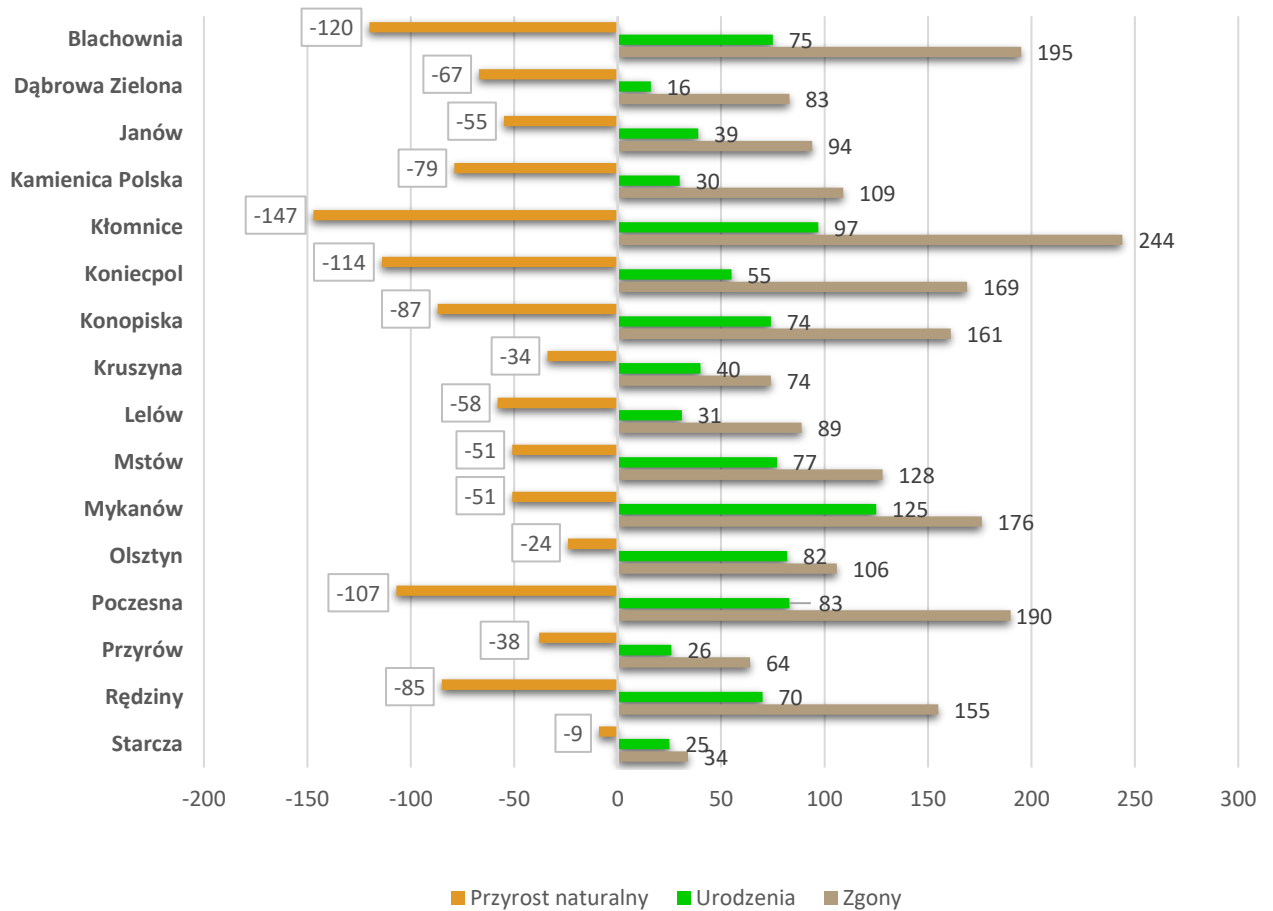

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Nieco lepiej sytuacja gminy wygląda na tle całego powiatu częstochowskiego – pod względem wartości przyrostu naturalnego gmina Dąbrowa Zielona w 2021 r. zajmowała dziewiąte miejsce w powiecie. Najwyższa wartość przyrostu naturalnego wystąpiła w gminie Starcza, z kolei najniższa w gminie Kłomnice - -147. Biorąc jednak pod uwagę liczbę urodzeń w 2021 roku, na tle pozostałych gmin powiatu częstochowskiego, gmina Dąbrowa Zielona posiadała najmniejszą wartość, natomiast jeśli chodzi o liczbę zgonów, jedynie w trzech gminach wartość ta była najmniejsza.

Liczbę urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w 2021 r. na tle pozostałych gmin powiatu częstochowskiego, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu częstochowskiego w roku 2021

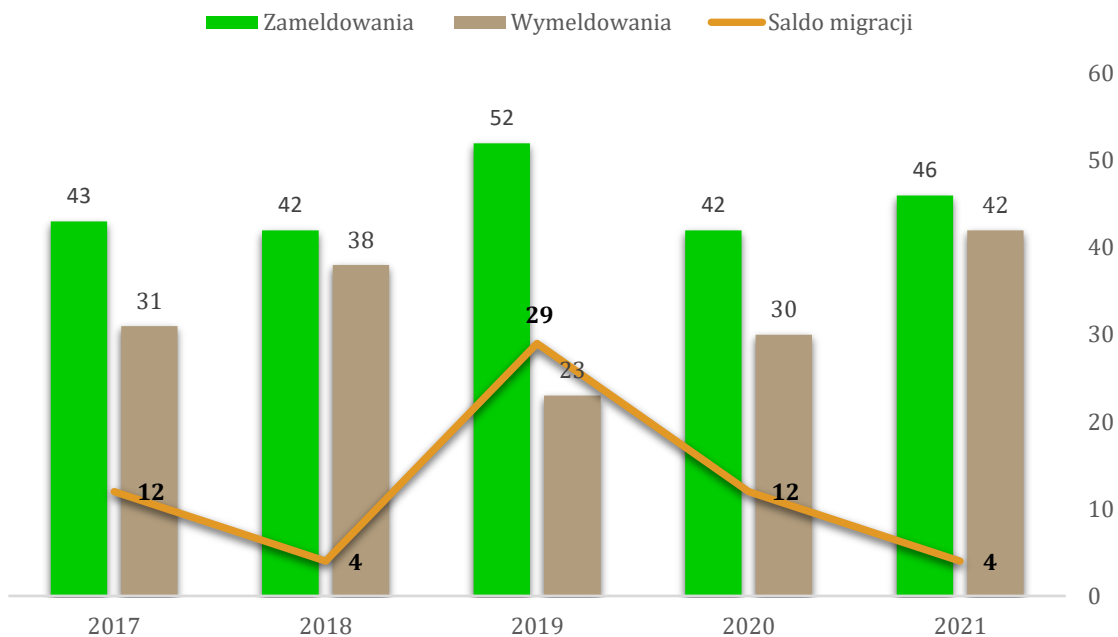
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zasadniczy wpływ na procesy demograficzne na danym obszarze ma również kwestia migracji ludności. Migracją określa się przemieszczanie ludzi, które ma na celu zmianę miejsca zamieszkania. Ze względu na kierunek migracji, wyróżnia się migracje wewnętrzne – w obrębie własnego kraju, oraz migracje zagraniczne – do innego kraju. Można również wyróżnić typy migracji ze względu na jej przyczynę, tj. m. in. migracje ekonomiczne, związane np. z pracą zawodową, migracje edukacyjne, które spowodowane są np. wyjazdem na studia, lub też migracje społeczne, wynikające np. z chęci zmiany otoczenia.

Zjawisko migracji na danym obszarze mierzy się liczbą zameldowań oraz wymeldowań, których różnica stanowi saldo migracji. Na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2021 roku, odnotowano 46 zameldowań oraz 42 wymeldowania, w wyniku czego wartość salda migracji wyniosła 4. Na przestrzeni lat 2017-2021 saldo migracji nie przybierało wartości ujemnych, w związku z czym, główny wpływ na zmniejszającą się liczbę mieszkańców na terenie gminy Dąbrowa Zielona ma ujemny przyrost naturalny.

Liczbę zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na przestrzeni lat 2017-2021 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

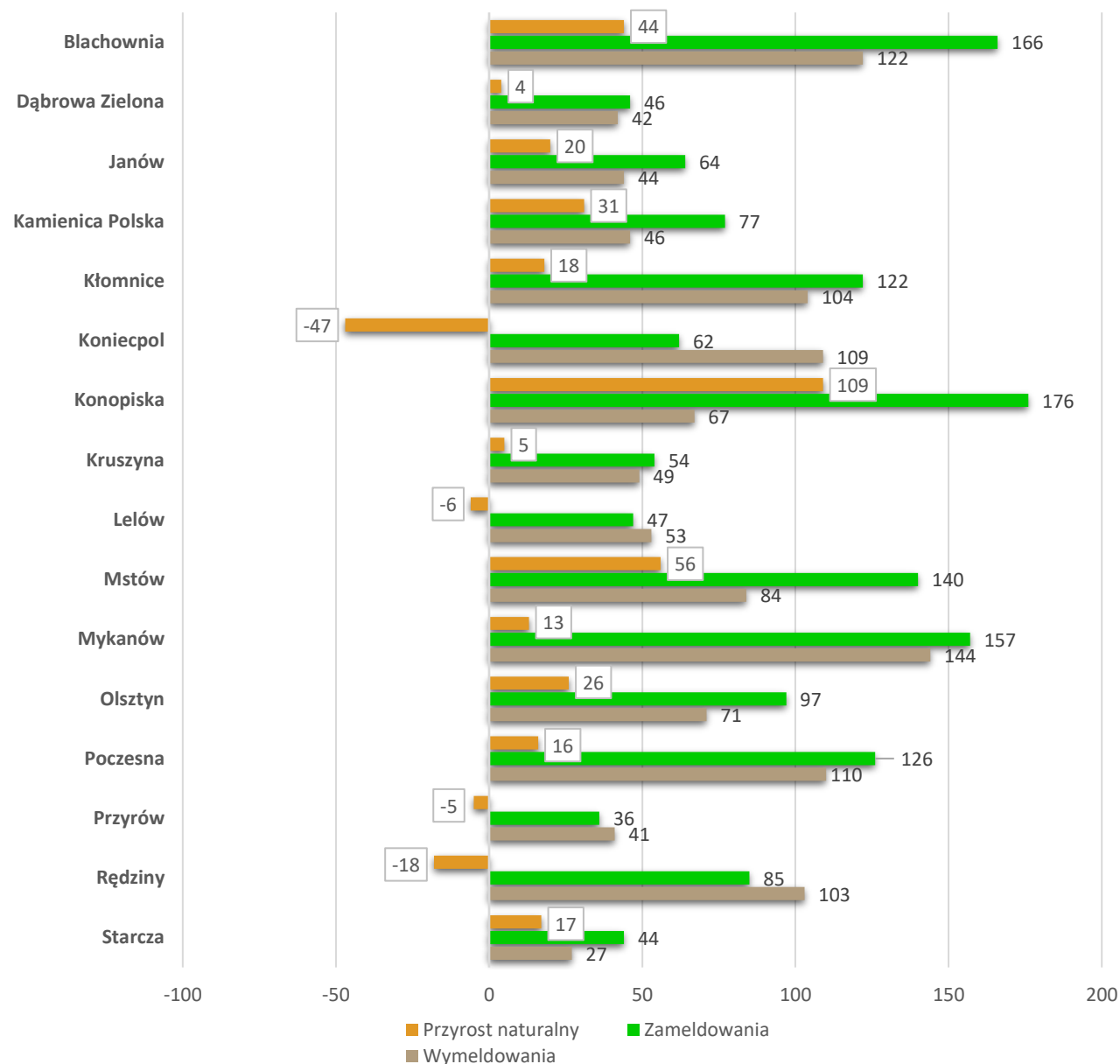

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ujemne saldo migracji wpływa na sytuację społeczno-gospodarczą oraz potencjał demograficzny gminy. Istotnym problemem jest odpływ ludzi młodych, wykształconych, aktywnych i innowacyjnych, co przyczynia się do zmniejszania potencjalnych zasobów pracy, a także obniżania ich jakości. Dodatkowo saldo migracji w 2021 roku wystąpiło jednak w większości gmin powiatu częstochowskiego, natomiast ujemne wystąpiło jedynie w gminach: Przyrów, Lelów, Rędziny i Koniecpol.

Liczbę zameldowań i wymeldowań oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu częstochowskiego w 2021 roku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu częstochowskiego w roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analiza struktury wiekowej mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona w oparciu o wyniki narodowych spisów powszechnych w 2011 i 2021 roku ukazuje, że na przestrzeni lat 2011-2021 wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym – wzrost o 133 osoby, przy równoczesnym spadku liczby osób wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym – spadek odpowiednio o 117 i 341 osób. Do osób w wieku przedprodukcyjnym zalicza się osoby w wieku do 17 roku życia, które nie osiągnęły jeszcze zdolności do pracy, z kolei do osób w wieku poprodukcyjnym – mężczyźn w wieku od 18 do 64 roku życia oraz kobiety w wieku od 18 do 59 roku życia.

Strukturę mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona według trzech grup wiekowych w roku 2011 i 2021 przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 4 Struktura mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona według trzech grup wiekowych w 2011 oraz 2021 roku

Grupa wiekowa	2011		2021	
	Ilość mieszkańców	% ogółu mieszkańców	Ilość mieszkańców	% ogółu mieszkańców
Wiek przedprodukcyjny	665	16,40%	548	14,69%
Wiek produkcyjny	2 501	61,66%	2 160	57,89%
Wiek poprodukcyjny	890	21,94%	1 023	27,42%
Razem	4 056	100 %	3 731	100 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 oraz Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2022

Wykres 5 Struktura mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona według trzech grup wiekowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 oraz Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2022

Liczebność poszczególnych grup wiekowych przekłada się na wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, którym określa się stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny i poprodukcyjny) do liczby osób w wieku produkcyjnym. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, wskaźnik liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym dla gminy Dąbrowa Zielona w 2021 roku wyniósł 67,8, natomiast dla powiatu częstochowskiego i województwa śląskiego – odpowiednio 65,1 oraz 70,5. W powiecie częstochowskim wyższe wartości tego wskaźnika niż w gminie Dąbrowa Zielona wystąpiły jedynie w gminach: Olsztyn, Blachownia oraz Kamienica Polska.

Biorąc pod uwagę współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (65 i więcej lat) w gminie Dąbrowa Zielona w 2021 roku kształtował się on na poziomie 33,5 osób, co było drugim wynikiem w powiecie częstochowskim przekraczając przy tym średnią dla powiatu częstochowskiego oraz województwa śląskiego. Innym wskaźnikiem określającym procesy demograficzne na danym obszarze jest odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem, który łącznie na terenie gminy Dąbrowa Zielona wyniósł 22, co również było drugim wynikiem w powiecie oraz przekraczało średnią dla powiatu i województwa.

Liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wartość współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem w poszczególnych gminach powiatu częstochowskiego oraz w województwie śląskim w roku 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu częstochowskiego oraz ogólnie w województwie śląskim w 2021 roku

Nazwa gminy	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	Odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem
Błachownia	69,1	32,4	21,4
Dąbrowa Zielona	67,8	33,5	22,0
Janów	66,4	27,6	18,6
Kamienica Polska	71,1	32,6	21,3
Kłomnice	62,3	28,7	19,4
Konieczpol	66,2	33,9	22,3
Konopiska	65,1	27,4	18,5
Kruszyna	57,6	23,8	16,5
Lelów	67,3	31,5	20,6
Mstów	62,7	25,3	17,2
Mykanów	62,6	24,6	16,8
Olsztyn	68,6	25,6	16,9
Poczesna	65,2	27,7	18,7
Przyrów	66,8	30,1	19,9
Rędziny	63	26,7	18,2
Starcza	65,6	27,4	18,3
Powiat częstochowski	65,1	28,3	19,0
Województwo śląskie	70,5	31,0	20,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, wskaźniki obciążenia demograficznego na terenie gminy Dąbrowa Zielona przybierały wyższe wartości niż średnia powiatu częstochowskiego oraz w dwóch przypadkach wyższe niż średnia dla województwa śląskiego, co świadczy o dużym problemie w tej kwestii. Ogólnie na analizowanym obszarze można zauważyć przejawiający się proces starzenia się społeczeństwa przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. To z kolei w perspektywie czasu negatywnie wpływać będzie na rozwój demograficzny i ekonomiczny.

W 2017 roku, Główny Urząd Statystyczny zaprezentował „Prognozę ludności gmin na lata 2017-2030”, będącą opracowaniem eksperymentalnym, w której punktem wyjścia był stan ludności w dniu 31 grudnia 2016 roku. Z uwagi na dużą zmienność kształtowania się procesów demograficznych pod wpływem trudnych do przewidzenia czynników, które określają sytuację społeczną, ekonomiczną i zdrowotną i w konsekwencji wpływają na indywidualne decyzje ludności

(w kwestii założenia rodziny, ruchów migracyjnych itp.), w niniejszej prognozie zaobserwować można różnice w stosunku do danych uzyskanych w aktualnych badaniach oraz wyników bilansów ludności. Niemniej, celem prognozy jest wskazanie kierunków przyszłych zmian w rozwoju demograficznym oraz potencjalnych negatywnych zjawisk, wymagających podjęcia interwencji przez odpowiednie organy pomocy społecznej.

Analizując dane dotyczące prognozy liczby ludności w gminie Dąbrowa Zielona do roku 2030, zauważyć można, że z roku na rok prognozowany jest spadek liczby mieszkańców gminy, przy wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Główną przyczyną spadku liczby ludności ma być w dalszym ciągu ujemny przyrost naturalny. Dane dla okresu od 2017 do 2021 roku odbiegają od danych przedstawionych w toku przeprowadzonej w niniejszym podrozdziale analizy uwarunkowań demograficznych, niemniej prognoza ukazuje występowanie negatywnego trendu spadku liczby mieszkańców oraz procesu starzenia się społeczeństwa, co wymaga podjęcia działań samorządu w celu odwrócenia tego trendu.

Dane dotyczące prognozowanej liczby ludności według ekonomicznych grup wiekowych na przestrzeni lat 2017-2030 oraz ruchu naturalnego i wędrownego w tym okresie przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 6 Prognoza ludności gminy Dąbrowa Zielona na lata 2017-2030

Rok	Liczba ludności ogółem	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym
2017	3889	571	2362	956
2018	3870	558	2323	989
2019	3848	563	2287	998
2020	3829	562	2261	1006
2021	3811	565	2221	1025
2022	3788	577	2186	1025
2023	3768	581	2158	1029
2024	3748	585	2130	1033
2025	3728	578	2106	1044
2026	3708	567	2095	1046
2027	3685	561	2074	1050
2028	3662	565	2042	1055
2029	3638	562	2031	1045
2030	3618	555	2017	1046

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego- Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

Tabela 7 Ruch naturalny i wędrówkowy w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017-2030

Rok	Ruch naturalny			Migracje wewnętrzne na pobyt stały		
	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ	Odływ	Saldo
2017	30	50	-20	32	31	+1
2018	31	50	-19	31	30	+1
2019	31	53	-22	31	30	+1
2020	31	50	-19	31	30	+1
2021	31	50	-19	31	29	+2
2022	30	53	-23	30	29	+1
2023	29	50	-21	30	28	+2
2024	28	49	-21	29	28	+1
2025	28	50	-22	29	27	+2
2026	27	48	-21	28	27	+1
2027	26	50	-24	28	27	+1
2028	25	49	-24	27	26	+1
2029	25	50	-25	27	26	+1
2030	27	48	-21	27	26	+1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego- Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne)

3.3. Edukacja i wychowanie

Edukacja wraz z wychowaniem pełni niezwykle ważną rolę w sferze społecznej oraz w kształtowaniu kapitału ludzkiego, mając kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych społeczeństwa. Jakość kapitału ludzkiego, na którą wpływ ma system edukacji, zasadniczo wpływa m. in. na rynek pracy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy, a wydatki przeznaczane na kwestie z nią związane stanowią znaczną część budżetu każdej gminy.

Ważną rolę w wychowaniu dzieci pełnią instytucjonalne formy opieki nad najmłodszymi dziećmi. Do form opieki nad dziećmi do lat trzech możemy zaliczyć żłobki oraz kluby dziecięce, w ramach których realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Korzystanie z tego typu placówek ma również pozytywny wpływ na rynek pracy, dzięki możliwości uczestnictwa w nim rodziców dzieci.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona funkcjonuje Gminny Żłobek w Dąbrowie Zielonej z oddziałem w Olbrachcicach, który obejmuje opieką dzieci w wieku od 15 miesięcy do 3 lat i dysponuje 28 miejscami. Według danych GUS, na terenie gminy na koniec 2021 roku zameldowanych było 71 dzieci do lat trzech, z czego w żłobku według stanu na dzień 31 grudnia 2021 roku, opieką objętych było 16 dzieci, co stanowiło 22,5 % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej. Łącznie w ciągu roku 2021 opieką w żłobku objętych było 28 dzieci.

Z uwagi na małą liczbę miejsc w żłobku, część mieszkańców zapewnia opiekę nad dziećmi w domach, kosztem własnej pracy zawodowej, co niekorzystnie wpływa również na rynek pracy. Jest to jednak zjawisko, które występuje w wielu gminach województwa śląskiego. Z tego względu, można rozważyć podjęcie działań w zakresie inwestycji w infrastrukturę i stworzenia miejsc opieki, po uprzednim określeniu zapotrzebowania na te miejsca w poszczególnych miejscowościach gminy.

Wychowanie przedszkolne realizowane jest w placówkach wychowania przedszkolnego, do których zalicza się przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne. Ma ono na celu zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju i wypełnienie podstawy programowej oraz obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia.

W zakresie wychowania przedszkolnego, na terenie gminy Dąbrowa Zielona funkcjonuje Gminne Przedszkole w Dąbrowie Zielonej z oddziałami w Olbrachcicach i Soborzycach, obejmujące cztery oddziały. Zgodnie z danymi GUS, na koniec 2021 roku na terenie gminy zameldowanych było 117 dzieci w wieku od 3 do 6 lat, z czego 109 – tj. 93,2 % objętych było wychowaniem przedszkolnym.

Pierwszym etapem zorganizowanej edukacji jest szkolnictwo podstawowe. Od 2017 roku, w wyniku przeprowadzonej reformy oświaty, okres nauki w szkole podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat, a następnym etapem edukacji stało się do wyboru 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letni szkoła branżowa I stopnia i 2-letnia szkoła branżowa II stopnia.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona funkcjonują dwie szkoły podstawowe, dla których Gmina Dąbrowa Zielona jest organem prowadzącym:

- Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego w Dąbrowie Zielonej,
- Szkoła Podstawowa w Olbrachcicach.

Dodatkowo na terenie gminy funkcjonuje Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Soborzycach, dla której organami prowadzącym jest Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Soborzycy.

Według danych GUS z 2021 roku, do wszystkich szkół podstawowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona uczęszczało 249 uczniów, z tego 212 do placówek prowadzonych przez Gminę Dąbrowa Zielona. W stosunku do 2016 roku, liczba uczniów w placówkach zwiększyła się o 53. Główną przyczyną tego było zlikwidowanie funkcjonującego na terenie gminy gimnazjum i utworzenie VIII klas w szkołach podstawowych.

Dane dotyczące liczby uczniów w szkołach podstawowych na przestrzeni lat 2016-2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8 Liczba uczniów w szkołach podstawowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2016-2021

Rodzaj placówki	Liczba uczniów					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Szkoły podstawowe ogółem	196	212	249	257	260	249

Szkoły podstawowe, prowadzone przez Gminę Dąbrowa Zielona	172	189	221	228	223	212
Szkoły podstawowe, prowadzone przez stowarzyszenie	24	23	28	29	37	37
Gimnazjum	93	66	33	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jakość edukacji na poziomie podstawowym ocenić można na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty, do którego przystąpienie jest warunkiem ukończenia szkoły. Egzamin obejmuje wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego w odniesieniu do trzech kluczowych przedmiotów nauczania: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego.

Na terenie omawianego obszaru w 2022 roku do egzaminu ósmoklasisty przystąpiło 61 uczniów z trzech szkół podstawowych. Średnie wyniki w gminie kształtowały się na poziomie: 53,1 % z języka polskiego, 47,1 % z matematyki oraz 52,4 % z języka angielskiego. Najwyższe wyniki z języka polskiego i matematyki wystąpiły w Szkole Podstawowej im. Władysława Broniewskiego w Dąbrowie Zielonej, natomiast z języka angielskiego w Szkole Podstawowej w Olbrachcicach. Wyniki egzaminów w poszczególnych szkołach w 2022 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9 Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2022 roku

Nazwa placówki oświatowej	Liczba piszących	Wyniki egzaminów %		
		Język polski	Matematyka	Język obcy nowożytny
Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego w Dąbrowie Zielonej	33	54,2	54,4	54,4
Szkoła Podstawowa w Olbrachcicach	18	51,3	41,6	57,9
Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Soborzycach	10	52,9	33,2	35,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Jaworznie

W zakresie kształcenia ponadpodstawowego młodzież uczęszcza przede wszystkim do placówek mieszczących się w miastach: Koniecpol i Częstochowa, dojeżdżając do szkół środkami komunikacji publicznej.

3.4. Ochrona zdrowia

Dostęp do opieki zdrowotnej jest jednym z istotnych czynników wpływających na sytuację zdrowotną i jakość życia mieszkańców gminy. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285 z późn. zm.), świadczeniobiorcy mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie. Między innymi, mieszkańcom gminy przysługują gwarantowane świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona opiekę zdrowotną mieszkańcom zapewniają dwa podmioty:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Dąbrowie Zielonej,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Soborzycach.

Placówki świadczą opiekę zdrowotną w oparciu o kontrakty z Narodowym Funduszem Zdrowia i realizują działania związane w szczególności z badaniem i poradą lekarską w zakresie kompetencji lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, specjalistyczną opieką dermatologiczną, reumatologiczną i ginekologiczną, pielęgniarstwem środowiskowo-rodzinnym i szkolno-wychowawczym, a także szczepieniami ochronnymi i działaniami profilaktycznymi.

W Dąbrowie Zielonej znajduje się również, prowadzony w formie praktyki lekarskiej Gabinet Stomatologiczny, w którym refundowany jest kompleksowy zakres usług stomatologicznych w ramach świadczeń zakontraktowanych z Narodowym Funduszem Zdrowia, a także funkcjonuje Terenowa Stacja Pogotowia Ratunkowego.

Dane dotyczące liczby porad lekarskich na terenie gminy Dąbrowa Zielona w roku 2016 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10 Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Dąbrowa Zielona w 2016 oraz 2021 roku

Wyszczególnienie	2016	2021
Przychodnie ogółem	2	2
Praktyki lekarskie	1	2
Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady lekarskie	18 016	13 845
Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie	15 828	12 628

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ze względu na niewystarczający zakres usług medycznych, jeśli chodzi o badania specjalistyczne, pacjenci z terenu gminy Dąbrowa Zielona korzystają również z placówek medycznych w mieście Koniecpol, gdzie oprócz specjalistycznych przychodni funkcjonuje Stacja Pogotowia Ratunkowego w Częstochowie Filia Koniecpol, a także w mieście Częstochowa, gdzie znajduje się Wojewódzki Szpital Specjalistyczny.

Ponadto w gminie znajdują się dwie apteki ogólnodostępne w Dąbrowie Zielonej i w Świętej Annie oraz punkt apteczny w Soborzycach.

3.5. Pomoc społeczna

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268 z późn. zm.), pomocą społeczną określa się instytucję polityki społecznej państwa, która ma na celu wspieranie osób i rodzin w przewyższaniu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, przy wykorzystaniu własnych możliwości i uprawnień. Wsparcie osobom oraz rodzinom w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w godnych warunkach, udzielane jest w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. Sprawy obejmujące zagadnienia z zakresu pomocy społecznej należą do zadań własnych gminy.

Działania z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dąbrowie Zielonej. Ośrodek realizuje swoje zadania na podstawie ww. ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, a także na podstawie innych ustaw tj.:

- wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- świadczeniach rodzinnych,
- pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem",
- ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekuna,
- pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- Karcie Dużej Rodziny,
- ochronie zdrowia psychicznego,
- zatrudnieniu socjalnym.

Ośrodek realizuje również zadania wynikające z przepisów prawa z zakresu ostony socjalnej i polityki społecznej, w tym prorodzinnej.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dąbrowie Zielonej udziela pomocy pieniężnej i niepieniężnej, tj. tzw. środowiskowej pomocy społecznej, osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego w przepisach kryterium dochodowego. Od dnia 1 stycznia 2022 r. kwota kryterium dochodowego wynosi dla osoby samotnie gospodarującej 776, a dla osoby w rodzinie 600 zł. Poprzednio obowiązujące kryterium od 1 października 2018 r. do 31 grudnia 2021 r. wynosiło odpowiednio 701 i 528 zł.

Pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej określana jest jako środowiskowa pomoc społeczna. Beneficjentami pomocy środowiskowej są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, którzy w danym roku przynajmniej raz otrzymały jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy. Z kolei zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów tejże pomocy w liczbie ludności ogółem, co pozwala określić skalę problemu w tej kwestii.

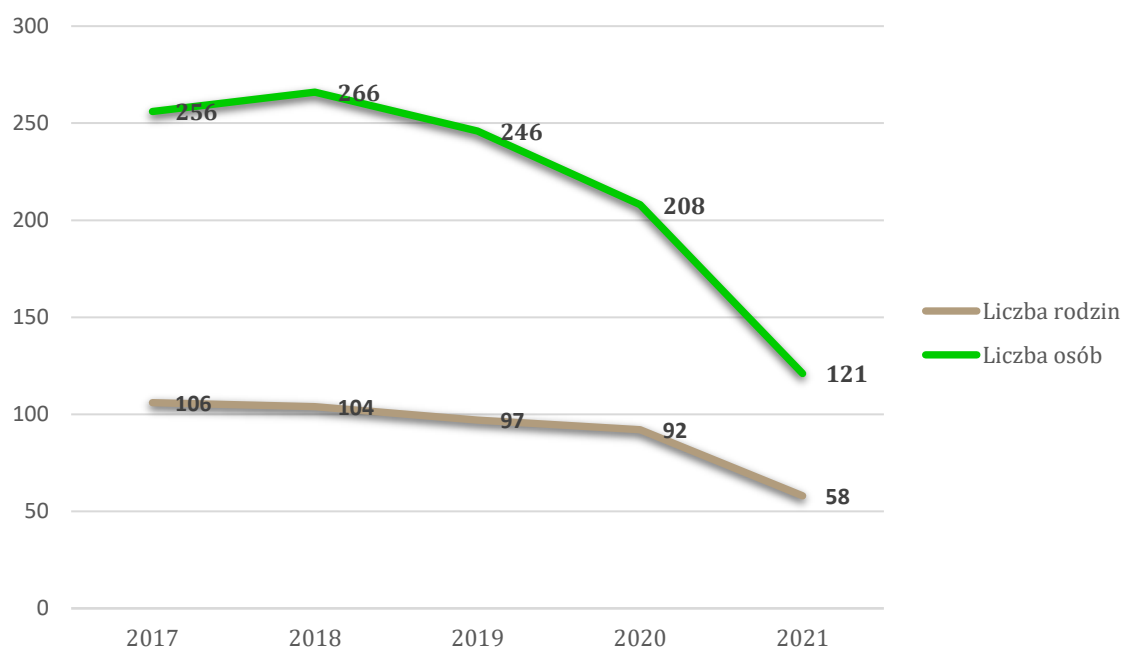
Liczbę gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 11 Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba gospodarstw domowych	106	104	97	92	58
Liczba osób w rodzinach	256	266	246	208	121

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

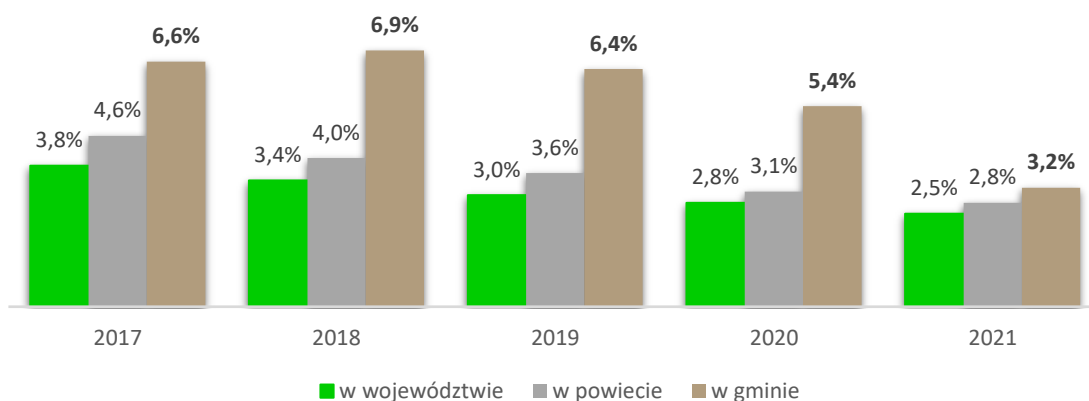
Wykres 6 Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z powyższej tabeli oraz wykresu, na przestrzeni lat 2017-2021, zmniejszyła się liczba rodzin objętych wsparciem Ośrodka o 48 (spadek o 45,3 %), w tym liczba osób objętych wsparciem o 135 osób (spadek o 52,7 %). Może to świadczyć o poprawie sytuacji rodzin, które korzystały dotychczas ze świadczeń pomocy społecznej. Wpływ na to miało uruchomienie świadczenia „Rodzina 500+”, a także wzrost najniższego wynagrodzenia oraz minimalnych emerytur i rent. Zjawisko to występuje ogólnie w powiecie częstochowskim i województwie śląskim, a fakt ten odzwierciedla poniższy wykres, przedstawiający udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem.

Wykres 7 Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie śląskim, powiecie częstochowskim oraz gminie Dąbrowa Zielona

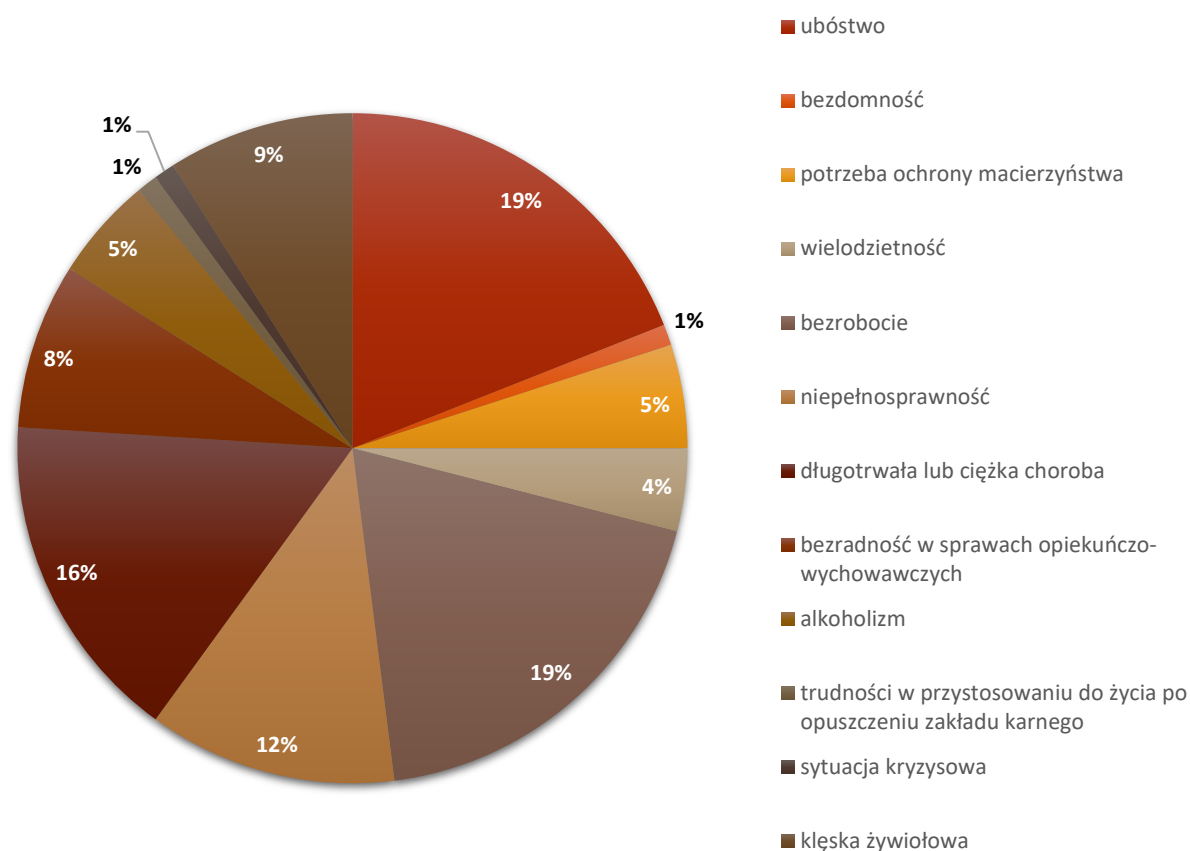
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wskazuje powyższy wykres, pomimo spadającej liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w gminie Dąbrowa Zielona, w dalszym ciągu udział tych osób w liczbie ludności ogółem przekracza średnią dla powiatu częstochowskiego oraz województwa śląskiego, choć z każdym rokiem dysproporcje te są mniejsze.

Zgodnie z danymi Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dąbrowie Zielonej najczęstszą przyczyną korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w gospodarstwach domowych było w 2021 roku ubóstwo oraz bezrobocie, z powodu których pomocą objętych było 19 % gospodarstw domowych z terenu gminy Dąbrowa Zielona. W dalszej kolejności, przyczyną objęcia pomocą społeczną była długotrwała lub ciężka choroba – 16 % gospodarstw, niepełnosprawność – 12 % gospodarstw oraz wystąpienie klęski żywiołowej – 9 % gospodarstw.

Odsetek gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według przyczyn pozostawania w trudnej sytuacji życiowej w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 8 Przyczyny pozostawania w trudnej sytuacji życiowej w 2021 roku w gminie Dąbrowa Zielona

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dąbrowie Zielonej

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dąbrowie Zielonej realizuje również świadczenia rodzinne, którymi są:

- zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego;
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne;
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka;
- świadczenie rodzicielskie.

Liczbę korzystających ze świadczeń rodzinnych oraz kwoty wypłacanych świadczeń w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12 Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Dąbrowa Zielona oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	140	128	114	97	70
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	259	245	227	187	131

Dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	235	222	206	170	122
Udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w %	41,8	39,2	36,4	30,1	22,1
Kwota świadczeń rodzinnych ogółem w tys. zł	876	892	922	847	771
Kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami) w tys. zł	532	489	454	351	249
Kwota zasiłków pielęgnacyjnych w tys. zł	120	118	140	152	145

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na podstawie poniższych danych możemy zaobserwować spadek liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci - spadek o 50 %, a przez to i spadek liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – spadek o 49,4 %. Warte uwagi jest również wskaźnik, dotyczący udziału dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – w 2021 roku udział ten wynosił 22,1 %, natomiast w 2016 było to 41,8 %. Może to świadczyć o poprawie warunków życia rodzin, podobnie jak w przypadku beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, spowodowanej realizacją świadczenia „Rodzina 500 +” oraz wzrostem minimalnych wynagrodzeń.

Podobnie sprawa przedstawia się kwestia kwot wypłacanych świadczeń rodzinnych, które na przestrzeni lat 2017-2021 zmniejszyły się o 105 tys. zł. Występował przy tym spadek kwoty wypłacanych zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami – o 283 tys. zł oraz wzrost kwoty zasiłków pielęgnacyjnych – o 25 tys. zł.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona, jako gminna jednostka organizacyjna, funkcjonuje Środowiskowy Dom Samopomocy w Soborzycach, będący ośrodkiem wsparcia dziennego dla osób przewlekle chorych psychicznie, osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych. W 2021 roku stan uczestników wynosił 33 osoby, a wśród korzystających ze wsparcia znajdowały się również osoby spoza terenu gminy Dąbrowa Zielona, tj. z gminy Przysów, Żytno, Koniecpol, Mykanów. Podstawowym celem działalności Środowiskowego Domu Samopomocy jest podnoszenie jakości życia oraz zapewnienie oparcia społecznego osobom z zaburzeniami psychicznymi oraz osobom niepełnosprawnym intelektualnie i ich rodzinom.

W ramach polityki senioralnej, w gminie Dąbrowa Zielona utworzony został Dzienny Dom Pobytu „Senior+” w Dąbrowie Zielonej, którego celem jest wsparcie seniorów poprzez realizację działań w ramach społecznej aktywizacji, usług w zakresie aktywności ruchowej, edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej oraz opiekuńczej. W 2021 roku, wsparciem Dziennego Domu Pobytu objętych było 15 osób w wieku powyżej 60 lat, nieaktywnych zawodowo.

W celu wsparcia osób niepełnosprawnych, na terenie gminy Dąbrowa Zielona realizowana jest inwestycja, mająca na celu utworzenie Centrum opiekuńczo-mieszkalnego w Dąbrowie Zielonej w budynku po byłym SKR. Głównym celem projektu jest wszechstronna pomoc dorosłym osobom niepełnosprawnym ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności poprzez zapewnienie usług zamieszkiwania w ramach pobytu dziennego lub całodobowego. Zakończenie inwestycji planowane jest na II połowę 2023 r.

3.6. Kultura i sport

Kultura

Kultura ma zasadniczy wpływ na jakość życia, tworząc relacje społeczne i pomagając w zaspokajaniu indywidualnych potrzeb niematerialnych, musi być jednak stale rozwijana. Duże znaczenie w tym aspekcie ma funkcjonująca infrastruktura kulturalna. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. W gminie Dąbrowa Zielona, jako instytucje kultury funkcjonują: Gminny Ośrodek Kultury w Dąbrowie Zielonej oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Zielonej.

Gminny Ośrodek Kultury w Dąbrowie Zielonej jest gminną jednostką organizacyjną, wpisaną do rejestru kultury, której celem działania jest inicjowanie, programowanie i organizowanie działalności kulturalnej i artystycznej oraz realizacja zadań w dziedzinie wychowania, edukacji i upowszechniania kultury. Działalność Ośrodka ma charakter wielokierunkowy i jest prowadzona zgodnie z potrzebami mieszkańców gminy. Jego oferta programowa ukierunkowana jest przede wszystkim na wspieranie uzdolnionych artystycznie dzieci i młodzieży, lokalnych animatorów i nieprofesjonalnych twórców kultury, zespołów artystycznych, a także na promocję gminy, pielęgnowanie tradycji i historii oraz działalność opiekuńczo-wychowawczą. Ważnym aspektem działań Ośrodka jest również tworzenie warunków do rozwoju folkloru i sztuki ludowej.

W ubiegłych latach w celu realizacji zadań Ośrodka odbyło się wiele imprez kulturalnych, organizowanych i współorganizowanych przez gminę. Wiele z nich odbywa się cyklicznie, z częstotliwością coroczną, a niektóre z okazji przypadających rocznic. Imprezy kulturalne odbywają się zarówno na świeżym powietrzu, jak również w Gminnym Ośrodku Kultury w Dąbrowie Zielonej. Oprócz tego w ramach działalności Ośrodka, organizowane są m. in. zajęcia wokalne, plastyczne i teatralne, próby orkiestry dętej oraz zespołów artystycznych, a także zajęcia grupy tanecznej.

W ramach Gminnego Ośrodka Kultury w Dąbrowie Zielonej funkcjonują następujące zespoły, koła i grupy:

- Młodzieżowa Orkiestra Dęta,
- Zespół Teatralny „Dąbrowianie”,
- Zespół Śpiewaczy „Dąbrowianki”,
- Zespół Śpiewaczy „Lipowianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Borowcach,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Cielętnikach „Lipowianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Dąbrowie Zielonej „Dąbrowianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Olbrachcicach „Koralowe Koło”
- Koło Gospodyń Wiejskich w Zaleszczynach.

Informacje na temat działalności kulturalnej w zakresie organizowanych imprez oraz funkcjonujących grup artystycznych na terenie gminy Dąbrowa Zielona w roku 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13 Szczegółowe dane dotyczące działalności kulturalnej Gminnego Ośrodka Kultury w Dąbrowie Zielonej w zakresie organizowanych imprez i funkcjonujących grup artystycznych w latach 2017-2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Imprezy organizowane przez Gminny Ośrodek Kultury w Dąbrowie Zielonej				
		2017	2018	2019	2020	2021
Rok		2017	2018	2019	2020	2021
Imprezy	sztuka	50	55	54	23	19
Uczestnicy imprez	osoba	11 070	14 550	14 610	1 694	2 765
Wystawy	sztuka	8	5	5	2	3
Uczestnicy	osoba	920	720	650	100	150
Festiwale i przeglądy artystyczne	sztuka	7	6	6	1	1
Uczestnicy	osoba	2900	3000	3200	45	100
Koncerty	sztuka	2	2	3	2	3
Uczestnicy	osoba	650	600	700	350	800
Prelekcje, spotkania, wykłady	sztuka	10	5	4	10	6
Uczestnicy	osoba	600	350	250	320	180
Imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne	sztuka	4	4	5	0	1
Uczestnicy	osoba	2000	2300	2000	0	80
Konkursy	sztuka	8	7	7	2	2
Uczestnicy	osoba	1400	1200	1200	70	120
Pokazy teatralne	sztuka	3	3	2	1	0
Uczestnicy	osoba	550	500	350	729	0
Konferencje	sztuka	2	2	2	0	0
Uczestnicy	osoba	150	180	140	0	0
Interdyscyplinarne	sztuka	2	2	2	3	0
Uczestnicy	osoba	1700	1800	1500	50	0
Warsztaty	sztuka	4	7	8	2	1
Uczestnicy	osoba	200	400	320	30	35
Inne	sztuka	0	12	10	0	2
Uczestnicy	osoba	0	3500	4300	0	1300
Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy artystyczne				
Rok		2017	2018	2019	2020	2021
Grupy artystyczne	sztuka	7	8	8	6	7
Członkowie grup artystycznych	osoba	145	152	153	108	118

Grupy teatralne Członkowie	sztuka	1	1	2	1	1
	osoba	19	18	25	15	15
Grupy muzyczne- instrumentalne Członkowie	sztuka	2	2	2	2	2
	osoba	57	65	68	55	52
Grupy wokalne i chóry Członkowie	sztuka	1	2	1	0	0
	osoba	14	24	15	0	0
Grupy folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele) Uczestnicy	sztuka	2	2	2	2	2
	osoba	35	25	25	23	24
Grupy taneczne Członkowie	Sztuka	1	1	1	1	2
	osoba	20	20	20	15	27

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

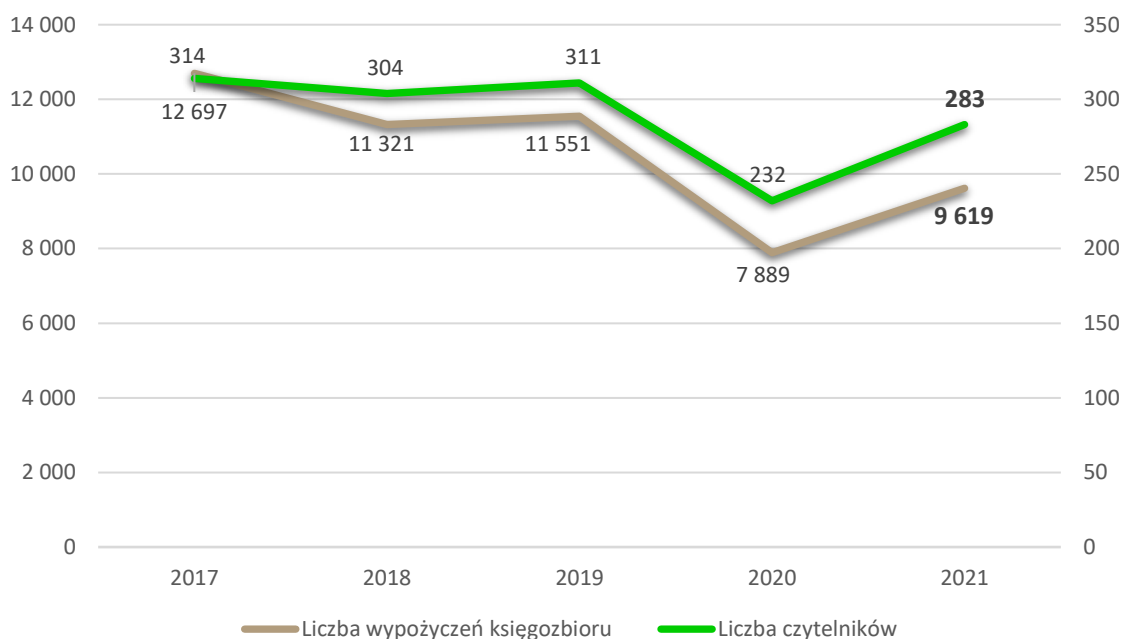
Z uwagi na trwającą w 2020 i 2021 roku pandemią wirusa COVID-19 oraz wprowadzone restrykcje, nie było możliwości organizowania w tym czasie dużych imprez i zgromadzeń. W związku z tym, w latach 2020-2021 znacznie spadła liczba organizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury w Dąbrowie Zielonej imprez w stosunku do lat poprzednich. Podobnie sytuacja dotknęła grupy artystyczne, których liczba w tym okresie zmalała.

Drugą instytucją, prowadzącą szeroką działalność w zakresie kultury jest Gminna Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Zielonej, która służy zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa.

Księgozbiór Biblioteki w 2021 roku liczył 8 309 woluminów, z kolei liczba czytelników w ciągu roku wyniosła 283, natomiast liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 9 619. W stosunku do roku 2017 nastąpił spadek liczby czytelników oraz spadek liczby wypożyczeń księgozbioru. Wynika to przede wszystkim ze zmniejszającej się atrakcyjności czytelnictwa jako formy rozrywki, a także oferty Biblioteki, wskutek powszechnego dostępu do Internetu, stanowiącego nowy sposób uczestnictwa w kulturze. Duży wpływ na atrakcyjność oferty bibliotek ma głównie stan i wielkość księgozbioru, liczba nowości czytelniczych, liczba i rodzaj wydarzeń promocyjnych, a także stan infrastruktury bibliotek.

Liczbę czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 9 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Sport

Sport w gminie Dąbrowa Zielona odgrywa ważną rolę w życiu mieszkańców. Sfera sportu i rekreacji jest obszarem działań szkół podstawowych oraz wszelkich stowarzyszeń i związków powstałych na terenie gminy.

Zadaniem klubów sportowych jest rozpowszechnianie kultury fizycznej, poprawienie lub wypracowanie kondycji fizycznej i psychicznej członków, rozwój stosunków międzyludzkich, jak również osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach poprzez uczestnictwo doraźne. Gmina Dąbrowa Zielona wspiera i rozpowszechnia kulturę fizyczną między innymi poprzez dotowanie funkcjonujących na terenie klubów, które dzięki corocznym dotacjom mogą realizować swoje cele. Na terenie gminy działają 2 kluby sportowe, rozpowszechniające piłkę nożną jako grę zespołową:

- Klub Sportowy „DĄBROWIANKA” Dąbrowa Zielona;
- Klub Sportowy „START” Soborzyce;

Dane na temat liczby sekcji, członków oraz trenerów i instruktorów w klubach sportowych, a także liczby osób ćwiczących w roku 2018 i 2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14 Szczegółowe dane dotyczące klubów sportowych oraz liczby osób ćwiczących na terenie gminy Dąbrowa Zielona w roku 2018 i 2020

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2018	2020*
Kluby sportowe			
Kluby	sztuka	3	2
Sekcje sportowe	sztuka	3	2

Członkowie	osoba	93	67
Trenerzy	osoba	3	2
Ćwiczący			
ogółem	osoba	86	55
mężczyźni	osoba	86	55
kobiety	osoba	0	0
Ćwiczący do lat 18			
ogółem	osoba	27	8
chłopcy	osoba	27	8
dziewczęta	osoba	0	0

*dane dotyczące klubów sportowych oraz liczby osób ćwiczących zbierane są w statystyce publicznej co dwa lata, stąd brak jest danych dla roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane wskazują, że na przestrzeni lat 2018-2020 o 31 osób zmniejszyła się liczba ćwiczących (spadek o 36 %), w tym o 19 osób liczba ćwiczących do lat 18 (spadek o 70 %). Zauważalny jest również brak kobiet ćwiczących w klubach sportowych.

Gmina Dąbrowa Zielona posiada wiele obiektów i miejsc do uprawiania sportu oraz służących rekreacji i wypoczynkowi na które składają się:

- Kompleks sportowy ORLIK 2012,
- Boisko sportowe,
- „Ogród bajek”,
- pumptrack,
- park siatkowy,
- siłownia ogólnodostępna,
- place zabaw i siłownie zewnętrzne.

3.7. Aktywność obywatelska mieszkańców

Kapitał społeczny w głównej mierze związany jest z aktywnością obywatelską mieszkańców, która mierzona jest liczbą organizacji pozarządowych, a więc fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych na terenie gminy, a także frekwencją mieszkańców gminy w wyborach i głosowaniach referendalnych.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona funkcjonuje 13 organizacji pozarządowych:

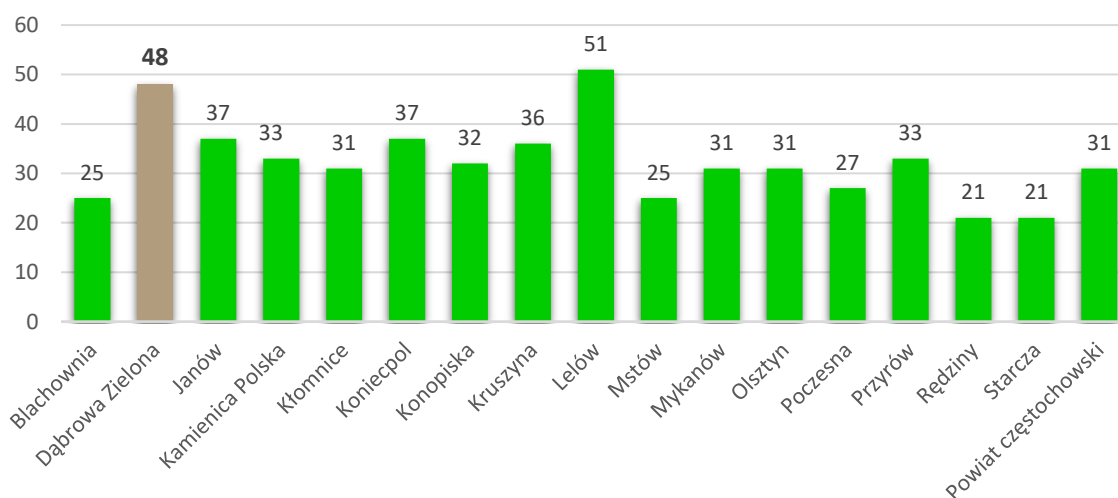
- 1) Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona „Dąbrowiaczy”
- 2) Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Wsi Soborzyce;
- 3) Stowarzyszenie „Dąbrowski Klub Seniora”;
- 4) Stowarzyszenie Młodzieżowa Orkiestra Dęta Dąbrowa Zielona;
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Borowcach;
- 6) Ochotnicza Straż Pożarna w Cielętnikach;
- 7) Ochotnicza Straż Pożarna w Dąbku;

- 8) Ochotnicza Straż Pożarna w Dąbrowie Zielonej;
- 9) Ochotnicza Straż Pożarna w Olbrachcicach;
- 10) Ochotnicza Straż Pożarna w Raczkowicach;
- 11) Ochotnicza Straż Pożarna w Soborzycach;
- 12) Ochotnicza Straż Pożarna w Świętej Annie;
- 13) Ochotnicza Straż Pożarna w Ulesiu.

Ponad połowę z funkcjonujących na terenie gminy organizacji pozarządowych stanowią ochotnicze straże pożarne, które oprócz prowadzenia działalności przeciwpożarowej i ratowniczej, prowadzą również działalność kulturalną i oświatową. Z kolei pozostałe stowarzyszenia skupiają się na wspieraniu rozwoju gminy Dąbrowa Zielona, integracji jej mieszkańców, wspieraniu i budowaniu społeczeństwa obywatelskiego oraz prowadzeniu szerokiej działalności kulturowej na terenie gminy.

W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, w gminie Dąbrowa Zielona w roku 2021 funkcjonowało 48 organizacji pozarządowych, co dało drugie miejsce w powiecie oraz znacznie przekraczało średnią dla powiatu częstochowskiego. Najmniej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców funkcjonowało w gminach Rędziny i Starcza – po 21, z kolei najwięcej w gminie Lelów - 51. Średnia dla powiatu częstochowskiego wyniosła natomiast 31. Dane dotyczące liczby organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 10 Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zaangażowanie mieszkańców w sprawy obywatelskie przejawia się również we frekwencji wyborczej. Analizując wybory jakie miały miejsce w kraju na przestrzeni lat 2019-2020, tj. wybory do Parlamentu Europejskiego w 2019 roku, wybory do Sejmu i Senatu RP w 2019 roku oraz wybory Prezydenta RP w 2020 r., można zauważyć, że na tle pozostałych gmin powiatu częstochowskiego w gminie Dąbrowa Zielona występowała jedna z najniższych frekwencji, która była również w każdym przypadku poniżej średniej dla powiatu częstochowskiego, co może świadczyć o niższym zaangażowaniu mieszkańców gminy w sprawy państwa. Frekwencję w gminach powiatu częstochowskiego w wyborach w latach 2019-2020 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15 Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu częstochowskiego

Gmina	Wybory do PE w 2019 r. - frekwencja	Wybory do Sejmu i Senatu RP w 2019 - frekwencja	Wybory Prezydenta RP w 2020 r. – frekwencja I tura/ II tura
Błachownia	42,16%	59,82%/59,84%	63,13%/64,43%
Dąbrowa Zielona	38,82%	56,24%/56,21%	60,31%/64,76%
Janów	43,49%	59,49%/59,49%	65,06%/69,09%
Kamienica Polska	42,36%	61,01%/61,03%	65,00%/69,07%
Kłomnice	41,18%	58,47%/58,47%	63,49%/67,06%
Koniecpol	40,56%	56,33%/56,33%	59,53%/63,88%
Konopiska	38,85%	58,56%/58,56%	62,74%/66,14%
Kruszyna	38,21%	58,70%/58,70%	62,63%/67,37%
Lelów	44,08%	58,44%/58,44%	62,76%/69,80%
Mstów	44,22%	62,58%/62,58%	67,32%/70,04%
Mykanów	45,75%	64,43%/64,46%	69,37%/72,57%
Olsztyn	45,29%	62,93%/62,90%	66,50%/70,30%
Poczesna	43,46%	62,82%/62,81%	67,46%/69,81%
Przyrów	41,76%	57,32%/57,32%	61,51%/64,96%
Rędziny	42,32%	61,73%/61,73%	64,76%/67,03%
Starcza	42,33%	62,04%/62,04%	66,35%/72,78%
Powiat częstochowski	42,44%	60,47%/60,47%	64,68%/68,07%

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza, www.pkw.gov.pl

3.8. Bezpieczeństwo publiczne

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców gminy oraz niski stopień przestępczości są jednym z czynników świadczących o rozwoju i atrakcyjności gminy oraz często są jednym z aspektów atrakcyjności inwestycyjnej. Położenie komunikacyjne gminy i atrakcyjność turystyczna regionu powodują, że sprawa bezpieczeństwa publicznego jest bardzo ważna tak dla mieszkańców, jak i dla innych znajdujących się tam osób. Przez teren gminy prowadzą dwie ruchliwe drogi wojewódzkie: nr 784 relacji Radomsko – Święta Anna oraz nr 786 relacji Częstochowa - Kielce, na których występuje duże ryzyko wystąpienia wypadków drogowych, a do tego istnieją zagrożenia będące wynikiem np. spożywania substancji psychoaktywnych czy też alkoholu. Za bezpieczeństwo na terenie gminy odpowiada Komisariat Policji w Koniecpolu, znajdujący się w strukturach organizacyjnych Komendy Miejskiej Policji w Częstochowie.

Duży wpływ na komfort życia mieszkańców ma rozbudowana struktura Ochotniczej Straży Pożarnej, która oprócz działalności mającej na celu zapobiegania pożarom oraz interwencji w wyniku ich powstania, bierze czynny udział w akcjach ratowniczych i zagrożeniach ekologicznych związanych z ochroną środowiska. W gminie Dąbrowa Zielona funkcjonuje 9 jednostek ochotniczej straży pożarnej:

- 1) Ochotnicza Straż Pożarna w Borowcach;
- 2) Ochotnicza Straż Pożarna w Cielętnikach;
- 3) Ochotnicza Straż Pożarna w Dąbku;
- 4) Ochotnicza Straż Pożarna w Dąbrowie Zielonej;
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Olbrachcicach;
- 6) Ochotnicza Straż Pożarna w Raczkowicach;
- 7) Ochotnicza Straż Pożarna w Soborzycach;
- 8) Ochotnicza Straż Pożarna w Świętej Annie;
- 9) Ochotnicza Straż Pożarna w Ulesiu.

Wyszczególnienie występujących miejscowych zagrożeń według ich rodzajów oraz rodzajów zdarzeń, które były objęte działalnością jednostek ochrony przeciwpożarowej na przestrzeni lat 2019-2021, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 16 Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zagrożenia	Liczba występujących zagrożeń		
	2019	2020	2021
Silne wiatry	9	12	31
Opady śniegu	1	0	0
Opady deszczu	1	15	3
Komunikacyjne	10	7	7
Medyczne	2	36	56
Inne	1	6	3
Ogółem	24	76	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 17 Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2019-2021

Rodzaj zdarzenia	Liczba zdarzeń		
	2019	2020	2021
Pożary	34	32	20
Miejscowe zagrożenia	46	90	136
Fałszywe alarmy	2	5	4
Zdarzenia ogółem	82	127	160

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, zauważalny jest postępujący wzrost liczby występujących zagrożeń oraz zdarzeń w których OSP podejmowały działania ratownicze. Największa liczba zagrożeń oraz zdarzeń wystąpiła w 2021 roku, a w stosunku do roku 2019 nastąpił wzrost odpowiednio o 76 i 78.

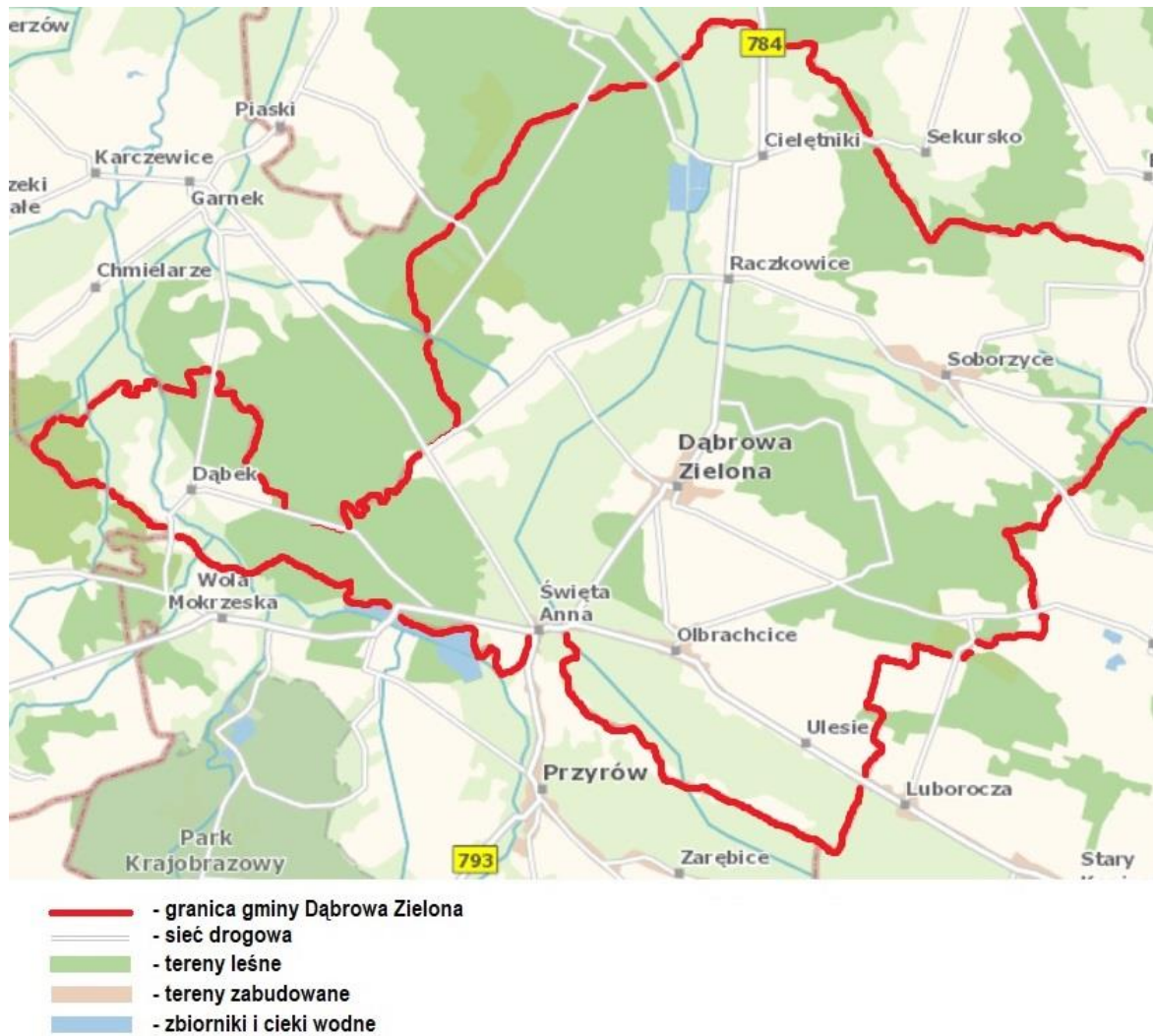
Teren gminy Dąbrowa Zielona i powiatu częstochowskiego obejmuje swoim działaniem jednostka ratowniczo-gaśnicza Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Częstochowie oraz Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 4 w Koniecpolu.

3.9. Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

Środowisko naturalne

Gmina Dąbrowa Zielona położona jest w makroregionie Wyżyny Przedborskiej, w obrębie mezoregionu Niecki Włoszczowskiej. Mezoregion ten ma charakter rolniczo-leśny o monotonnej i równinnej rzeźbie z niewielkimi wzniesieniami. Obszar gminy w ok 60 % stanowią tereny rolnicze, co sprawia, że jest ona gminą typowo rolniczą, z kolei grunty leśne stanowią ok. 34 % powierzchni gminy, Podstawowym gatunkiem drzew w lasy w gminie są bory sosnowe.

Mapa 4 Elementy środowiska przyrodniczego na terenie gminy Dąbrowa Zielona

Źródło: www.geoserwis.gdos.gov.pl

Duże znaczenie dla środowiska naturalnego, a także dla atrakcyjności i promocji gminy mają lasy. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2022 r. poz. 672), lasem określamy grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, który pokryty jest drzewami, krzewami oraz runem leśnym i przeznaczony jest do produkcji leśnej lub stanowi rezerwat przyrody, czy też wchodzi w skład parku narodowego, albo też wpisany jest do rejestru zabytków. Lasem jest również grunt związany z gospodarką leśną, który zajęty jest przez: budynki, budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna - wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Zgodnie z danymi GUS, powierzchnia gruntów leśnych, która obejmuje powierzchnię lasów oraz gruntów związanych z gospodarką, wynosiła w 2021 r. 3 438,49 ha, co w stosunku do roku 2017 oznaczało wzrost o 23,03 ha. Ok. 79 % powierzchni gruntów leśnych, tj. 2 715,49 ha stanowiły grunty leśne publiczne, z tego 2 663,28 ha grunty leśne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych.

Powierzchnię gruntów leśnych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18 Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021
Grunty leśne ogółem w ha	3 415,46	3 415,46	3 439,08	3 439,08	3 438,49
Lesistość w %	33,3	33,4	33,6	33,6	33,6
Grunty leśne publiczne w ha	2 692,46	2 692,46	2 716,08	2 716,08	2 715,49
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w ha	2 683,15	2 683,15	2 706,77	2 706,77	2 706,18
Grunty leśne publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych w ha	2 660,25	2 660,25	2 662,87	2 662,87	2 663,28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pod względem lesistości, gmina Dąbrowa Zielona w 2021 r., gdzie wskaźnik lesistości wyniósł 36,6 %, znajdowała się na szóstym miejscu w powiecie częstochowskim, a wyższy wskaźnik występował w gminach: Blachownia, Janów, Olsztyn, Kamienica Polska i Kruszyna. Dla całego powiatu częstochowskiego, lesistość kształtowała się na poziomie 29,8 %.

Tabela 19 Wskaźnik lesistości w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku

Gmina	Lesistość w %
Blachownia	56,5
Dąbrowa Zielona	36,6
Janów	51,0
Kamienica Polska	43,6
Kłomnice	19,4
Koniecpol	24,0
Konopiska	32,4
Kruszyna	42,3
Lelów	27,0
Mstów	15,9
Mykanów	11,0
Olsztyn	47,9
Poczesna	19,8
Przyrów	28,8
Rędziny	2,2
Starcza	14,0
Powiat częstochowski	29,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Dąbrowa Zielona położona jest w dorzeczu Odry, w regionie wodnym Warty, administrowanym przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Poznaniu. Przez jej teren przebiegają trzy ciek wodne – 10-km odcinek Kanału Lodowego, będącego dopływem Warty, 2-km odcinek rzeki Wiercica oraz ok. 3-km odcinek cieku Zimna Woda, będącego dopływem Pilicy.

Oprócz tego na obszarze gminy występuje wiele rowów melioracyjnych, które wymagają jednak modernizacji, z uwagi na zniszczenia gruntów rolnych, jakie występują wskutek podtopień, ze względu na zły stan tych rowów.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona wyznaczone zostały trzy obszary jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) – Wiercica (kod: RW600017181369), Kanał Warty ze Starą Wiercicą i Kanałem Lodowym (kod: RW60001718149) oraz Zimna Woda (kod: RW200017254176), których charakterystykę przedstawia poniższa tabela.

Tabela 20 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona

Kod JCWP	Nazwa JCWP	Status	Stan ogólny JCWP	Przypisane cele środowiskowe	Działania przypisane w Programie wodnośrodowiskowym kraju
RW600017181369	Wiercica	NAT	ZŁY	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	Działania podstawowe: <ul style="list-style-type: none"> – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących; – budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków; – regularny wywóz nieczystości płynnych. Działania uzupełniające: <ul style="list-style-type: none"> – przegląd pozwoleń wodnoprawnych.
RW60001718149	Kanał Warty ze Starą Wiercicą i Kanałem Lodowym	NAT	ZŁY	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	Działania podstawowe: <ul style="list-style-type: none"> – budowa nowych zbiorników bezodpływowych oraz remont istniejących; – regularny wywóz nieczystości płynnych.
RW200017254176	Zimna Woda	NAT	ZŁY	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	Działania podstawowe: <ul style="list-style-type: none"> – kontrola postępowania w zakresie gromadzenia ścieków przez użytkowników prywatnych i przedsiębiorców oraz oczyszczania ścieków przez użytkowników prywatnych z częstotliwością co najmniej raz na 3 lata; – regularny wywóz nieczystości płynnych.

					Działania uzupełniające: – monitoring badawczy wód; – opracowanie warunków korzystania z wód zlewni
--	--	--	--	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Gmina Dąbrowa Zielona znajduje się w zasięgu jednolitej części wód podziemnych (JCWPd) nr 99 (kod: PLGW600099), która zajmuje łączną powierzchnię 2 664,60 km², na obszarze województwa łódzkiego i śląskiego. Charakterystykę JCWPd, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21 Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Dąbrowa Zielona

Kod JCWPd	Numer JCWPd	Stan ogólny JCWPd	Przypisane cele środowiskowe	Działania przypisane w Programie wodnośrodowiskowym kraju
PLGW600099	99	DOBRY	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	Działania podstawowe: – wykonanie reambulacji dokumentacji hydrogeologicznych określających warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych; – opracowanie dokumentacji na potrzeby ustanowienia obszaru ochronnego zbiornika wód śródlądowych (GZWP); – opracowanie projektu rozporządzenia na potrzeby ustanowienia obszaru ochronnego zbiornika wód śródlądowych (GZWP); – przegląd pozwoleń wodnoprawnych związanych z poborem wód podziemnych – wydanie rozporządzenia na potrzeby ustanowienia obszaru ochronnego zbiornika wód śródlądowych (GZWP); – coroczne raportowanie pomiarów ilości eksploatowanych wód podziemnych przez właściciela/użytkownika ujęcia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

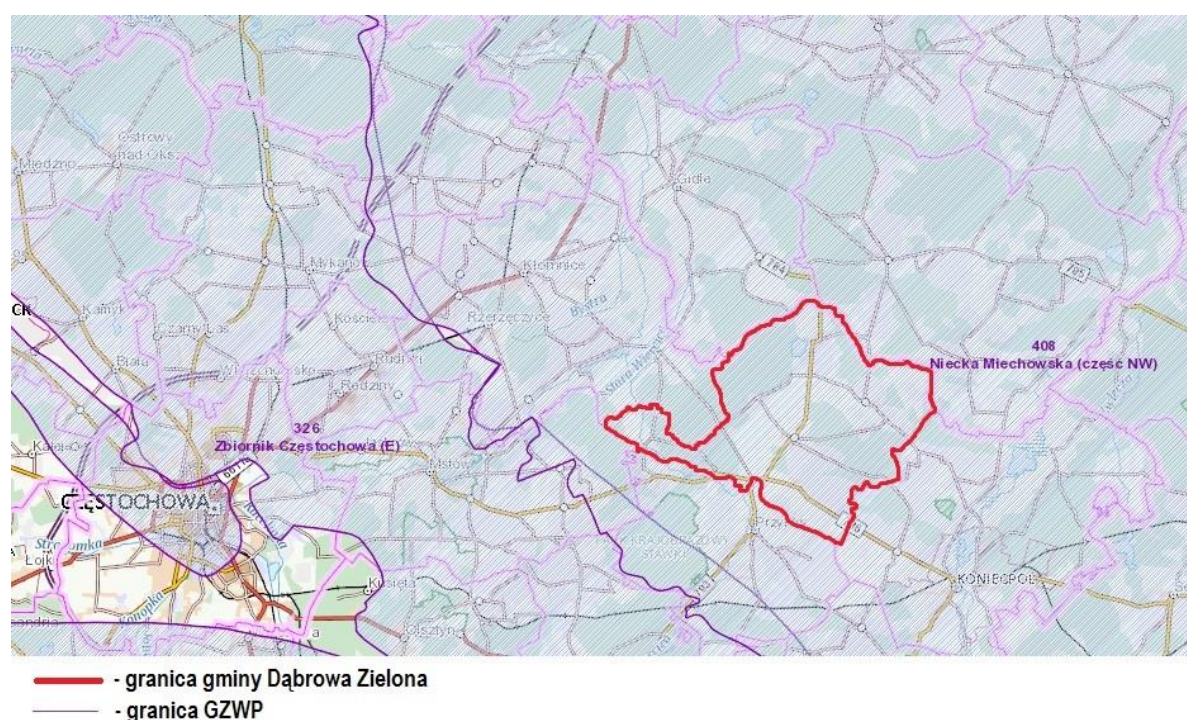
Strategiczne znaczenie w gospodarce wodnej danego obszaru mają główne zbiorniki wód podziemnych, stanowiące naturalne zbiorniki wodne, które gromadzą wody podziemne, znajdujące

się pod powierzchnią ziemi. W granicach gminy Dąbrowa Zielona znajduje się Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP): nr 408 Niecka Miechowska (część NW).

Szczególne znaczenie GZWP wynika przede wszystkim z ich obecnego oraz perspektywicznego zaopatrzenia w wodę w stanie surowym lub po jej ewentualnym prostym uzdatnieniu przy pomocy stosowanych obecnie i uzasadnionych ekonomicznie technologii. Stąd ważna jest jakość zasobów wodnych i przeciwdziałanie zagrożeniom. Wody podziemne narażone są przede wszystkim na zagrożenia związane z działalnością człowieka, a największy wpływ na ich zanieczyszczenie mają ścieki komunalne i przemysłowe oraz składowiska odpadów komunalnych. W obrębie analizowanego obszaru na którym znajdują się GZWP dominują obszary rolnicze, w związku z tym zagrożenie dla wód podziemnych wynika również ze stosowania środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych.

Położenie gminy Dąbrowa Zielona względem GZWP nr 408, przedstawia poniższa mapa

Mapa 5 Położenie gminy Dąbrowa Zielona względem Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 408 Niecka Miechowska (część NW)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego

Projekt wstępnej oceny ryzyka powodziowego dla dorzeczy jest opracowywany przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, a następnie zatwierdzony i publikowany przez właściwego ministra. Dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego opracowuje się mapy zagrożenia powodziowego (MZP) zgodnie z art. 169 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2021 r. poz. 2233 z późn. zm.), na których przedstawia się w szczególności:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2% lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego,
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią,
- obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia:

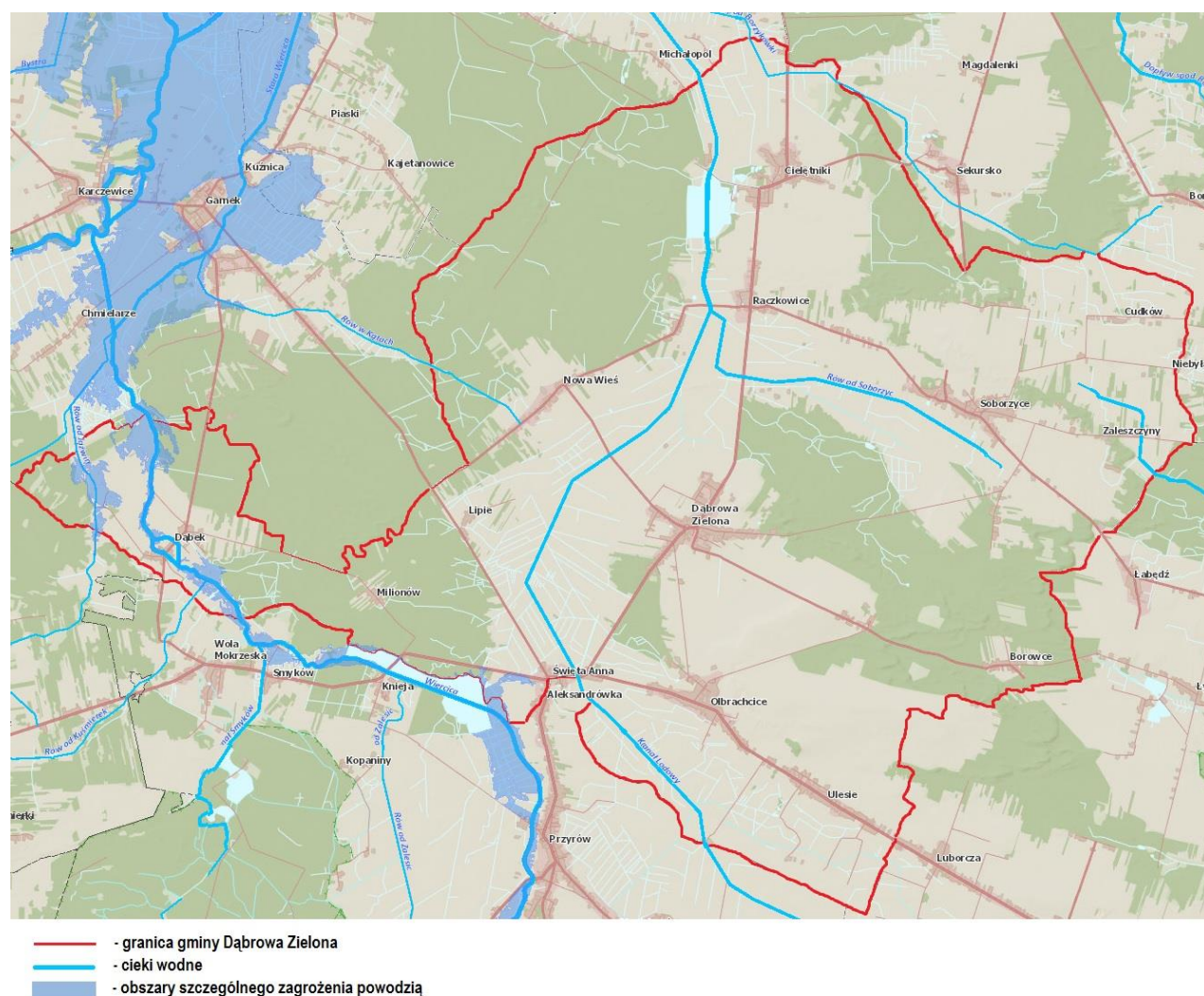
- ✓ wału przeciwpowodziowego,

- ✓ wału przeciwsztormowego,
- ✓ budowli piętrzącej.

Zgodnie z art. 171 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią jest wyznaczany na mapach zagrożenia i ryzyka powodziowego, które są aktualizowane co 6 lat na podstawie art. 171 ust. 8 tejże ustawy. Obecnie obowiązującymi mapami zagrożenia powodziowego i mapami ryzyka powodziowego, są mapy zaktualizowane w ramach II cyklu planistycznego. Dla terenu gminy Dąbrowa Zielona mapy zagrożenia powodziowego zostały opracowane dla odcinka rzeki Wiercica, w południowo-zachodniej części gminy, w okolicach miejscowości: Dąbek i Święta Anna. Na tym terenie występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią: $p=0,2\%$ (obszary, gdzie prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie), $p=1\%$ (obszary, gdzie prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie) oraz $p=10\%$ (obszary, gdzie prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie).

Sieć cieków wodnych oraz obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Dąbrowa Zielona przedstawia poniższa mapa.

Mapa 6 Sieć cieków wodnych oraz obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Dąbrowa Zielona

Źródło: <https://www.wody.isok.gov.pl>

Zgodnie z art. 183 i 184 ust. 1 ustawy Prawo wodne, zadaniem administracji rządowej i samorządowej oraz Wód Polskich jest przeciwdziałanie skutkom suszy, które prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy. Projekt planu przygotowują Wody Polskie w uzgodnieniu z ministrami właściwymi do spraw: rolnictwa, rozwoju wsi, rybołówstwa, żeglugi śródlądowej oraz wojewodami. Plan obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;
- 4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Główny cel planu zawiera się już w samej jego nazwie, jest więc nim przeciwdziałanie skutkom suszy. Cel ten doprecyzowany jest przez 4 cele szczegółowe:

- 1) skuteczne zarządzanie zasobami wodnymi dla zwiększenia ich dostępności na obszarach dorzeczy;
- 2) zwiększanie retencjonowania (magazynowania) wód;
- 3) edukacja w zakresie suszy i koordynacja działań powiązanych z suszą;
- 4) stworzenie mechanizmów realizacji i finansowania działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

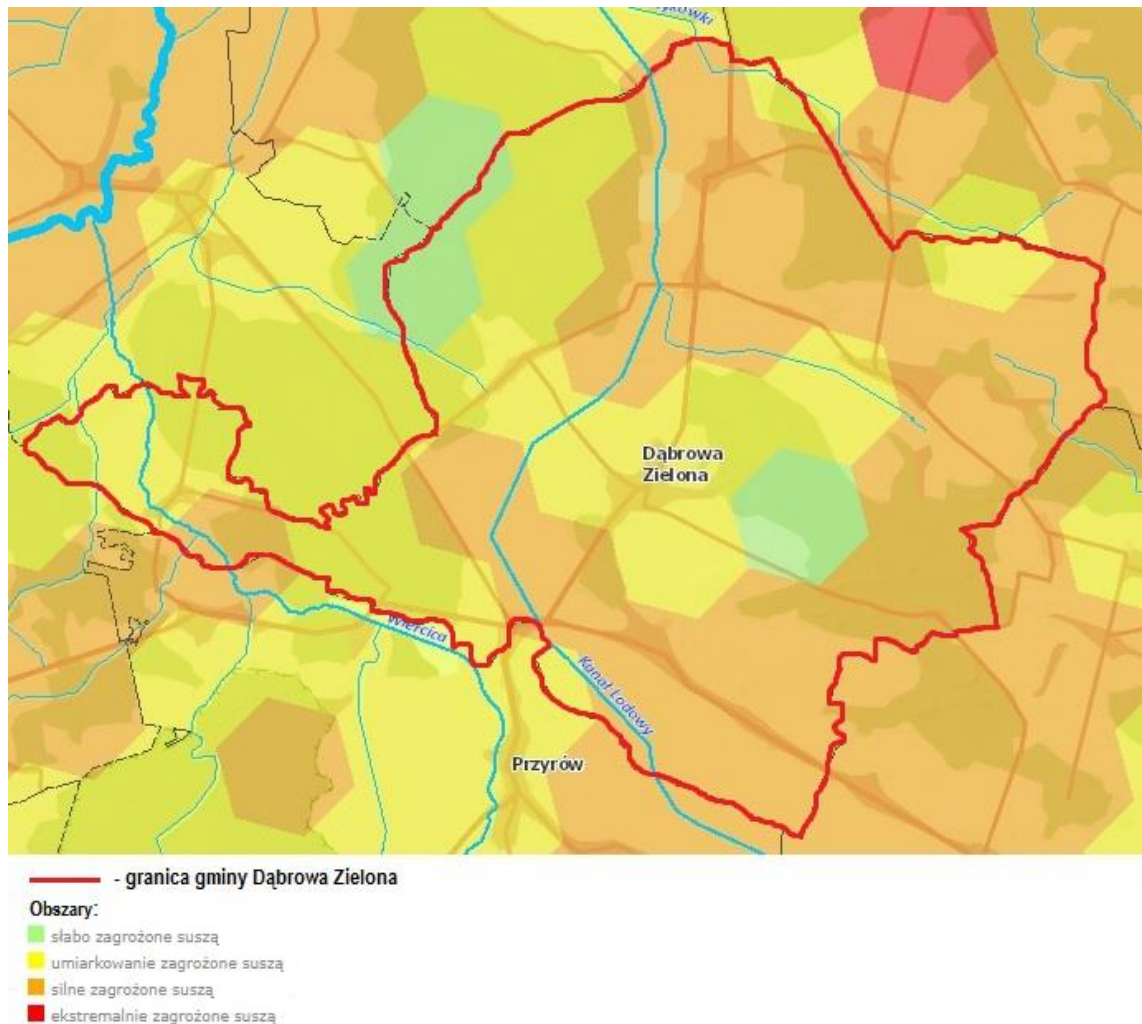
W celu osiągnięcia jednego z celów planu, tj. skutecznego zarządzania zasobami wodnymi dla zwiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych, dokonywana jest szczegółowa analiza z wykorzystaniem wyników map zagrożenia występowania poszczególnych typów susz. Mapy te stanowią dane do przeprowadzenia oceny ilości zasobów dyspozycyjnych w warunkach suszy oraz służą do określenia stopnia ryzyka suszy.

Zasadniczo wyróżnia się cztery rodzaje suszy: atmosferyczną, rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. Na zarządzanie ryzykiem suszy wpływ mają wyniki zagrożenia występowania trzech z czterech typów suszy: rolniczej, hydrologicznej i hydrogeologicznej. Z kolei mapy zagrożenia suszą dostarczają informacji dla planowania działań na rzecz przeciwdziałania jej skutkom, w szczególności poprzez czterostopniowy podział zagrożenia, gdzie I klasa obejmuje obszary zagrożone w stopniu słabym, II klasa – obszary zagrożone w stopniu umiarkowanym, III klasa – obszary zagrożone w stopniu silnym, a IV klasa – obszary zagrożone w stopniu ekstremalnym.

Analizując mapy łącznego zagrożenia suszą rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną dla gminy Dąbrowa Zielona, można stwierdzić, że na znacznej części obszaru określono silny stopień zagrożenia suszą, dotyczy to w szczególności północnej, wschodniej i południowej części gminy (miejscowości Cieleńniki, Raczkowice, Cudków, Niebyła, Zaleszczyzny, Borowce, Ulesie, Olbrachcice) oraz niewielkiej części w pobliżu miejscowości Dąbek. Obszary słabo zagrożone suszą występują jedynie w okolicy miejscowości Nowa Wieś – w północno-zachodniej części gminy oraz miejscowości Rogaczew – w centralnej części gminy. Pozostałą część gminy stanowiły obszary umiarkowanie zagrożone suszą.

Obszary łącznego zagrożenia suszą na terenie gminy Dąbrowa Zielona, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 7 Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Dąbrowa Zielona

Źródło: Plan przeciwdziałania skutkom suszy

Kluczowym elementem Planu przeciwdziałania skutkom suszy jest katalog działań, który określa konkretne i mierzalne rozwiązania, których wdrożenie ma przyczynić się do ograniczenia skutków suszy. Katalog ten ma wymiar operacyjny, a poprzez zbiór działań realizowane są cele szczegółowe, co z kolei ma przełożenie na cel główny. Plan nie jest planem inwestycyjnym, a prezentuje jedynie plany budowy, przebudowy i remontów urządzeń wodnych, które są zawarte w pozostałych dokumentach planistycznych z zakresu gospodarki wodnej.

Postępowanie w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy zakłada przede wszystkim działania zapobiegające oraz zmniejszające prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnych skutków suszy, które są realizowane w sposób niezależny od faktycznego wystąpienia suszy. W praktyce jest to wdrażanie działań technicznych oraz nietechnicznych, które służą m.in. kształtowaniu zasobów wodnych, gospodarowaniu gruntami i wodami, czy też ochronie ekosystemów wodnych i terenów podmokłych. Kluczowe są działania retencyjne, służące poprawie i przywracaniu naturalnych warunków obiegu wody. Przeciwdziałanie skutkom suszy służy również zmniejszaniu niedoborów wody, wzmocnieniu ochrony przeciwpowodziowej oraz poprawie stanu jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych.

Na obszarze gminy Dąbrowa Zielona, w okresie 2021-2027 nie zostały zaplanowane przez Wody Polskie do realizacji zadania inwestycyjne z zakresu budowy i przebudowy urządzeń wodnych służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Formy ochrony przyrody

Ze względu na dobry stan czystości środowiska oraz naturalnego krajobrazu, obszar gminy cechuje duża bioróżnorodność. Kompleksy leśne gminy są ostoją dla wielu gatunków zwierząt, a tereny pól uprawnych, cieków wodnych oraz stawy są miejscem występowania bogactwa roślin wodnych, ptaków i innych rzadkich gatunków zwierząt. Z tego względu niezwykle ważne są działania ukierunkowane na ochronę środowiska przyrodniczego.

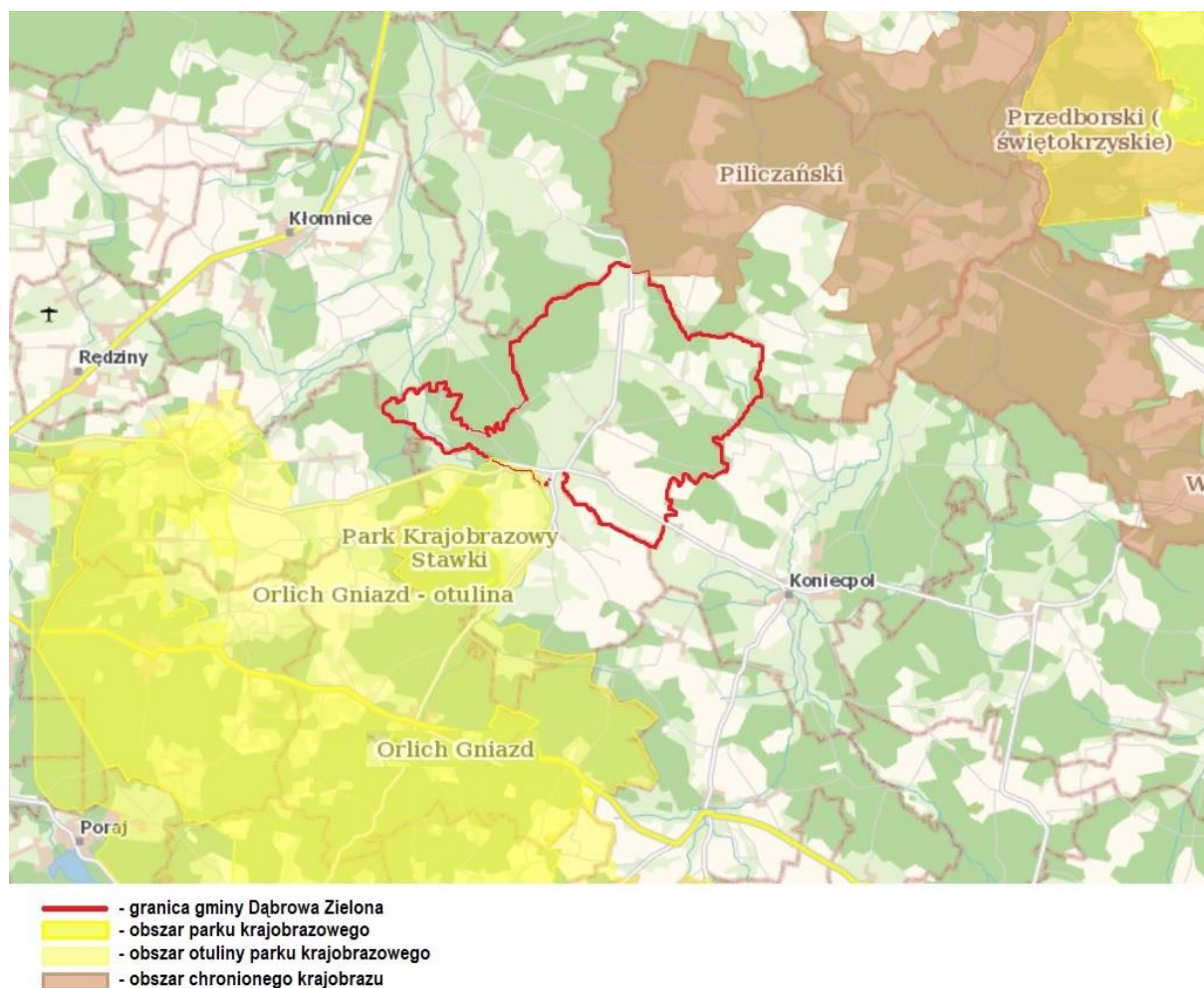
Kwestie związane z ochroną przyrody regulowane są przez ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098 z późn. zm.). Zgodnie z niniejszą ustawą formami ochrony przyrody są parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Każda z tych form spełnia inną rolę w systemie ochrony przyrody i służy innym celom, z tego względu cechuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń w użytkowaniu.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona, jedyną ustanowioną formą ochrony przyrody są pomniki przyrody, za które uznano:

- grupę wielogatunkową ośmiu drzew w miejscowości Ulesie, obejmującą 7 dębów szypułkowych i lipę drobnolistną;
- lipę drobnolistną w miejscowości Cielętniki;
- grupę dwóch drzew – lip drobnolistnych w miejscowości Soborzyce.

W pobliżu gminy Dąbrowa Zielona znajdują się: Park Krajobrazowy Orlich Gniazd, z którego otuliną gmina graniczy oraz Park Krajobrazowy Stawki, a także graniczący z gminą Piliczański Obszar Chronionego Krajobrazu, których lokalizację względem gminy Dąbrowa Zielona przedstawia poniższa mapa.

Mapa 8 Lokalizacja parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu względem gminy Dąbrowa Zielona

Źródło: www.geoserwis.gdos.gov.pl

3.10. Dziedzictwo kulturowe oraz turystyka

Dziedzictwo kulturowe

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest również dziedzictwo kulturowe, związane ściśle z tradycją, historia oraz tożsamością danej społeczności i obejmujące elementy materialne, jak np. zabytki architektury oraz niematerialne, jak np. zwyczaje, obrzędy, tradycyjna wiedza i praktyki. Ochrona dziedzictwa jest szczególnie ważna dla zachowania tożsamości i wartości dla przyszłych pokoleń.

Pierwsze wzmianki o miejscowościach, wchodzących w skład gminy Dąbrowa Zielona pochodzą z XIII wieku i dotyczą:

- Dąbrowy Zielonej (wówczas jako Dąbrowa) – 1248 r.;
- Rogaczew – 1248 r.;
- Soborzyce – 1249 r.;
- Cielętniki – 1369 r.;
- Ulesie – 1369 r.;

- Olbrachcice – 1386 r.;
- Dąbek – 1386 r.

Legenda głosi, że nazwa „Dąbrowa” została nadana przez syna Konrada Mazowieckiego – Kazimierza, księcia kujawskiego, który zachwyił się tą okolicą przebywając na łowach. Przydomek „Zielona” miejscowość uzyskała dopiero w 1918 r.

Do ważniejszych obiektów zabytkowych położonych na terenie gminy zalicza się:

- Zespół dworski w Cielętnikach wraz z otaczającym go parkiem, pochodzący z I połowy XVIII wieku;
- Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. Przemienienia Pańskiego w Cielętnikach z końca XIX wieku;
- Cmentarz rzymskokatolicki w Cielętnikach, pochodzący z II połowy XIX wieku;
- Kościół parafialny pw. Św. Jakuba w Dąbrowie Zielonej, pochodzący z II połowy XVI wieku;
- Cmentarz parafialny w Dąbrowie Zielonej z przełomu XVI/XVII wieku;
- Kaplica cmentarna rzymsko-katolicka w Dąbrowie Zielonej z początku XVI wieku;

Zdjęcie 1 Zespół dworski w Cielętnikach

Źródło: www.e-turysta.pl

Zdjęcie 2 Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. Przemienienia Pańskiego w Cielętnikach

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 3 Kościół parafialny pw. św. Jakuba w Dąbrowie Zielonej

Źródło: www.parafiadabrowazielona.pl

Turystyka

Turystyka stanowi znaczący czynnik lokalnego rozwoju, a na atrakcyjność turystyczną danego obszaru składają się przede wszystkim walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz zagospodarowanie turystyczne, tj. baza noclegowa, gastronomia i dostępność komunikacyjna, uzupełniane przez obiekty społeczno-techniczne, jak np. sklepy i apteki. Na walory przyrodnicze, wpływające na atrakcyjność turystyczną składają się elementy środowiska przyrodniczego, interesujące dla turystów i występujące np. w rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych lub też poza tymi formami ochrony przyrody. Walory antropogeniczne związane są z działalnością człowieka i dotyczą m. in. zabytków architektury, muzeów, miejsc pamięci narodowej i kultu religijnego oraz wydarzeń kulturalno-sportowych. Zagospodarowanie turystyczne dotyczy przede wszystkim liczby i jakości miejsc noclegowych oraz lokali lub obiektów gastronomicznych, a także sieci drogowej, kolejowej oraz szlaków turystycznych.

Ze względu na swoje położenie, gmina Dąbrowa Zielona dysponuje dosyć wysokim potencjałem rozwojowym, w szczególności w oparciu o turystykę i rekreację, pomimo przeciętnych walorów krajobrazowych. Podstawą dla niej są głównie zasoby leśne we wschodniej i zachodniej części gminy oraz przede wszystkim bliskość Jury Krakowsko-Częstochowskiej, Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd, a także Sanktuarium Świętej Anny w Aleksandrówce, przyciągających turystów z różnych części kraju. Dogodne warunki to uprawiania swojego hobby znajdą tu amatorzy wędkarstwa, z uwagi na znajdujące się w Cielętnikach stawy hodowlane.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona nie wyznaczono oznakowanych pieszych szlaków turystycznych, co wymaga podjęcia działań w tej kwestii w celu rozwoju turystyki. Utworzono natomiast ścieżkę edukacyjną wzdłuż Kanału Lodowego w miejscowości Dąbrowa Zielona, a także trasę nordic walking, przebiegającą przez miejscowości: Cielętniki, Nowa Wieś, Raczkowice Kolonia oraz Lipie. W gminie brakuje jednak dobrze rozwiniętej infrastruktury turystycznej w oparciu o dostępne zasoby. Z kolei, jeśli chodzi o długość ścieżek rowerowych na terenie gminy, zgodnie z danymi GUS z 2021 roku, wyniosła ona 5,8 km.

Z punktu widzenia rozwoju turystyki niezwykle istotne znaczenie ma stan bazy noclegowej w formie między innymi hoteli, zajazdów, gospodarstw agroturystycznych, której w chwili obecnej brakuje w gminie Dąbrowa Zielona. Gmina ma potencjał do rozwoju agroturystyki, a podstawą dla niej są głównie znajdujące się tu zasoby leśne, cieki wodne, naturalna roślinność i krajobraz wiejski. Wszystko to stwarza szansę rozwoju tej formy działalności, którą oprócz można na bazie własnej gospodarstw oraz możliwości do utworzenia bazach sportowo-turystycznych przy szkołach podstawowych, czy też świetlicach wiejskich.

W miejscu wspomnianego wcześniej zabytkowego Zespołu dworskiego w Cielętnikach, będąc w rękach prywatnych właścicieli od 2019 r. funkcjonuje Rezydencja Dworsko-Parkowa PRASTARA, objęta opieką Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach. W jej skład wchodzi: późnobarokowy dwór, Rządówka, Kaplica Kawalerii i Jazdy Polskiej oraz Oranżeria, a całość otacza szesnastohektarowy malowniczy park. Obiekt oferuje autorską Kurację Prastara Naturą, będącą regeneracyjnym pobytem z kuchnią prozdrowotną na bazie naturalnie uprawianych produktach dworskiej kuchni, a także z programem zajęć plenerowych i warsztatami rozwojowymi, co działa wspomagająco na zdrowie oraz kondycję psychofizyczną. Wskutek przeprowadzonej rewitalizacji oraz swojej działalności zgodnie z dostępną ofertą, obiekt stał się lokalną wizytówką, przyciągającą osoby z różnych części Polski w celu aktywnego wypoczynku oraz zaznania ciszy i spokoju od miejskiego zgiełku.

Oferta turystyczna gminy Dąbrowa Zielona pod względem walorów przyrodniczych oraz przede wszystkim rekreacyjnych jest szczególnie istotna w dobie wzrastającego popytu na ekologię, eko i agroturystykę. Wskazuje na to duży potencjał rozwojowy w tej dziedzinie gospodarki, mogący w istotny sposób uzupełniać obecne dochody mieszkańców. Wskazane jest stworzenie innowacyjnej i spójnej oferty turystycznej dążącej do wykreowania marki gminy wykorzystującej duży potencjał do uprawiania turystyki kulturowej, aktywnej i rekreacyjnej. Istotny jest również dalszy rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, a także bazy noclegowej i gastronomicznej.

3.11. Planowanie przestrzenne

Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Dąbrowa Zielona określa Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dąbrowa Zielona przyjęte uchwałą Rady Gminy Dąbrowa Zielona Nr IV/30/02 z dnia 30 grudnia 2002 r.

Studium określa politykę przestrzenną gminy, lokalne zasady gospodarowania przestrzenią przy uwzględnieniu celów i kierunków polityki przestrzennej, określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województwa, planie zagospodarowania przestrzennego województwa i strategii rozwoju gminy. W tym zakresie fundamentalne znaczenie mają zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.

Ład przestrzenny jest określany, jako ukształtowanie powierzchni, które tworzy harmonijną całość i uwzględnia w sposób uporządkowany wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Z kolei zrównoważony rozwój jest to rozwój społeczno-gospodarczy, w którym występuje proces integracji działań politycznych, społecznych i gospodarczych, mając na względzie zachowanie równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb społeczności lub obywateli, zarówno w chwili obecnej jak i dla przyszłych pokoleń.

Studium jest sporządzane dla obszaru znajdującego się w granicach administracyjnych gminy oraz pełni trzy podstawowe funkcje:

- 1) stanowi akt polityki przestrzennej gminy, określający strategię rozwoju przestrzennego;
- 2) wpływa na zasady kształtowania przestrzeni, określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, koordynując ich ustalenia;
- 3) może stanowić ofertę dla przyszłych inwestorów, będąc jednym z ważniejszych elementów programu rozwoju gminy.

W celu kształtowania zabudowy oraz wskaźników zagospodarowania terenu tworzone są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na działkach gminnych i prywatnych, umożliwiające przyjęcie wieloletniego kierunku działań standaryzujących ład i porządek przestrzenny oraz stwarzające możliwość zrównoważonego rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej i społecznej oraz sprawniejszego zasiedlania obszarów gminy. Obligatoryjnie realizowane są programy i projekty zmierzające do harmonizacji i kształtowania przestrzeni publicznej.

Zgodnie z danymi GUS z 2021 r. na terenie gminy Dąbrowa Zielona obowiązuje 13 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Powierzchnia terenów objętych planami wynosi łącznie 10 026 ha, co stanowi 100 % całkowitej powierzchni gminy.

W zakresie użytkowania terenów w gminie Dąbrowa Zielona, dominującą funkcją jest rolnictwo, a uzupełniająco leśnictwo, w niewielkim zaś stopniu rekreacja i wypoczynek oraz w jeszcze mniejszym mieszkalnictwo. Następuje jednak systematyczny wzrost powierzchni zajmowanych pod zabudowę mieszkaniową, mieszkaniowo-usługową, mieszkaniowo-rekreacyjną, co wpływa na rozwój sieci osadniczej gminy. W szczególności ruch budowlany zauważalny jest w miejscowościach: Dąbrowa Zielona, Soborzyce, Cielętniki, Olbrachcice oraz Święta Anna, a rozwój terenów mieszkaniowych i usługowych oraz produkcyjno-usługowych odbywa się na użytkach rolnych, wzdłuż dróg. W mniejszym stopniu następuje natomiast rozwój funkcji rekreacyjnej i rekreacji indywidualnej.

3.12. Mieszkalnictwo

Ważnym elementem rozwoju lokalnego w gminie jest mieszkalnictwo, związane z wielkością zasobów mieszkaniowych oraz warunkami mieszkaniowymi. Mieszkalnictwo ściśle wiąże się również z polityką przestrzenną, ze względu na jej rolę w kształtowaniu przestrzeni, decydując o sposobie użytkowania terenu. Według danych GUS z 2020 roku, na terenie gminy Dąbrowa Zielona znajdowało się 1 605 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 128 674 m², a w odniesieniu do roku 2017 ich liczba wzrosła o 28.

Dane dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 22 Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2020

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2020
Mieszkania	szt.	1 577	1 605
Izby	szt.	5 647	5 795
Powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	125 404	128 674

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Porównując wskaźniki, dotyczące wielkości zasobów mieszkaniowych w gminie Dąbrowa Zielona ze wskaźnikami dla powiatu częstochowskiego i województwa śląskiego za rok 2020 można zauważyć, że w zakresie przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę, mieszkań na 1000 mieszkańców oraz przeciętnej liczby osób na 1 mieszkanie, kształtują się one korzystniej dla gminy Dąbrowa Zielona. W gminie większa niż w powiecie i w województwie była przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę i większa była liczba mieszkań na 1000 mieszkańców, natomiast mniejsza przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania była z kolei w gminie mniejsza niż w powiecie, a większa niż w województwie, na co wpływ ma rodzaj zabudowy, tj. budownictwo mieszkaniowe wielorodzinne.

Dane dotyczące wskaźników z zakresu zasobów mieszkaniowych dla roku 2020 w gminie Dąbrowa Zielona, powiecie częstochowskim i województwie śląskim przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 23 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Dąbrowa Zielona, powiecie częstochowskim i województwie śląskim dla roku 2020

Wskaźnik	Gmina Dąbrowa Zielona	Powiat częstochowski	Województwo śląskie
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	80,2	90,9	71,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m ²	33,4	32,7	28,8
Mieszkania na 1000 mieszkańców	428,0	361,6	408,8
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	2,34	2,77	2,45

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O warunkach mieszkaniowych, oprócz takich czynników jak powierzchnia mieszkania, w tym powierzchnia przypadająca na 1 osobę, czy też przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie, decyduje również wyposażenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, do których można zaliczyć łazienkę, ustęp spłukiwany, wodociąg, centralne ogrzewanie oraz gaz sieciowy.

Na przestrzeni ostatnich lat, ogółem w skali kraju można zauważyć wzrost liczby mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne. Najwięcej mieszkań na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2020 roku wyposażonych było w wodociąg – 81,7 % ogółu mieszkań. Ustęp spłukiwany posiadało 73,1 % ogółu mieszkań, łazienkę – 69,6 %, natomiast centralne ogrzewanie – 56,8 %. Żadne z mieszkań nie jest podłączonych z kolei do sieci gazowej. Od roku 2017 do końca 2020, liczba mieszkań przyłączonych do sieci wodociągowej, wyposażonych w ustęp spłukiwany, łazienkę oraz posiadających centralne ogrzewanie wzrosła o 28.

Liczbę mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne oraz ich udział w liczbie ogólnej mieszkań na terenie gminy Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2020 przedstawia poniższa tabela. Na dzień opracowania Strategii brak było dostępnych danych z 2021 roku.

Tabela 24 Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne

Wyszczególnienie	2017		2020	
	Liczba mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne	% ogółu mieszkań	Liczba mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne	% ogółu mieszkań
Wodociąg	1 284	81,4	1 312	81,7
Ustęp spłukiwany	1 145	72,6	1 173	73,1
Łazienka	1 089	69,1	1 117	69,6
Centralne ogrzewanie	883	56,0	911	56,8
Gaz sieciowy	0	-	0	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2017-2021 na terenie gminy Dąbrowa Zielona można zauważyć wzrost liczby mieszkań, co jest trendem zarówno w województwie śląskim ogółem, jak i w skali kraju. W tym okresie oddano łącznie do użytkowania 54 mieszkania o powierzchni 6 478 m².

Tabela 25 Budownictwo mieszkaniowe w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017 - 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2018	2019	2020	2021
Budynki mieszkalne oddane do użytkowania	szt.	7	5	10	13	10
Oddane mieszkania ogółem	szt.	8	8	10	16	12
Ilość izb ogółem	szt.	49	38	49	92	57
Powierzchnia użytkowa ogółem	m ²	1 234	860	1 037	2 077	1 270

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pomocne w określeniu sytuacji w budownictwie mieszkaniowym na danym obszarze oraz tendencji zachodzącej w tej kwestii, są opracowane przez GUS wskaźniki budownictwa mieszkaniowego, m. in. mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania oraz nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności.

Według danych GUS z 2021 r., wartość wskaźnika liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wyniosła w gminie Dąbrowa Zielona – 3,2, co było niższym wynikiem w stosunku do średniej powiatu częstochowskiego (4,5) oraz województwa śląskiego (3,9). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakterystyka gminy, obejmującą tereny wiejskie, a budownictwo mieszkaniowe nie rozwija się tu tak, jak w przypadku dużych ośrodków miejskich, gdzie pojawia się spora liczba nowych osiedli budynków mieszkalnych wielorodzinnych. Uwarunkowania demograficzne, a także rynek pracy mają zasadniczy wpływ na sytuację w budownictwie mieszkaniowym, co przejawia się skalą rozwoju mieszkalnictwa na danym obszarze.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona do użytkowania oddawane są w większości mieszkania w budynkach jednorodzinnych, mniejszy natomiast jest udział oddawanych mieszkań w budynkach wielorodzinnych. Potwierdzają to wskaźniki przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oddanego do użytkowania, a także nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności w stosunku do mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności – wskaźnik dotyczący mieszkań był wyższy niż wskaźnik dla budynków mieszkalnych. Jeszcze mniejszy udział budynków mieszkalnych jednorodzinnych występował w powiecie częstochowskim ogółem, gdzie przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania była znacznie większa niż w gminie oraz występowała mniejsza dysproporcja pomiędzy wskaźnikami mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, a nowymi budynkami mieszkalnymi na 1000 ludności.

Dane dotyczące wskaźników z zakresu budynków mieszkalnych i mieszkań oddanych do użytku dla roku 2021 w gminie Dąbrowa Zielona, powiecie częstochowskim oraz w województwie śląskim, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Dąbrowa Zielona, powiecie częstochowskim oraz w województwie śląskim dla roku 2021

Wskaźnik	Gmina Dąbrowa Zielona	Powiat częstochowski	Województwo śląskie
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	3,2	4,5	3,9
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w m ²	105,8	136,0	108,3
Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności	1,8	4,0	2,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

3.13. Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami komunalnymi

Infrastruktura techniczna

Istotny wpływ na jakość życia na danym obszarze ale także na procesy rozwojowe w gminie ma dostępna infrastruktura techniczna. Do głównych celów jednostek samorządu terytorialnego zalicza się tworzenie jak najlepszych warunków do zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej, realizacji usług społecznych, komunalnych oraz administracyjnych. Jednym z elementów infrastruktury technicznej, znacząco wpływającym na jakość życia mieszkańców jest infrastruktura wodno-kanalizacyjna, na którą składają się m. in. ujęcia i stacje uzdatniania wody, sieci przesyłowe i rozdzielcze, przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków, przepompownie ścieków oraz kanały ściekowe.

Zadania w zakresie dostarczania wody na terenie gminy Dąbrowa Zielona realizowane są przez Urząd Gminy Dąbrowa Zielona. Na terenie gminy znajdują się 4 ujęcia wód podziemnych w miejscowościach:

- Dąbek, zasilające miejscowość Dąbek,
- Borowce, zasilające miejscowość Borowce,
- Soborzyce, zasilające miejscowości: Soborzyce, Cudków, Niebyła, Zaleszczyzny, Raczkowice, Raczkowice – Kolonia, Nowa Wieś, Lipie Cielętniki, Zalas Biedy,
- Olbrachcice, zasilające miejscowości: Olbrachcice, Ulesie, Święta Anna, Rogaczew, Dąbrowa Zielona.

Według danych GUS z 2021 roku, na terenie gminy Dąbrowa Zielona długość eksploatowanej sieci wodociągowej wyniosła 72,9 km, natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – 1 507. Do sieci wodociągowej podłączonych było 93,7 % budynków mieszkalnych, a średnie roczne zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wyniosło 26,6 m³.

Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 27 Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Dąbrowa Zielona w roku 2017 oraz 2021

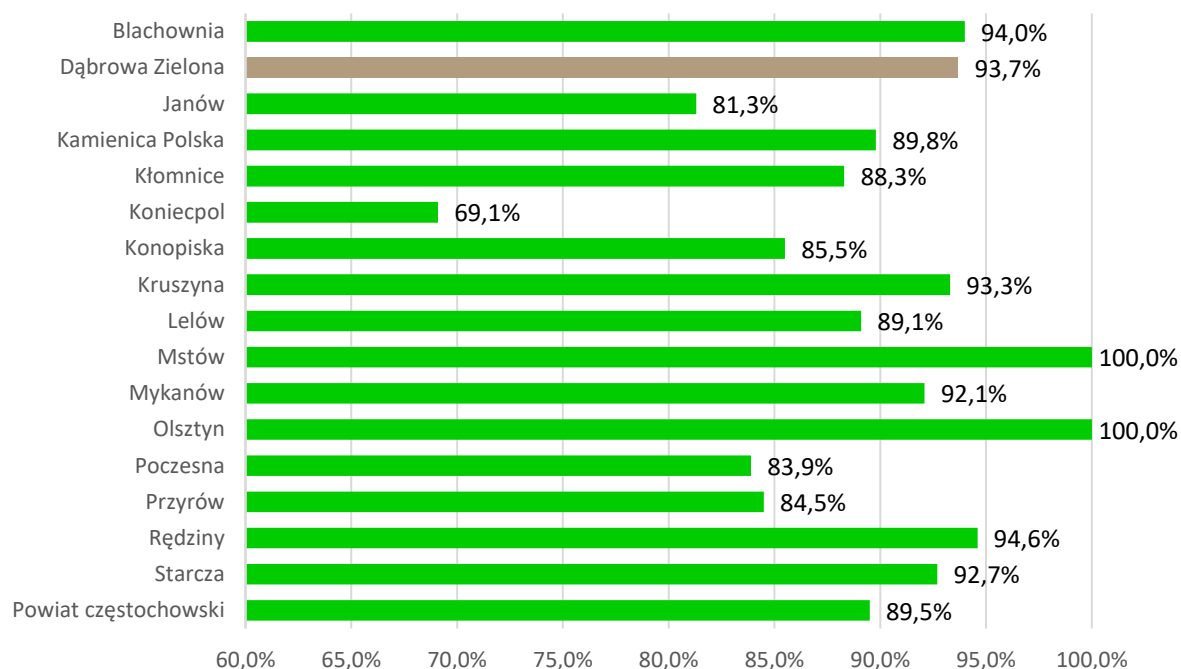
Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość eksploatowanej sieci wodociągowej	km	72,3	72,9
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1 468	1 507
Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej – w % ogółu budynków mieszkalnych	%	94,9	93,7
Awarie sieci wodociągowej	szt.	10	2
Woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	93,7	101,6
Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	m ³	24,1	26,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Korzystnie pod względem udziału budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej w budynkach mieszkalnych ogółem, gmina Dąbrowa Zielona wypada na tle pozostałych gmin powiatu częstochowskiego. Powiat częstochowski jest generalnie dobrze zwodociągowany – 89,5 % budynków mieszkalnych ogółem zostało podłączonych do sieci wodociągowej. Najmniejsza wartość w tej kwestii występuje w gminie Koniecpol – 69,1 %, natomiast gmina Dąbrowa Zielona znajduje się na piątym miejscu w powiecie, ustępując najlepiej zwodociągowanym gminom: Blachownia, Rędziny, Mstów i Olsztyn.

Dane dotyczące udziału budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej w budynkach mieszkalnych ogółem w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 11 Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej w % ogółu budynków mieszkalnych w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Działalność w zakresie zbiorowego odprowadzania ścieków, tak samo jak w przypadku zaopatrzenia w wodę prowadzi Urząd Gminy Dąbrowa Zielona. Na terenie gminy działa jedna oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna w miejscowości Dąbrowa Zielona.

Oczyszczalnia obsługuje mieszkańców miejscowości Dąbrowa Zielona poprzez odbiór ścieków dopływających siecią kanalizacyjną i ścieków dowożonych taborem asenizacyjnym z terenu gminy. Oczyszczone ścieki komunalne wprowadzane są poprzez istniejący wylot do ciekę Kanał Lodowy. Skanalizowana jest również miejscowość Święta Anna, skąd ścieki odprowadzane są do oczyszczalni ścieków w Przyrowie.

Według danych GUS, w 2021 roku długość czynnej sieci kanalizacyjnej wyniosła 11,8 km, a podłączonych do niej było 12,5 % ogółu budynków mieszkalnych na terenie gminy, podczas gdy w 2017 r. było to zaledwie 2,0 km długości oraz 3,2 % ogółu budynków mieszkalnych. W 2021 roku siecią kanalizacyjną odprowadzonych zostało 33,0 dam³ ścieków bytowych, a w stosunku do roku 2017 ilość ta wzrosła o 29 dam³.

Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2021 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28 Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Dąbrowa Zielona w roku 2017 oraz 2021

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2017	2021
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	2,0	11,8
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	48	196

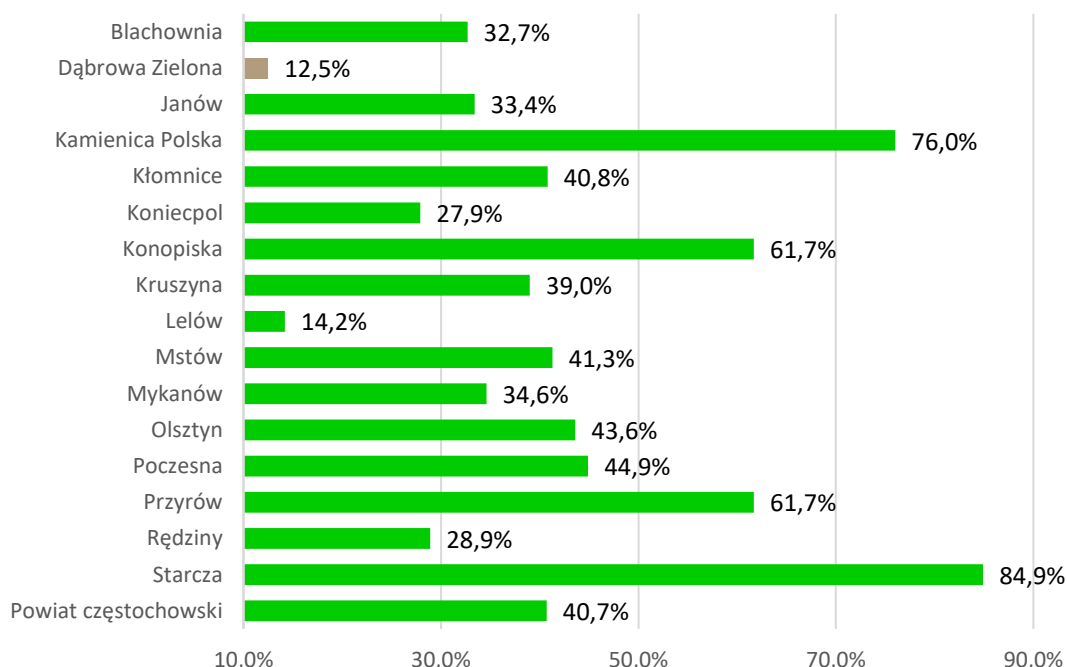
Awarie sieci kanalizacyjnej	szt.	0	2
Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną	dam ³	4,0	33,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W powiecie częstochowskim, najwięcej budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacyjnej w 2021 roku występowało w gminach: Starcza oraz Kamienica Polska – odpowiednio 84,9 % i 76,0 % budynków mieszkalnych ogółem. Średnia dla powiatu częstochowskiego wyniosła natomiast 40,7 %. W gminie Dąbrowa Zielona do sieci kanalizacyjnej w 2021 roku podłączonych było 12,5 % budynków mieszkalnych ogółem.

Dane dotyczące udziału budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacyjnej w budynkach mieszkalnych ogółem w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 12 Budynki mieszkalne podłączone do sieci kanalizacyjnej w % ogółu budynków mieszkalnych w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona nie ma dostępu do sieci gazowej, a do tej pory gmina korzystała głównie z gazu bezprzewodowego. Z uwagi na to, że zaopatrzenie gospodarstw w gaz nie jest zadaniem własnym gminy, realizacja inwestycji w tym zakresie uzależniona jest od planów inwestycyjnych konkretnych jednostek i firm zewnętrznych.

Zaopatrzenie w energię elektryczną odbywa się natomiast z istniejącego GPZ 110/15 kV w Konieczpolu i Żytnie, liniami napowietrznymi 15 kV poprzez stacje transformatorowe 15/0,4 kV głównie typu napowietrznego. Przez teren gminy przebiegają linie elektroenergetyczne o znaczeniu krajowym - linia wysokiego napięcia 220 kV przesyłu Joachimów-Kielce oraz linia napowietrzna wysokiego napięcia 110 kV (pracująca jako linia 15 kV) przesyłu Konieczpol-Żytno.

Gospodarka odpadami

Ważną kwestią, wpływającą na jakość życia mieszkańców w gminie jest gospodarka odpadami komunalnymi. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz. U. z 2022 r. poz. 699 z późn. zm.), przez odpady komunalne rozumie się odpady powstające w gospodarstwach domowych, wyłączając pojazdy wycofane z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów (m. in. z sektora handlu i usług), które ze względu na swój charakter lub skład, podobne są do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2022 poz. 1297), utrzymanie czystości i porządku, a w tym kwestie związane z gospodarką odpadami komunalnymi na terenie gminy, należą do zadań własnych gminy. Gminy są zobowiązane do zorganizowania, odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych zebranych w nieruchomościach położonych na jej terenie.

Zgodnie z danymi GUS, w 2021 roku z terenu gminy Dąbrowa Zielona zebrano ogółem 962,71 ton odpadów komunalnych, z czego 383,97 ton, tj. 39,88 % ogółu odpadów, stanowiły odpady zebrane w sposób selektywny. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca wyniosła natomiast 252 kg. Wskaźnik ten umożliwia monitorowanie postępów w dążeniu do zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów oraz zmniejszenia negatywnego oddziaływania tych odpadów na środowisko, co jest jednym z celów polityki Unii Europejskiej w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi. Ilość wytwarzanych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, uzależniona jest w dużej mierze od czynników ekonomicznych i społecznych, głównie standardu życia ludności oraz wielkości i intensywności konsumpcji produktów.

Jednym ze sposobów ochrony środowiska w kwestii gospodarowania odpadami komunalnymi, jest ich segregacja. Zapewnienie selektywnego zbierania odpadów komunalnych, obejmujących co najmniej: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło, odpady opakowaniowe wielomateriałowe oraz bioodpady, należy do zadań własnych gminy. Gminy zostały również zobowiązane do osiągnięcia, wskazanych w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użytku i odzysku oraz ograniczenia składowania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.

Zgodnie z danymi GUS, na przestrzeni lat 2017-2021 nie występował jednolity trend jeśli chodzi o ilość odpadów zebranych ogółem oraz ilość odpadów zebranych w sposób selektywny, gdzie wartości te co roku zwiększały się lub malały, co przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

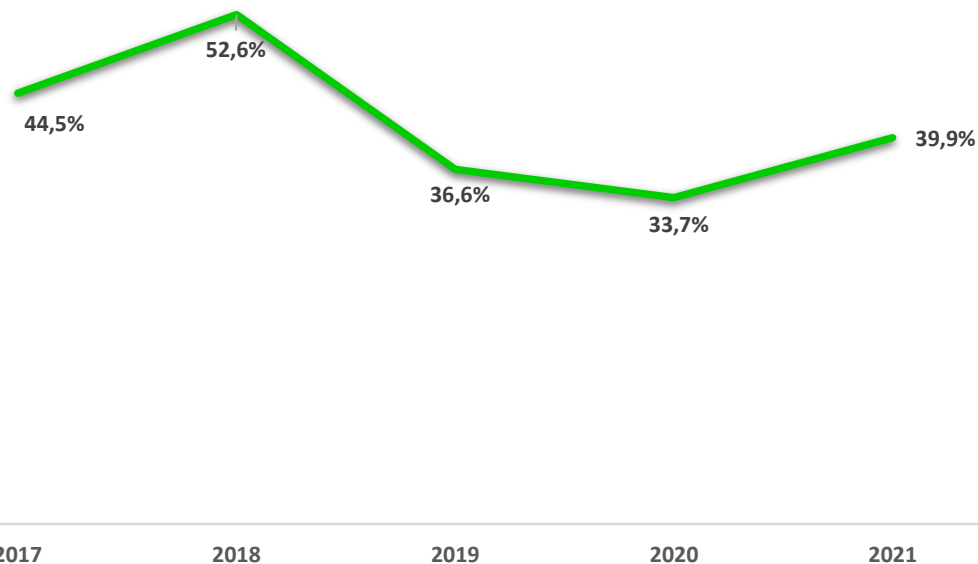
Tabela 29 Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Odpady zebrane ogółem (t)	Odpady zebrane selektywnie (t)	Odpady zebrane zmieszane (t)
2017	469,93	209,07	260,86
2018	652,71	343,05	309,66
2019	572,54	209,71	362,83
2020	1 139,71	384,10	755,61

2021	962,71	383,97	578,74
------	--------	--------	--------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 13 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych danych, w gminie Dąbrowa Zielona stosunek odpadów zebranych selektywnie do odpadów zmieszanych niesegregowanych nie wypada korzystnie. Problemem jest występowanie wciąż sporych ilości odpadów zmieszanych w zebranych odpadach ogółem oraz ryzyko nieosiągnięcia wymaganych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia niektórych frakcji odpadów.

Zgodnie ze złożonymi w 2021 roku deklaracjami o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi w gminie Dąbrowa Zielona systemem gospodarki odpadami objętych było 3269 osób, a koszty funkcjonowania tego systemu wyniosły łącznie 997 515,08 zł, co w stosunku do roku poprzedniego oznaczało wzrost o 183 965,98 zł.

Uzupełnieniem systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w gminach są punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, gdzie właściciele nieruchomości mogą oddawać, określone w regulaminie utrzymania czystości i porządku w gminie, rodzaje odpadów. Na terenie gminy Dąbrowa Zielona znajduje się jeden taki punkt – w miejscowości Dąbrowa Zielona, a mieszkańcy gminy mogą tam bezpłatnie oddawać zebrane w sposób selektywny następujące frakcje odpadów komunalnych:

- przeterminowane leki i chemikalia,
- zużyte baterie i akumulatory,
- zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny,

- odpady budowlane i rozbiórkowe, pochodzące z remontów i innych robót budowlanych wykonywanych we własnym zakresie, na wykonanie których nie jest wymagane uzyskanie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę, a także na wykonanie których nie jest wymagane zgłoszenie do administracji budowlano – architektonicznej,
- zużyte opony,
- inne odpady niebezpieczne wydzielone ze strumienia odpadów komunalnych,
- papier,
- metal,
- tworzywa sztuczne,
- szkło,
- opakowania wielomateriałowe,
- odpady zielone z pielęgnacji ogrodów,
- odpady wielkogabarytowe,
- tekstylia.

Na terenie gminy Dąbrowa Zielona występują również odpady w postaci wyrobów zawierających azbest. Zgodnie z danymi zawartymi w Bazie Azbestowej, na obszarze gminy zinwentaryzowano 3 399 625 kg tych wyrobów. Gmina na bieżąco, w miarę posiadanych środków finansowych podejmuje działania w celu usunięcia wyrobów zawierających azbest, a w latach 2015-2021 wskutek podjętych działań usunięto 520,844 kg tych wyrobów.

3.14. Infrastruktura komunikacyjna i transport publiczny

Dostępność komunikacyjna gminy jest czynnikiem determinującym wielopłaszczyznowy rozwój społeczno – gospodarczy, a także czynnikiem napędu gospodarczego, będący elementem kluczowym do poprawy jakości życia mieszkańców. Główny wpływ na dostępność komunikacyjną ma stan i rodzaj dróg oraz możliwe połączenia z innymi miastami i miejscami, będącymi celem podróży. Dostępność ma ogromne znaczenie zarówno dla transportu osobowego, jak i transportu towarowego.

Drogi publiczne ze względu na funkcję w sieci drogowej dzielą się według przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. z 2022 poz. 1693 z późn. zm.) na następujące kategorie:

- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Przez obszar gminy Dąbrowa Zielona nie przebiegają drogi krajowe, w tym autostrady, przebiegają natomiast trzy drogi wojewódzkie, które krzyżują się w miejscowości Święta Anna:

- nr 784 Radomsko-Święta Anna;
- nr 786 Częstochowa - Kielce;
- nr 793 Siewierz – Święta Anna.

Oprócz dróg wojewódzkich, przez obszar gminy Dąbrowa Zielona przebiegają następujące drogi powiatowe o charakterze międzygminnym:

- nr 1035S Garnek - Dąbek - Wola Mokrzeska;
- nr 1029S Garnek - Lipie - Święta Anna;
- nr 1080S Sekursko – Soborzyce;
- nr 1081S Żytno - Sekursko – Cielętniki;
- nr 1083S Lipie - Nowa Wieś – Raczkowice;
- nr 1084S Raczkowice - Soborzyce – Łabędź;
- nr 1087S Nowa Wieś - Dąbrowa Zielona;
- nr 1088S Dąbrowa Zielona - Borowce – Koniecpol.

Układ dróg wojewódzkich oraz powiatowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona przedstawia poniższa mapa.

Mapa 9 Układ dróg wojewódzkich i powiatowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Uzupełnieniem sieci dróg na terenie gminy Dąbrowa Zielona są drogi gminne o charakterze lokalnym, zapewniające połączenia pomiędzy sołectwami oraz dojazdy do pól, łąk, pastwisk i lasów:

- nr 700001S Olbrachcie - Dąbrowa Zielona;
- nr 700002S Olbrachcie – Rogaczew;
- nr 700003S Soborzyce – Osiny;
- nr 700004S Soborzyce – Cudków;

- nr 700005S Soborzyce – Zaleszczyzny;
- nr 700006S Dąbek - Milionów - do granicy gminy Przyrów (Knieja);
- nr 700007S Cielętniki - Michałopol (do granicy gminy Gidle);
- nr 700008S Borowce - do granicy gminy Koniecpol (Łysiny);
- nr 700009S Soborzyce – Cielętniki;
- nr 700010S Maćkówka - Dąbrowa Zielona;
- nr700011S Ulesie – Zagony.

Drogi gminne są utrzymywane poprzez przeprowadzanie remontów nawierzchni lub też przebudowę. Najwięcej trudności sprawia utrzymanie dróg o nawierzchni żwirowej oraz tłuczniowej, na których często na wskutek niesprzyjających powstają liczne wyboje i koleiny, co daje konieczność kolejnych remontów. W miarę posiadanych środków finansowych na drogach gminnych są wykonywane nawierzchnie asfaltowe. Na bieżąco są również remontowane drogi dojazdowe do pól. W dalszym ciągu jednak część dróg wymaga przeprowadzenia prac modernizacyjnych.

Na terenie gminy znajdują się również dwie przeprawy mostowe: w miejscowości Dąbek na rzece Wiercica oraz jedna w miejscowości Dąbrowa Zielona na Kanale Lodowym.

Niekorzystną cechą istniejącego układu komunikacyjnego w gminie Dąbrowa Zielona jest niepełny podział przestrzeni drogowej dla jej uczestników ruchu. Ten problem w szczególności dotyka rowerzystów i pieszych, którzy z braku wydzielonych chodników i ścieżek rowerowych poruszają się po jezdni. Istniejące już chodniki wymagają uzupełnienia i rozwoju w kierunku rozbudowy. Niewielka część dróg gminnych o niskim natężeniu ruchu spełnia techniczne warunki ciągów pieszo – jezdnych.

Potrzeby mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona w zakresie komunikacji zbiorowej zabezpieczane są przez prywatnych przewoźników, obsługujących mieszkańców poszczególnych miejscowości oraz zapewniających ich połączenie z miejscowością Dąbrowa Zielona oraz miastami Koniecpol i Częstochowa. Komunikacja ta zaspokaja większość potrzeb mieszkańców, nie jest to jednak idealne rozwiązanie, satysfakcjonujące wszystkich użytkowników komunikacji autobusowej.

Przewozy osobowe na terenie gminy realizuje przewoźnik WANAM – BUS Wojciech Tabor, który w ramach umowy z Gminą Dąbrowa Zielona realizuje kursy na liniach: Soborzyce Maćkówka – Święta Anna oraz Soborzyce Maćkówka – Cielętniki – Święta Anna, dowożąc mieszkańców z terenu gminy do miejscowości Święta Anna i z powrotem, gdzie mają możliwość, aby przesiąść się na linię komunikacji Koniecpol – Częstochowa. Oprócz tego, przewoźnik realizuje przewozy w ramach umowy z Powiatem Częstochowskim na liniach:

- Dąbrowa Zielona – Częstochowa,
- Częstochowa – Dąbrowa Zielona,
- Dąbrowa Zielona – Lelów,
- Lelów – Dąbrowa Zielona.

3.15. Rynek pracy i bezrobocie

Rynek pracy

Jednym z czynników określających stan gospodarki, a także jej potencjał jest rynek pracy. Zasadniczy wpływ na rynek pracy na danym obszarze mają zarówno występująca tu liczba osób

w wieku produkcyjnym, jak i ilość dostępnych miejsc pracy, które kształtują podaż i popyt pracy. Nierównowaga pomiędzy popytem, a podażą pracy wpływa z kolei na poziom bezrobocia.

Jak wspomniano powyżej, podaż pracy kształtowana jest przez liczbę osób w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny określamy jako wiek zdolności do pracy, tj. w przypadku mężczyzn jest to grupa w wieku 18-64 lat, z kolei w przypadku kobiet – 18-59 lat. W ramach wieku produkcyjnego możemy jeszcze wyróżnić wiek mobilny, który dotyczy osób w wieku od 18 do 44 roku życia bez względu na płeć, zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy, a także wiek nie mobilny, który obejmuje mężczyzn w wieku od 45 do 64 lat oraz kobiety w wieku od 45 do 59 lat.

Jak przedstawiono już we wcześniejszej części niniejszego opracowania – w podrozdziale 2.2. *Uwarunkowania demograficzne*, zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, gminę Dąbrowa Zielona zamieszkiwało 2 160 osób w wieku produkcyjnym, co stanowiło 57,89 % ogółu ludności na tym obszarze. W stosunku do roku 2011, liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 341 osób.

Liczba osób w wieku mobilnym w 2021 roku wyniosła natomiast 1 216, co stanowiło 56,30 % liczby osób w wieku produkcyjnym oraz 32,59 % liczby mieszkańców gminy ogółem. W stosunku do roku 2011, liczba ta zmniejszyła się o 217. Zarówno w roku 2021, jak i w 2011 roku, w liczbie ludności w wieku mobilnym większość stanowili mężczyźni, których liczba wyniosła odpowiednio 631 w 2021 roku i 758 w 2011 roku.

Ze względu na to, że gmina Dąbrowa Zielona jest gminą typowo wiejską i na jej terenie nie funkcjonują większe zakłady produkcyjne, część mieszkańców ukierunkowana jest na działalność rolniczą z wykorzystaniem miejscowych zasobów. Jednak znaczna liczba mieszkańców pozostaje w zatrudnieniu poza rolnictwem, w tym w miejscowych zakładach pracy. Największym pracodawcą na terenie gminy jest Urząd Gminy Dąbrowa Zielona wraz z gminnymi jednostkami organizacyjnymi, takimi jak m. in. placówki oświatowe, Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Innymi zakładami pracy dającymi możliwość zatrudnienia są m. in. Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska w Dąbrowie Zielonej, sklepy spożywczo-przemysłowe w poszczególnych miejscowościach oraz lokale gastronomiczne.

Analizując dane dotyczące liczby osób pracujących na terenie gminy Dąbrowa Zielona, można zauważyć mniejszą liczbę osób pracujących w 2021 roku niż w roku 2017 (o 11). Tendencja spadkowa w tej kwestii miała miejsce w latach 2017-2019, natomiast w 2020 roku nastąpił wzrost liczby osób pracujących w stosunku do roku poprzedniego. Na przestrzeni lat 2017-2021, nastąpił wzrost liczby pracujących na terenie gminy kobiet – o 9 oraz spadek liczby pracujących mężczyzn – o 20. Dane w tej kwestii zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 30 Pracujący na terenie Dąbrowa Zielona w latach 2017 - 2021

Lata	Ogółem	w tym kobiety	w tym mężczyźni	Pracujący na 1000 ludności ogółem	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
2017	202	142	60	52	85,7
2018	199	132	67	51	85,3
2019	162	121	41	42	70,1
2020	175	133	42	47	80,6

2021	191	151	40	52	89,9
------	-----	-----	----	----	------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biorąc pod uwagę wskaźniki dotyczące rynku pracy w zakresie liczby pracujących na 1000 ludności oraz pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym dla poszczególnych gmin powiatu częstochowskiego w 2021 r., wartości tych wskaźników dla gminy Dąbrowa Zielona kształtowały się znacznie poniżej średniej dla powiatu częstochowskiego, co może świadczyć o niższym stopniu rozwoju lokalnego rynku pracy. Wartość wskaźnika pracujących na 1000 ludności wyniosła w gminie Dąbrowa Zielona – 52, a wskaźnika pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym – 89,9, natomiast dla powiatu częstochowskiego – odpowiednio 138 i 231,8. Najwyższe wartości tych wskaźników w powiecie wystąpiły w gminie Kamienica Polska – odpowiednio 301 i 521,9.

Dane dotyczące wskaźników pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 31 Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku

Gmina	Pracujący na 1000 ludności	Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
Błachownia	127	219,9
Dąbrowa Zielona	52	89,9
Janów	123	208,3
Kamienica Polska	301	521,9
Kłomnice	88	145,8
Konieczpol	164	282,6
Konopiska	161	271,5
Kruszyna	65	104,5
Lelów	97	166,9
Mstów	86	142,3
Mykanów	97	161,9
Olsztyn	137	231,2
Poczesna	244	410,3
Przyrów	115	197,8
Rędziny	185	306,6
Starcza	71	119,6

Powiat częstochowski	138	231,8
-----------------------------	------------	--------------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wskazane powyżej dane dot. liczby osób pracujących w poszczególnych gminach dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracowników. Dane nie obejmują z kolei osób pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych.

Bezrobocie

Jak wcześniej wspomniano, gdy liczba osób w wieku produkcyjnym na danym obszarze przewyższa liczbę miejsc pracy, możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem bezrobocia. Jest to zjawisko, które ma duży wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą dla danego obszaru. Według danych GUS z 2021 roku, na terenie gminy Dąbrowa Zielona zarejestrowanych było 210 osób bezrobotnych, a w stosunku do roku poprzedniego, liczba ta zmniejszyła się o 33 osoby. Na przestrzeni ostatnich 5 lat, od 2017 do 2019 roku występowała tendencja spadkowa, jeśli chodzi o liczbę osób bezrobotnych, natomiast w 2020 roku nastąpił znaczny wzrost tej liczby. Wpływ na to mogła mieć pandemia wirusa COVID-19, która rozpoczęła się w 2020 roku i wskutek wprowadzonych obostrzeń, doszło do paraliżu w niektórych sektorach gospodarki i wzrostu bezrobocia. Szczególnie obostrzenia dotknęły branże dot. zakwaterowania i gastronomii. Sytuacja ta występowała w całym województwie śląskim oraz w skali całego kraju.

Dane dotyczące liczby zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 32 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017 - 2021

Lata	Bezrobotni ogółem	W tym kobiety	W tym do 30 roku życia	W tym powyżej 50 roku życia	Osoby długotrwale bezrobotne
2017	236	97	57	77	168
2018	209	100	56	64	129
2019	212	93	50	72	132
2020	243	112	67	72	138
2021	210	94	46	66	141

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak przedstawia poniższa tabela, osoby długotrwale bezrobotne stanowiły w 2021 roku 67,1 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Najwięcej osób bezrobotnych było w wieku od 31 do 50 lat - 98 osób, tj. 46,7 % ogółu bezrobotnych, natomiast osoby w wieku do 30 lat, stanowiły 21,9 % ogółu bezrobotnych.

Udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na koniec 2021 roku według danych GUS wyniósł na terenie gminy Dąbrowa Zielona 9,6 %, notując niewielki spadek w porównaniu z 2017 rokiem o 0,4 %. Zwiększył się przy tym udział

zarejestrowanych bezrobotnych kobiet – o 0,9 % oraz zmniejszył udział mężczyzn – o 0,9 %. Wartości te znacznie przekraczały średnią dla powiatu częstochowskiego.

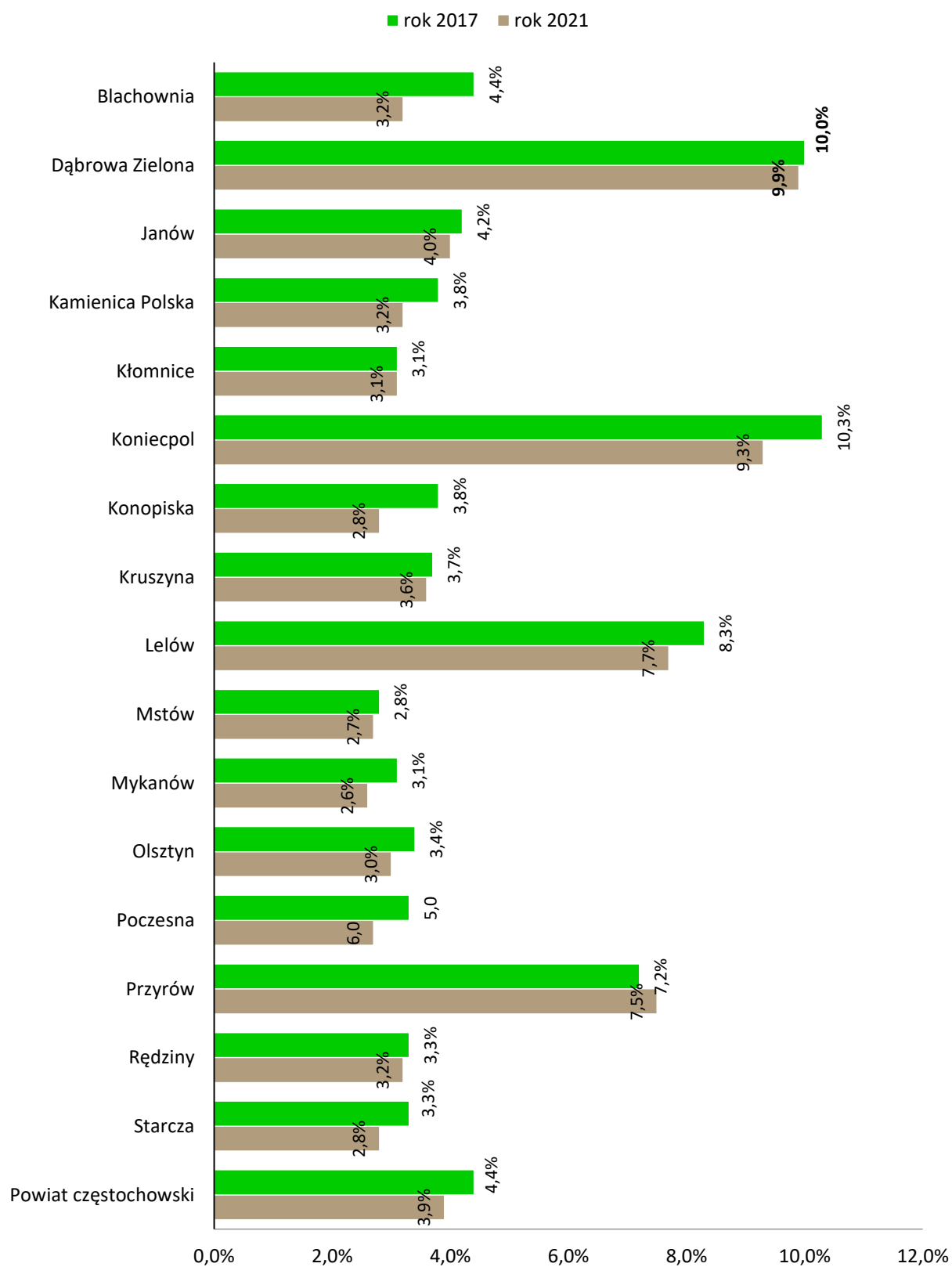
Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Dąbrowa Zielona na tle powiatu częstochowskiego przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 33 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu częstochowskiego według płci

Jednostka terytorialna	ogółem		kobiety		Mężczyźni	
	2017	2021	2017	2021	2017	2021
Gmina Dąbrowa Zielona	10,0	9,9	9,4	10,3	10,5	9,6
Powiat częstochowski	4,4	3,9	5,0	4,4	3,9	3,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 14 Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane pokazują, że spośród pozostałych gmin powiatu częstochowskiego, w gminie Dąbrowa Zielona występuje największy odsetek osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Może to świadczyć o złej sytuacji gospodarczej na terenie gminy i sporym problemie w kwestii zapewnienia możliwości zatrudnienia. Z powodu braku możliwości zatrudnienia na terenie gminy, mieszkańcy często zmuszeni są do poszukiwania pracy w sąsiednich gminach, a ci którym się to nie udaje, pozostają jako osoby bezrobotne. Ważnym zagadnieniem jest również zjawisko bezrobocia ukrytego, tj. pozostawanie bez pracy i nierejestrowanie się jako osoba bezrobotna, a także zjawisko „szarej strefy”, tj. nielegalne zatrudnienie, bez opłacania składek oraz podatku dochodowego.

Zmniejszenie bezrobocia wymaga zdecydowanych działań powiatowych urzędów pracy, centrów doradztwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego. Ważne w tej kwestii jest również dopasowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnych pracodawców, co pomoże zniwelować braki wykwalifikowanych pracowników na lokalnym rynku pracy. Teren gminy Dąbrowa Zielona znajduje się we właściwości Powiatowego Urzędu Pracy w Częstochowie.

3.16. Przedsiębiorczość i rolnictwo

Przedsiębiorczość

Sytuacja gospodarcza danego obszaru wiąże się w dużej mierze ze zjawiskiem przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość można definiować jako skłonność do tworzenia nowych przedsiębiorstw lub innych form prowadzenia działalności gospodarczej, a także jako aktywność do rozwijania już istniejących, poprzez realizację różnego rodzaju inwestycji. Stopień rozwoju przedsiębiorczości na danym obszarze wynika przede wszystkim z liczby podmiotów gospodarki narodowej, do których zalicza się osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Podmioty te zobowiązane są do rejestracji w odpowiednim rejestrze, w tym również w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (rejestr REGON), który prowadzi Prezes Głównego Urzędu Statystycznego.

W ostatnich latach zarówno w gminie Dąbrowa Zielona, jak i w innych gminach powiatu częstochowskiego, obserwuje się pozytywne zjawisko rozwoju przedsiębiorczości, a co za tym idzie wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na terenie gminy na koniec 2021 roku zarejestrowanych było 272 podmiotów gospodarki narodowej, a w stosunku do roku 2017 liczba tych podmiotów wzrosła o 20.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie gmin powiatu częstochowskiego w roku 2017 oraz 2021 w podziale na sektor publiczny i sektor prywatny, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 34 Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu częstochowskiego w 2017 i 2021 roku

Gmina	Ogółem*			Sektor publiczny		Sektor prywatny	
	2017	2021	Wzrost/spadek w %	2017	2021	2017	2021
Błachownia	1 112	1 282	15,3 %	38	38	1 069	1 235
Dąbrowa Zielona	252	272	7,9 %	9	10	243	261

Janów	421	542	28,7 %	26	25	392	511
Kamienica Polska	512	571	11,5 %	11	11	500	558
Kłomnice	784	984	25,5 %	19	19	762	960
Konieczpol	655	752	14,8 %	20	20	635	725
Konopiska	897	1 075	19,8 %	22	22	869	1 042
Kruszyna	246	308	25,2 %	12	12	233	295
Lelów	316	355	12,3 %	17	15	298	337
Mstów	805	972	20,7 %	23	22	782	949
Mykanów	1 575	1 821	15,6 %	25	26	1 538	1 781
Olsztyn	801	895	11,7 %	14	13	785	874
Poczesna	1 155	1 335	15,6 %	44	25	1 099	1 289
Przyrów	240	279	16,2 %	10	9	229	269
Rędziny	882	987	11,9 %	17	18	859	959
Starcza	225	256	13,8 %	7	7	218	249
Powiat częstochowski	10 878	12 686	16,6 %	319	298	10 507	12 290

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy dotyczy wyłącznie sektora prywatnego, w którym liczba podmiotów w latach 2017 – 2021 wzrosła o 18 i wyniosła na koniec 2021 roku 261. Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, zjawisko zwiększającej się liczby podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym dotyczy całego powiatu częstochowskiego, a największe wzrosty, jeśli chodzi o tą liczbę odnotowały gmina Mykanów (wzrost o 243 podmiotów) oraz gmina Kłomnice (wzrost o 198).

W sektorze prywatnym, w ramach podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON, Główny Urząd Statystyczny wyszczególnia osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki handlowe, w tym również spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie, fundacje, oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych w gminie Dąbrowa Zielona stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, których w 2021 roku zarejestrowanych było 208, tj. 79,7 % ogółu podmiotów sektora prywatnego. Ich liczba w stosunku do roku 2017 zwiększyła się o 24 podmioty, zmniejszyła się natomiast liczba zarejestrowanych na terenie gminy spółek handlowych (o 6 podmiotów) oraz spółdzielni (o 3 podmioty).

Dane dotyczące rodzajów podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 35 Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku

Rodzaje podmiotów		2017	2021
Sektor publiczny	Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	7	8
	Nieokreślone formy prawne	2	2
Sektor prywatny	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	184	208
	Spółki handlowe	15	9
	Spółdzielnie	7	4
	Fundacje	1	1
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	16	17
	Nieokreślone formy prawne	16	18

* W BDL nie są prezentowane wszystkie formy prawne podmiotów, dlatego dane liczbowe w zestawieniu nie sumują się na sektor ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Najwięcej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w 2021 roku, zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności (PKD) wykonywało działalność gospodarczą według sekcji G (Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) – 60 podmiotów (22,1 % ogółu podmiotów) oraz sekcji F (Budownictwo) – 56 podmiotów (20,7 % ogółu podmiotów). Na przestrzeni lat 2017-2021 największy wzrost liczby podmiotów wystąpił w sekcji F – o 10 podmiotów.

Dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowanych na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 36 Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku

Sekcja PKD	Wyszczególnienie	Ogółem*		Sektor publiczny*		Sektor prywatny*	
		2017	2021	2017	2021	2017	2021
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	10	7	-	-	10	7
B	Górnictwo i wydobywanie	-	-	-	-	-	-
C	Przetwórstwo przemysłowe	25	32	-	-	25	32
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	-	-	-	-	-	-
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	2	2	-	-	2	2
F	Budownictwo	46	56	-	-	46	56

G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	61	60	-	-	61	60
H	Transport i gospodarka magazynowa	13	16	-	-	13	16
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	5	6	-	-	5	6
J	Informacja i komunikacja	3	2	-	-	3	2
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	5	5	-	-	5	5
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	2	2	-	-	2	2
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	13	12	-	-	13	12
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	9	5	-	-	9	5
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	11	11	2	2	9	9
P	Edukacja	7	6	3	3	4	3
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	12	15	2	3	10	12
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	9	8	2	2	7	6
S, T	Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	19	26	-	-	19	26
U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	-	-	-	-	-	-
Razem		252	271	9	10	243	261

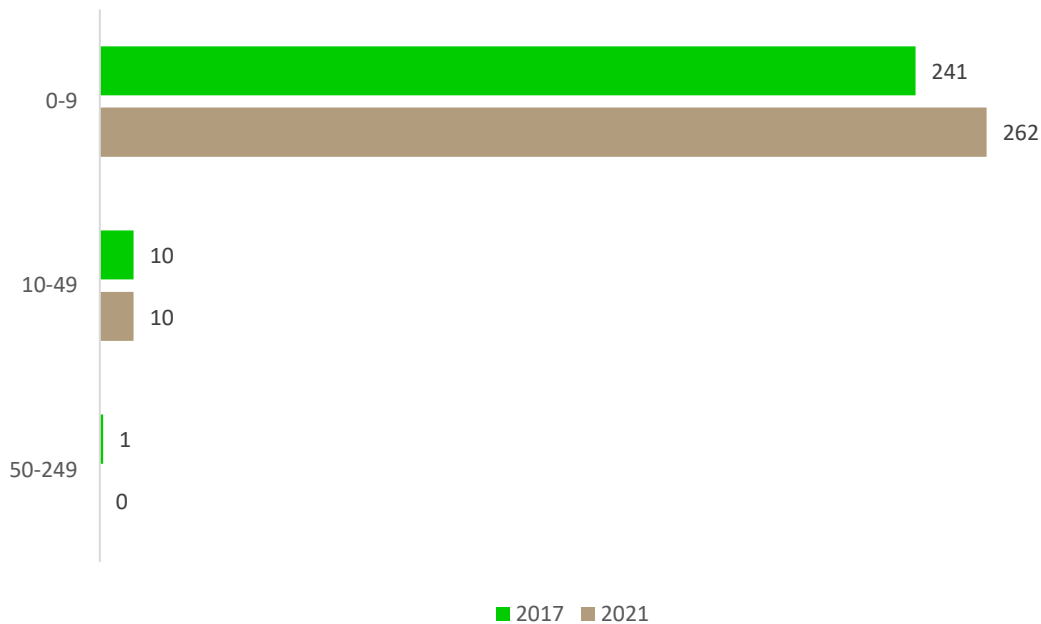
* W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r. istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności. W związku z powyższym dane naliczone z rejestru REGON według ww. informacji mogą nie sumować się na liczbę ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL.

Największą część działających na terenie gminy Dąbrowa Zielona podmiotów gospodarczych stanowiły w 2021 roku mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób – 262 podmioty, co stanowiło 96,3 % wszystkich podmiotów. Na przestrzeni lat 2010-2020 liczba mikroprzedsiębiorstw zwiększyła się o 21, równocześnie jednak zmniejszyła się liczba średnich przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 osób, z 1 w 2017 roku do 0 w 2020 roku. Na omawianym obszarze nie znajdują się natomiast podmioty gospodarcze zatrudniające powyżej 250 osób.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości w 2017 oraz 2021 roku na terenie gminy Dąbrowa Zielona przedstawia poniższa tabela.

Wykres 15 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O pozytywnym rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy Dąbrowa Zielona świadczą również wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej, opracowane przez Główny Urząd Statystyczny. Analizując poszczególne wskaźniki, które zaprezentowane zostały w poniższej tabeli, można w większości zauważyć ich wzrost, a spadek przy wskaźnikach dotyczących liczby jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 1000 ludności, udziału podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON oraz w niewielkim stopniu udziału fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej. O ile spadek udziału podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów jest zjawiskiem pozytywnym, o tyle spadek liczby jednostek nowo zarejestrowanych może świadczyć o zahamowaniu stopnia rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy.

Porównując natomiast wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla gminy Dąbrowa Zielona z wartościami dla powiatu częstochowskiego zauważyć można, że są one w większości niższe, co wskazuje że rozwój przedsiębiorczości w gminie przebiega znacznie gorzej niż w innych gminach powiatu częstochowskiego. Na korzyść gminy wychodzi z kolei liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców oraz udział tych podmiotów w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej, co świadczy o większej aktywności społecznej mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona.

Wartości wskaźników dotyczących podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Dąbrowa Zielona i powiatu częstochowskiego w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 37 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Dąbrowa Zielona za lata 2017 i 2021

Wskaźnik	Gmina Dąbrowa Zielona		Powiat częstochowski	
	2017	2021	2017	2021

Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	65	74	80	96
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	106,9	128,1	128,9	161,3
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	7,98	6,45	7,17	8,28
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	47	57	66	80
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	4,37	4,90	2,91	3,14
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	12,7	2,9	8,5	4,1
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem (%)	73,0	76,5	81,9	83,1
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	6,7	6,6	3,6	3,3
Podmioty gospodarki narodowej działające w sektorze rolno-spożywczym	4	2	134	121

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Rolnictwo

Jak wspomniano we wcześniejszej części niniejszego opracowania, w strukturze użytkowania ziemi w gminie Dąbrowa Zielona użytki rolne, stanowiące ok. 60 % powierzchni ogólnej gminy, przez co gmina ma typowo rolniczy charakter. Na jej terenie, generalnie gleby zaliczone do II, IIIa i IIIb klasy bonitacyjnej stanowią - 14,7% ogólnej ich powierzchni, IVa - IVb - 30,0%, V-iej - 35,3%, natomiast VI - VIz - 20,0%. Głównymi uprawianymi roślinami są zboża, ziemniaki i rośliny motylkowe.

Podstawowych informacji na temat rolnictwa, w tym liczby i powierzchni gospodarstw rolnych, dostarczają przeprowadzane co 10 lat powszechne spisy rolne. Ostatni taki spis przeprowadzony został w terminie od 1 września do 30 listopada 2020 r., według stanu na dzień 1 czerwca 2020 r. Jego podstawowym celem było dostarczenie informacji na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, a także i na potrzeby krajowych baz danych. Badaniem zostały objęte gospodarstwa rolne, których użytkownikami były osoby fizyczne (gospodarstwa indywidualne), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Zgodnie z opublikowanymi wstępnymi wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2020, na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2020 roku znajdowało się 468 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 3 493,73 ha, z czego 2 943,03 ha (84,2 %) stanowiły użytki rolne. Największą część tych gospodarstw stanowiły gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych w grupie od 1 do 5 ha – ich liczba wyniosła 261 (55,8 % ogółu gospodarstw rolnych), natomiast największą powierzchnię zajmowały gospodarstwa w grupie 5-10 ha – 1 128,16 ha (32,3 %).

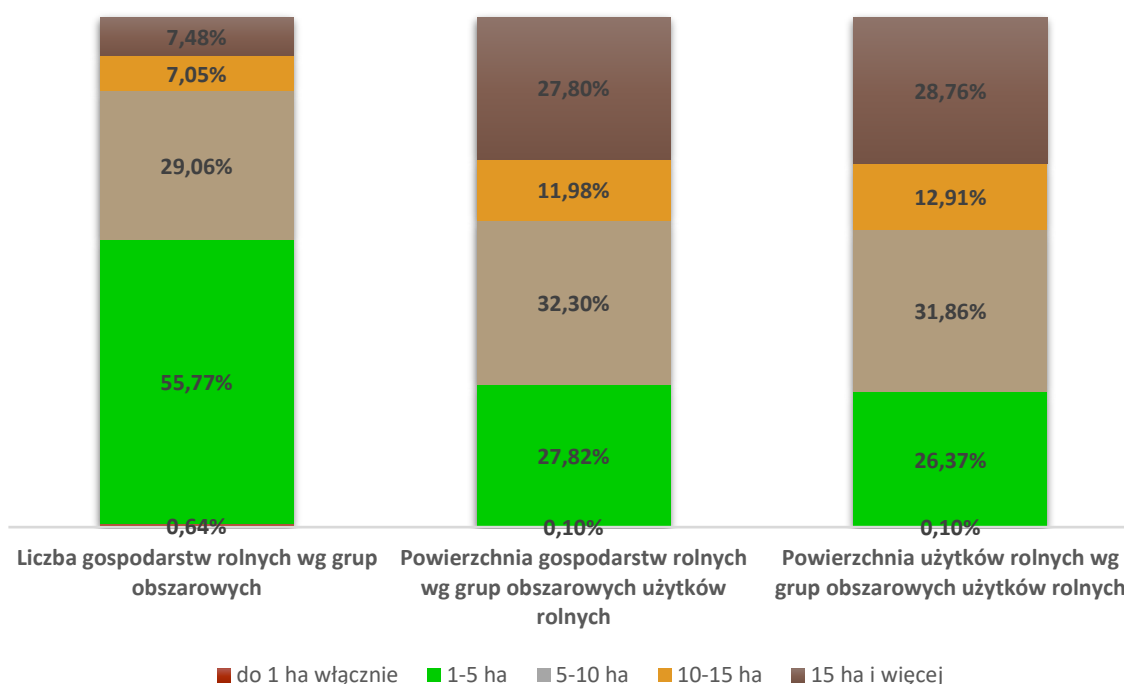
Liczbę gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw w gminie Dąbrowa Zielona, według wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 38 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Dąbrowa Zielona

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych	Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)	Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)
Gospodarstwa rolne ogółem	468	3 493,73	2 943,03
do 1 ha włącznie	3	3,56	3,00
1-5 ha	261	971,92	776,02
5-10 ha	136	1 128,16	937,71
10-15 ha	33	418,73	379,91
15 ha i więcej	35	971,36	846,39

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wykres 16 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Dąbrowa Zielona

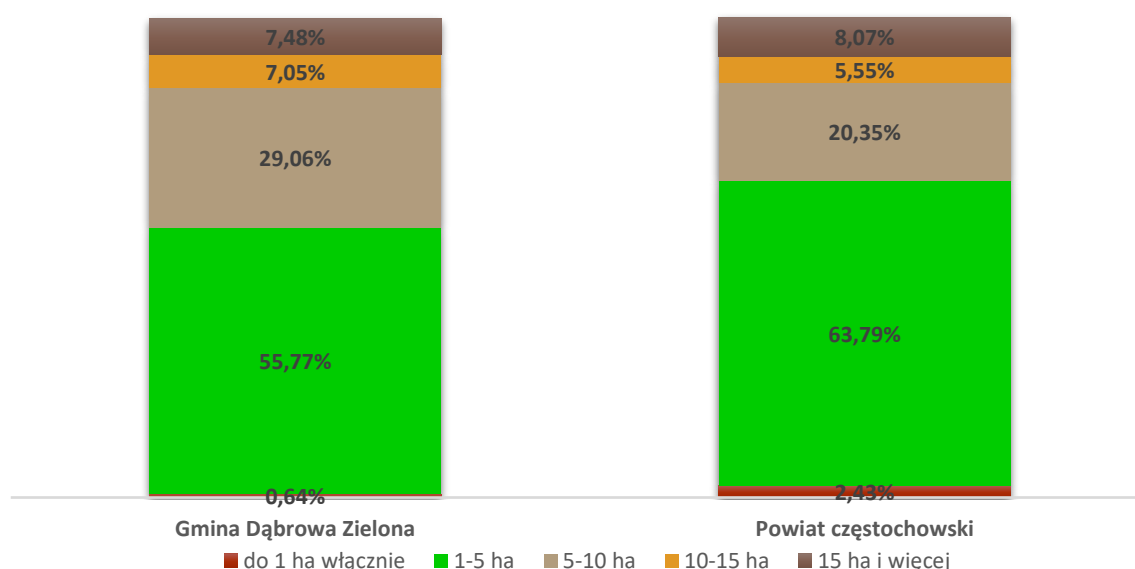
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Liczba gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy Dąbrowa Zielona stanowiła 7,06 % liczby gospodarstw rolnych ogółem w powiecie częstochowskim, natomiast ich powierzchnia – 6,21 % powierzchni gospodarstw ogółem w powiecie. Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw rolnych w poszczególnych grupach obszarowych, zarówno na terenie gminy, jak i ogółem w powiecie, struktura gospodarstw wygląda podobnie – najczęściej gospodarstw występuje w grupie obszarowej „1-5 ha”, z kolei najmniej w grupie „do 1 ha włącznie”. Różnica występuje już jednak analizując powierzchnię gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych. Na terenie gminy najczęściej powierzchni zajmują gospodarstwa rolne w grupie „5-10 ha”, stanowiąc 32,30 % ogółu powierzchni zajmowanej przez wszystkie gospodarstwa rolne. W powiecie częstochowskim występuje natomiast mniejsze rozdrobnienie gospodarstw rolnych, przejawiające się tym, że największą powierzchnię zajmują gospodarstwa w grupie „15 ha i więcej”, stanowiąc 46,48 % ogółu powierzchni zajmowanej przez wszystkie gospodarstwa rolne.

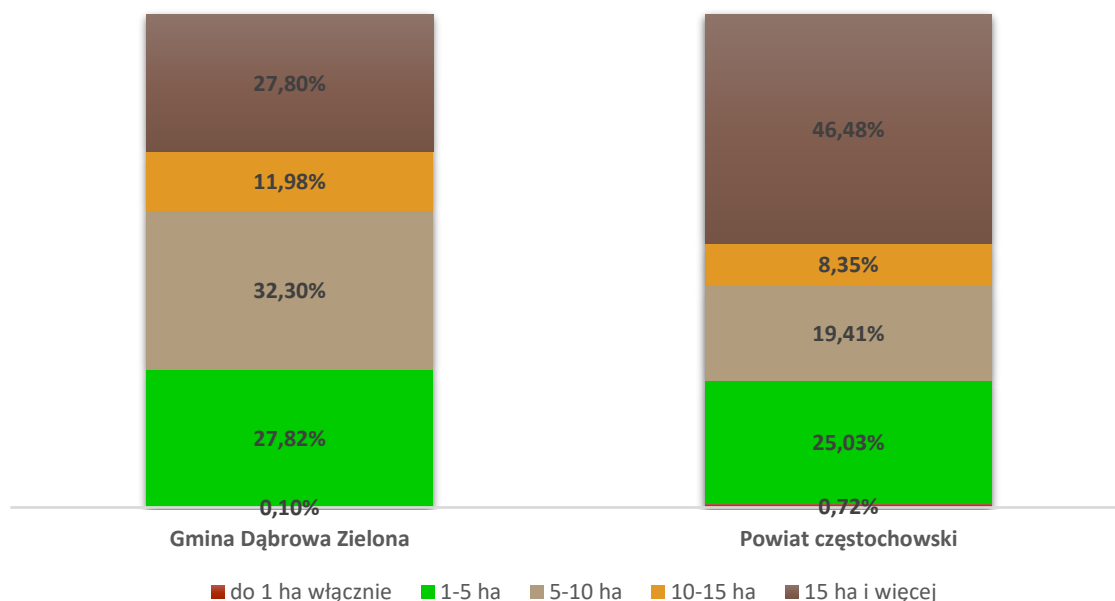
Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchni według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Dąbrowa Zielona oraz w powiecie częstochowskim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 17 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Dąbrowa Zielona oraz powiatu częstochowskiego

Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych

Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Średnia powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych na terenie gminy Dąbrowa Zielona wynosiła 7,47 ha, natomiast średnia powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw – 6,29 ha. Wartości te były poniżej średniej dla powiatu częstochowskiego, gdzie wynosiły odpowiednio 8,49 ha i 7,53 ha. W kwestii użytkowania gruntów, użytki rolne stanowiły 84,24 % powierzchni gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie gminy. 95,95 % tych użytków stanowiły użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, tzn. grunty wykorzystywane rolniczo, na których stosowane są zabiegi uprawne i mogą kwalifikować do otrzymania dopłat obszarowych. Pod zasiewami znalazło się z kolei 48,64 % powierzchni użytków rolnych, a największą część użytków rolnych w ramach zasiewów stanowiły zboża, tj. 82,91 % powierzchni zasiewów.

Biorąc pod uwagę liczbę pracujących w gospodarstwach rolnych, na terenie gminy Dąbrowa Zielona pracowało łącznie 921, tj. 24,68 % ogółu mieszkańców, z tego 516 mężczyzn oraz 405 kobiet. Według źródeł dochodów, najczęściej gospodarstw rolnych na terenie gminy utrzymywało się działalności rolniczej – 466, natomiast najmniej z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą.

Dane dotyczące średniej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych i średniej powierzchni użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw, struktury użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne i powierzchni zasiewów wybranych upraw, a także liczby pracujących w gospodarstwach rolnych oraz źródeł dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie gminy Dąbrowa Zielona, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 39 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych

Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych ogółem (w ha)

Grunty ogółem	7,47
Użytki rolne ogółem	6,29
Użytkowanie gruntów (w ha)	
Grunty ogółem	3 493,73
Użytki rolne ogółem	2 943,03
Użytki rolne w dobrej kulturze	2 823,96
Pod zasiewami	1 431,36
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	78,63
Uprawy trwałe	4,93
Łąki trwałe	1 258,19
Pastwiska trwałe	47,84
Pozostałe użytki rolne	119,07
Lasy i grunty leśne	278,27
Pozostałe grunty	272,43
Powierzchnia zasiewów wybranych upraw (w ha)	
Powierzchnia zasiewów ogółem	1 431,36
Zboża	1 186,79
Ziemniaki	30,20
Rzepak i rzepik	49,56
Warzywa gruntowe	1,05
Pracujący w gospodarstwach rolnych	
Ogółem	921
Mężczyźni	516
Kobiety	405
Gospodarstwa domowe według źródeł dochodów	
Działalność rolnicza	466
Pozarolnicza działalność gospodarcza	93

Praca najemna	204
Emerytura i renta	183
Inne niezarobkowe źródła poza emeryturą i rentą	74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

3.17. Gospodarka finansowa

Jednym z kluczowych czynników, które warunkują rozwój lokalny i regionalny są zasoby finansowe danej jednostki samorządu terytorialnego. Gospodarka finansowa tych jednostek realizowana jest w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1634 z późn. zm.), określającą m. in. zakres, zasady oraz tryb planowania, uchwalania i wykonywania budżetów tych jednostek. Zgodnie z uchwałą budżetową, określone są planowane dochody i wydatki danej jednostki samorządu terytorialnego w danym roku budżetowym, których kwoty wyszczególnia się w układzie działów, rozdziałów i paragrafów klasyfikacji budżetowej.

Zgodnie z ustawą o finansach publicznych, w ramach dochodów wyróżnia się dochody bieżące, które definiowane są jako dochody nie będące dochodami majątkowymi, które z kolei obejmują dotacje i środki przeznaczone na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Podobnie przedstawia się kwestia wydatków budżetowych, które również dzielą się na wydatki bieżące, niebędące wydatkami majątkowymi oraz wydatki majątkowe, którymi są inwestycje i zakupy inwestycyjne, w tym również programy finansowane z udziałem środków zewnętrznych, zakup i objęcie akcji i udziałów, a także wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego. Różnica pomiędzy dochodami a wydatkami budżetu jednostki samorządu terytorialnego określana jest mianem nadwyżki budżetu lub deficytu budżetu.

Potencjał zasobów finansowych gminy Dąbrowa Zielona według danych GUS z 2021 roku, wynosił 21 974 406,09 zł, a w stosunku do roku 2017, wysokość dochodów na terenie gminy zwiększyła się o 5 875 074,66 zł, tj. o 36,5 %. Jeśli chodzi o wydatki, ich wysokość w 2021 roku wyniosła 20 660 609,01 zł, wskutek czego nadwyżka budżetowa wyniosła 1 313 797,08 zł. W stosunku do roku 2017, wysokość wydatków gminy zwiększyła się o 6 291 749,74 zł, tj. o 43,8 %.

Realizację budżetu w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 40 Realizacja budżetu gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021 w zł

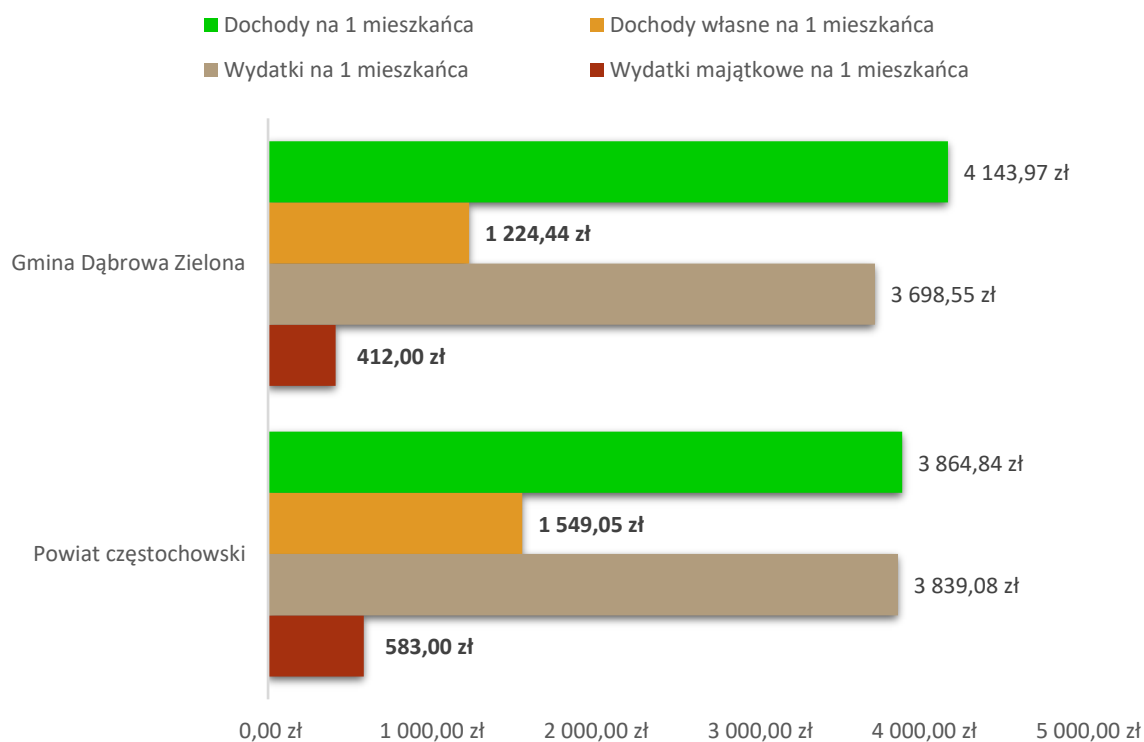
Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody	16 099 331,43	19 122 558,53	19 152 924,25	19 344 186,93	21 974 406,09
Wydatki	14 368 859,27	20 791 744,37	17 357 632,52	17 541 620,57	20 660 609,01
Nadwyżka/ deficyt	+1 730 472,16	-1 669 185,84	+1 795 291,73	+1 802 566,36	+1 313 797,08

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

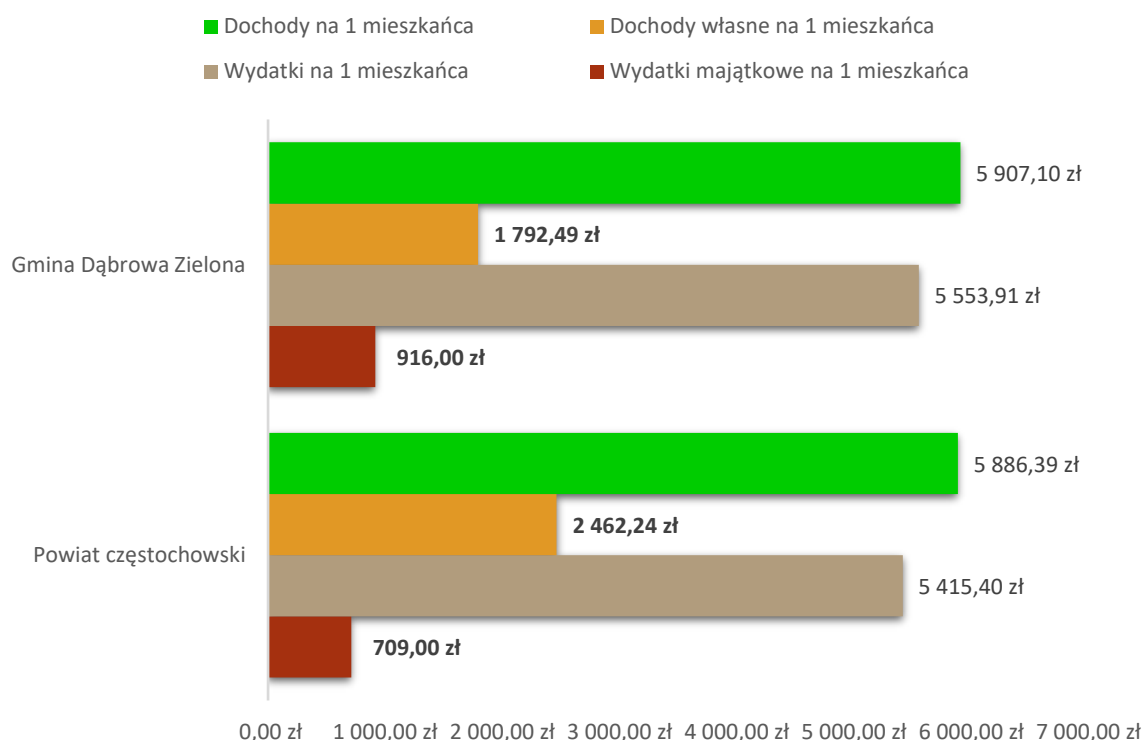
Duże znaczenie w analizie sytuacji finansowej poszczególnych gmin mają wskaźniki dotyczące dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Wysokość dochodów na 1 mieszkańca w Dąbrowa Zielona według danych z 2021 roku wyniosła 5 907,10 zł, w tym dochodów własnych – 1 792,49 zł, z kolei wysokość wydatków na 1 mieszkańca wyniosła 5 553,91zł, w tym wydatków majątkowych – 916 zł. Porównując te dane z danymi dla powiatu częstochowskiego w 2021 roku, można zauważyć, że zarówno dochody na 1 mieszkańca, jak i wydatki na 1 mieszkańca w gminie, są wyższe niż średnia dla powiatu, mniejsza natomiast była wysokość dochodów własnych. W stosunku do roku 2017, wysokość wskaźników w 2021 roku wzrosła zarówno w gminie, jak i w powiecie, co ma związek ze wzrostem dochodów oraz wydatków gmin na przestrzeni ostatnich lat, ale również i wskutek zmniejszającej się liczby. Dane te zobrazowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 18 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Dąbrowa Zielona oraz powiecie częstochowskim

2017

2021

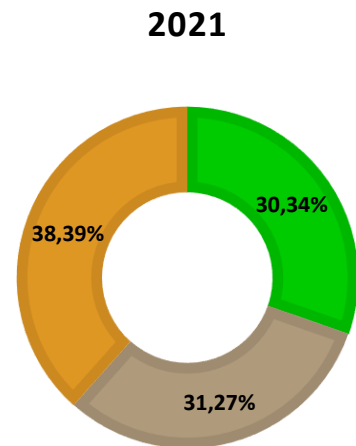
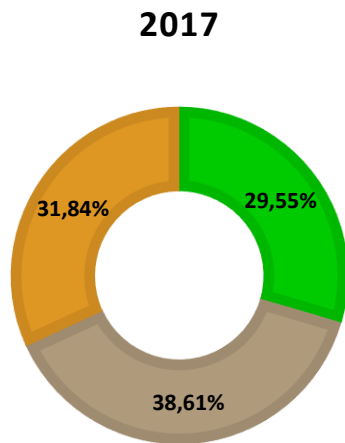
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W strukturze dochodów jednostek samorządu terytorialnego, wyróżnia się dochody własne, dotacje ogółem oraz subwencję ogólną. Źródłami dochodów własnych są przede wszystkim wpływy z podatków i opłat lokalnych, a także udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych. Dotacje ogółem obejmują m. in. dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych przez ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań własnych oraz dotacje i płatności budżetu środków europejskich, a także dotacje celowe przekazane w ramach programów finansowanych ze środków europejskich oraz innych środków zagranicznych. Z kolei subwencja oświatowa to świadczenie pieniężne z budżetu państwa, obejmujące części: oświatową, wyrównawczą, równoważącą oraz rekompensującą.

Według danych GUS z 2021 roku, największą część dochodów gminy Dąbrowa Zielona stanowiła subwencja ogólna – 38,39 % ogółu dochodów, natomiast najmniejszą część – dochody własne – 30,34 % dochodów ogółem. W tej kwestii nastąpiła zmiana w stosunku do roku 2017, gdzie największą część dochodów budżetu stanowiły dotacje – 38,61 %, natomiast najmniejszą dochody własne – 29,55 %.

Dane dotyczące struktury dochodów budżetu gminy Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 19 Struktura dochodów budżetu gminy Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2021

■ Dochody własne ■ Dotacje ogółem ■ Subwencja ogólna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wspomniano już wcześniej, dochody budżetu dzieli się na dochody bieżące i dochody majątkowe. Największą część dochodów gmin stanowią dochody bieżące, których wysokość znacznie wzrosła na przestrzeni ostatnich lat. Wzrost w tym czasie dotyczył również dochodów majątkowych, które obejmowały przede wszystkim środki na inwestycje. W 2021 roku, w gminie Dąbrowa Zielona wysokość dochodów majątkowych wyniosła 2 382 351,62 zł, co stanowiło 10,84 % dochodów ogółem, natomiast w 2017 roku ich wysokość kształtowała się na poziomie 1 119 215,34 zł, co stanowiło 6,95 % dochodów ogółem. Największą część dochodów majątkowych, stanowiły dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje, których źródłem były środki zewnętrzne z budżetu państwa w ramach różnego rodzaju programów rządowych, w tym Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych i Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, a także środki pochodzące z funduszy europejskich.

Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 41 Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

Rodzaj	2017	2018	2019	2020	2021
Dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje w zł	1 117 915,34	1 719 343,94	2 228 536,92	1 139 998	2 239 618,98
Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych w zł	1 300,00	214 611,55	0,00	6 036,00	142 732,64
Dochody majątkowe ogółem w zł	1 119 215,34	1 933 955,49	2 228 536,92	1 146 034,73	2 382 351,62
% dochodów ogółem	6,95	10,11	11,63	5,92	10,84

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Podobnie jak w przypadku dochodów, obok wydatków bieżących ważną rolę w kształtowaniu budżetu pełnią wydatki majątkowe, które obejmują wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne. Realizacja inwestycji przez gminę stanowi główny element jej rozwoju, wyrażany przede wszystkim poprzez wzrost konkurencyjności i zaspokajanie potrzeb społeczeństwa. Wydatki inwestycyjne w tym kontekście mają zasadnicze znaczenie, wpływają one w istotny sposób zarówno na skalę, jak i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych, zalicza się je do najbardziej efektywnych narzędzi wpływania na rozwój regionalny. W swej istocie wydatki inwestycyjne umożliwiają oddziaływanie na skuteczność wypełniania zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego. Wnioskować można, że niezbędność realizacji inwestycji przez gminę w kluczowy sposób wpływa na strukturę ponoszonych przez nią wydatków.

W 2021 roku, w gminie Dąbrowa Zielona wysokość wydatków majątkowych wyniosła 3 408 562,79 zł, stanowiąc 16,5 % wydatków ogółem. Poziom wydatków majątkowych (inwestycyjnych) i ich udział w całkowitych wydatkach budżetowych w latach 2017-2021 nie wykazywał jednolitej tendencji wzrostowej lub spadkowej. Spadek udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem następował w latach 2019-2020 w stosunku do roku poprzedniego, natomiast w 2021 roku, nastąpił wzrost tej wartości.

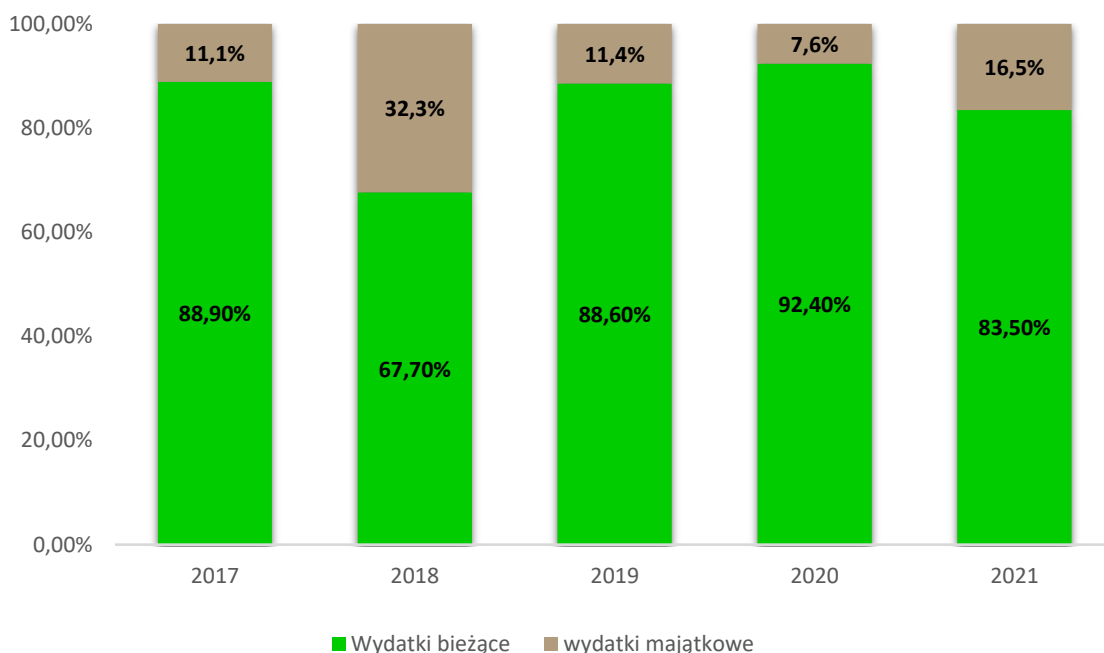
Dane dotyczące wysokości wydatków majątkowych (inwestycyjnych) i ich udziału w wydatkach ogółem w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 42 Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021

Rok	Wydatki ogółem (w zł)	Wydatki majątkowe (w zł)	Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (w %)
2017	14 368 859,27	1 600 297,17	11,1
2018	20 791 744,37	6 709 724,46	32,3
2019	17 357 632,52	1 975 616,77	11,4
2020	17 541 620,57	1 340 877,27	7,6
2021	20 660 609,01	3 408 562,79	16,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 20 Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem na przestrzeni lat 2017-2021

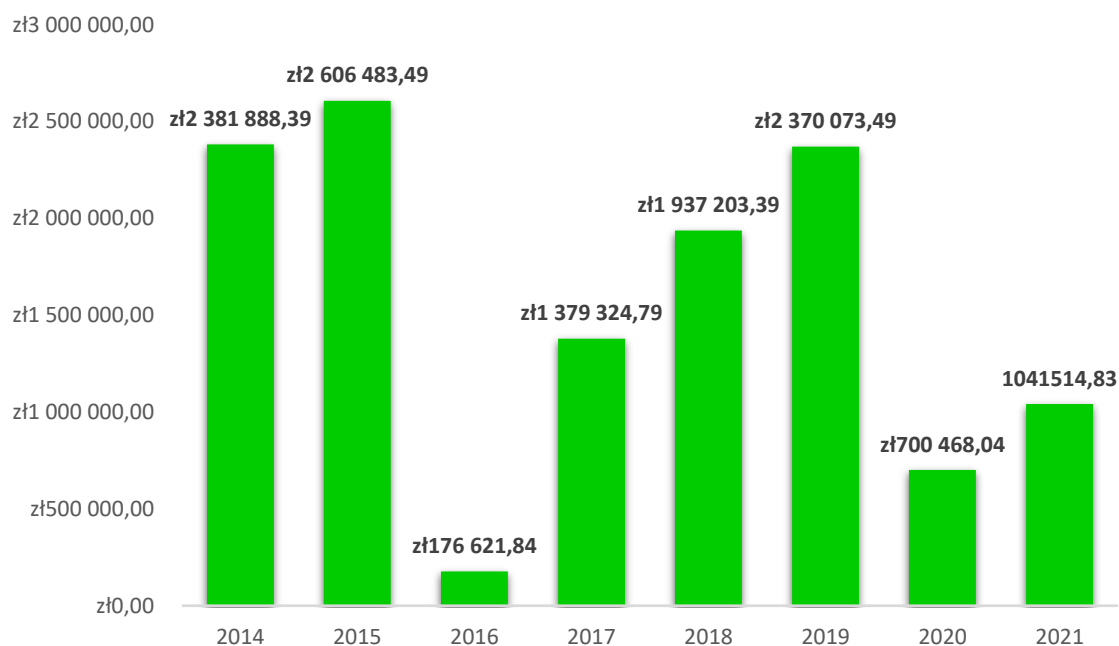
Źródło: Opracowanie własne

Zadłużenie gminy Dąbrowa Zielona na dzień 31.12.2021 r. wynosiło 4 158 728,00 zł, co stanowiło 18,93 % dochodów budżetu gminy. Na owe zadłużenie składały się pożyczki i kredyty długoterminowe zaciągnięte w latach ubiegłych. Analizując roczne sprawozdania finansowe z wykonania budżetu gminy Dąbrowa Zielona, można stwierdzić, że sytuacja finansowa gminy jest stabilna.

Ważnym elementem budżetu są przekazywane gminie środki na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE, a także programów ze środków bezzwrotnych pochodzących z Unii Europejskiej oraz na realizację płatności, których źródłem jest budżet środków europejskich. Z puli środków dostępnych w poprzedniej perspektywie finansowej Funduszy Europejskich 2014-2020, zgodnie z danymi GUS gmina Dąbrowa Zielona pozyskała łącznie 12 593 578,26 zł.

Wysokość pozyskanych przez gminę Dąbrowa Zielona środków w ramach programów i projektów unijnych realizowanych latach 2014-2021, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 21 Wysokość pozyskanych przez gminę Dąbrowa Zielona środków w ramach programów i projektów unijnych na przestrzeni lat 2014-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina realizowała projekty m. in. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020, którego Instytucją Zarządzającą był Zarząd Województwa Śląskiego, a także Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW), którego Instytucją Zarządzającą było Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast instytucjami wdrażającymi: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Urzędy Marszałkowskie oraz Agencja Rynku Rolnego.

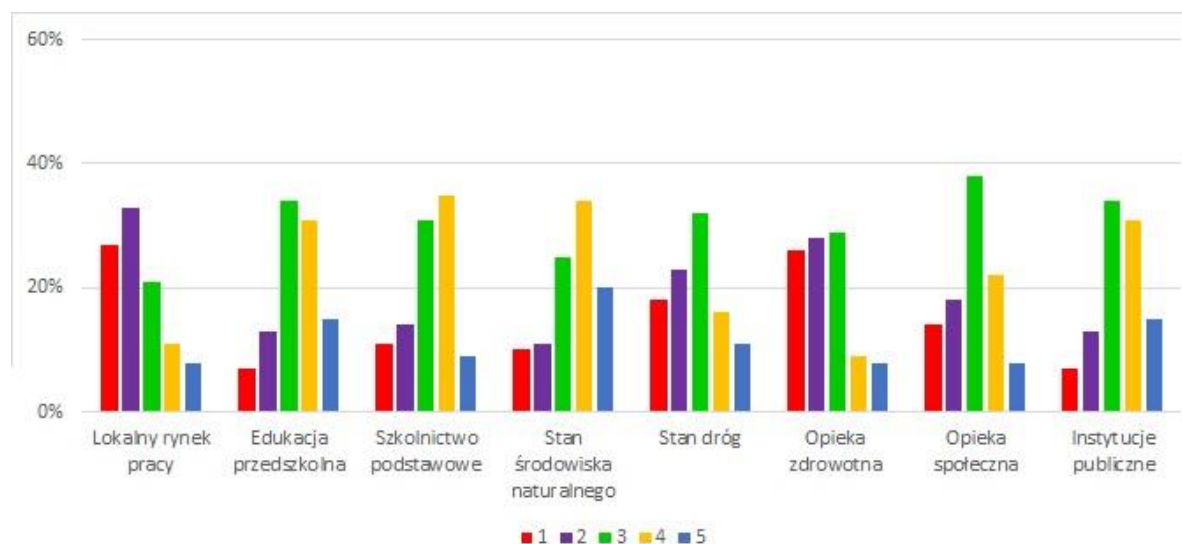
GMINA W OCZACH MIESZKAŃCÓW

W przeprowadzonej wśród mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona ankiecie udział wzięło 64 osoby, które dokonały oceny poszczególnych sfer życia w gminie, wskazały atuty i działania priorytetowe na obszarze gminy, a także która branża gospodarki ma największy potencjał rozwojowy oraz co powinno być wizytówką gminy w 2030 r.

W ocenie poszczególnych sfer życia na terenie gminy, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 oceną najwyższą, mieszkańcy najlepiej ocenili stan środowiska naturalnego (54 % ocen „4” i „5”) oraz edukację przedszkolną i instytucje publiczne (46 % ocen „4” i „5”). Z kolei najwięcej ocen negatywnych pojawiło się przy ocenie lokalnego rynku pracy (60 % ocen „1” i „2”) oraz opieki zdrowotnej (54 % ocen „1” i „2”).

Podsumowując, oceniając poszczególne sfery życia na terenie gminy, występuje konieczność podjęcia działań w celu poprawy jakości opieki zdrowotnej oraz sytuacji na lokalnym rynku pracy.

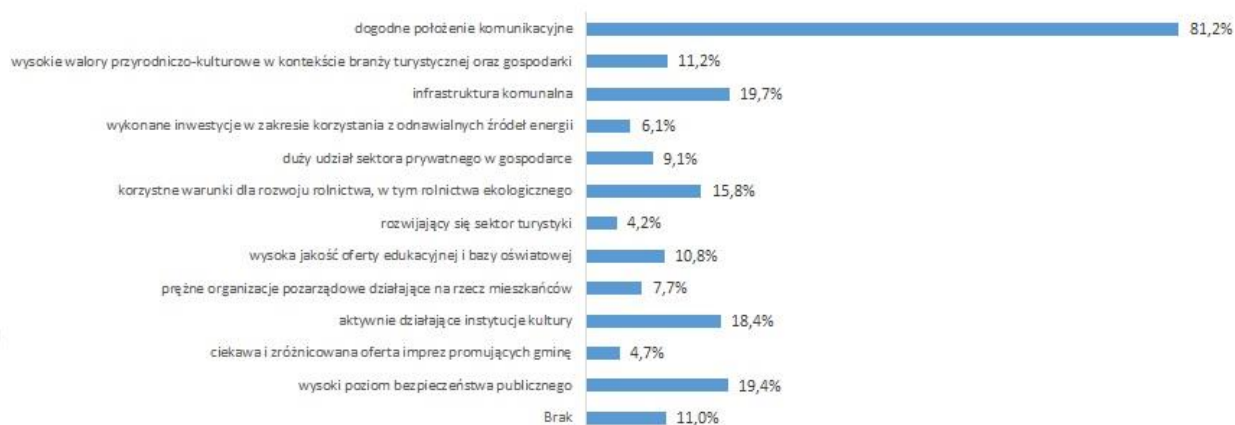
Wykres 22 Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (w % udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Biorąc pod uwagę największe atuty gminy Dąbrowa Zielona, ankietowani wskazują najczęściej dogodny położenie komunikacyjne – 81,2 % udzielonych odpowiedzi. Znacznie mniej wskazań uzyskały następujące w kolejności odpowiedzi – infrastruktura komunalna – 19,7 % ogółu odpowiedzi oraz wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego – 19,4 % ogółu odpowiedzi. Najmniej osób wskazało z kolei odpowiedzi: rozwijający się sektor turystyki – 4,2 % ogółu odpowiedzi oraz ciekawa i różnicowana oferta imprez promujących gminę – 4,7 % ogółu odpowiedzi.

Wykres 23 Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

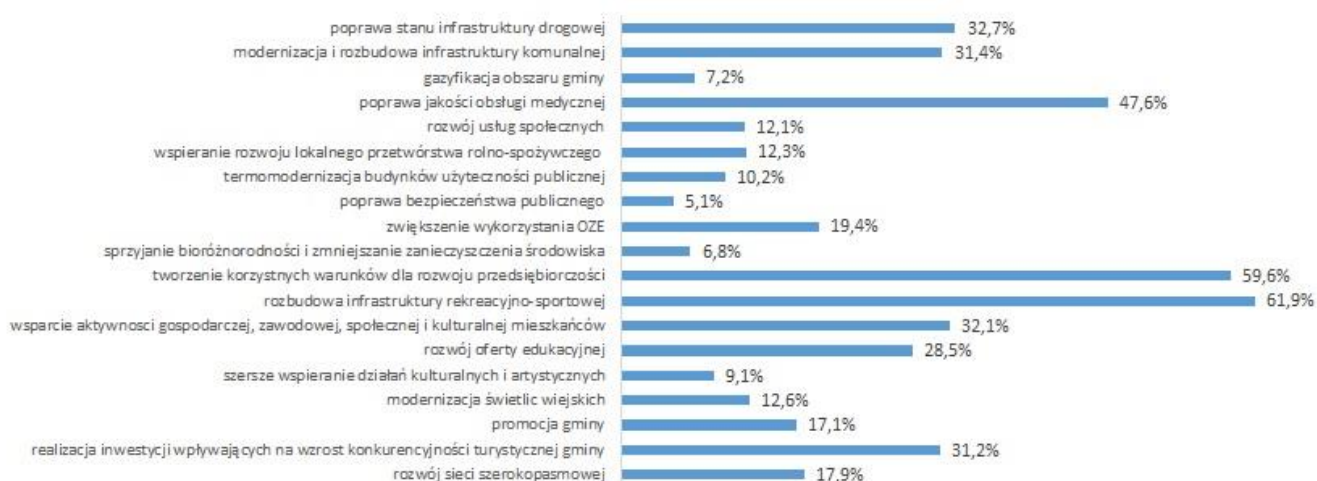
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Poniższy wykres ilustruje, jakie według ankietowanych są priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy, które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju i dobrego funkcjonowania gminy i jej mieszkańców.

Analizując udzielone odpowiedzi, zauważyć można, że najwięcej osób (61,9 % ankietowanych) wskazało rozbudowę infrastruktury rekreacyjno-sportowej, co świadczy o większych potrzebach mieszkańców w tym zakresie. Duża ilość ankietowanych wskazała również tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości (59,6 % odpowiedzi) oraz poprawę jakości opieki medycznej (47,6 % odpowiedzi), jako priorytetowe działania do wykonania.

Najmniej odpowiedzi z kolei dotyczyło: poprawę bezpieczeństwa publicznego (5,1 % odpowiedzi) oraz sprzyjania bioróżnorodności i zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska (6,8 % odpowiedzi).

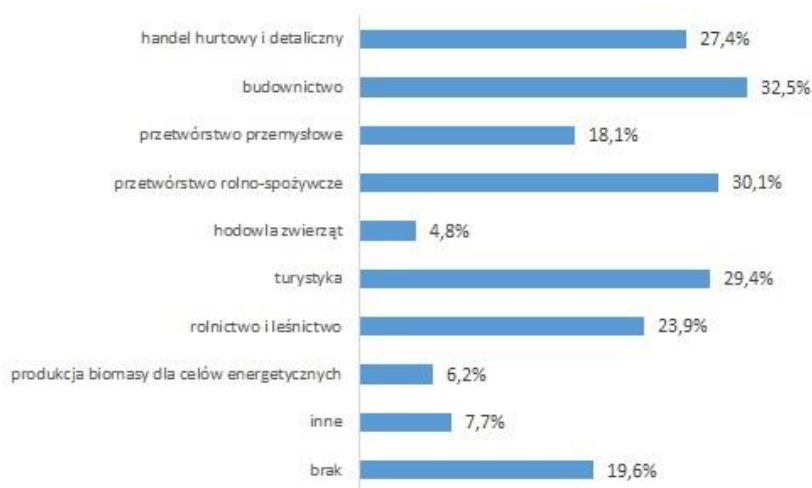
Wykres 24 Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Na pytanie o branżę gospodarczą, która posiada na terenie gminy największy potencjał rozwojowy, ankietowani najczęściej wskazywali budownictwo – 32,5 % udzielonych odpowiedzi, przetwórstwo rolno-spożywcze – 30,1 % udzielonych odpowiedzi oraz turystykę – 29,4 % odpowiedzi. Najmniej wskazań uzyskała hodowla zwierząt – zaledwie 4,8 % udzielonych odpowiedzi.

Wykres 25 Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Ankietowani wskazywali również co powinno być wizytówką gminy Dąbrowa Zielona w 2030 r. Najwięcej wskazań w tej kwestii uzyskała odpowiedź: szeroki wachlarz ofert kulturalnych, rekreacyjnych, integracyjnych i sportowych – 54,7 % udzielonych odpowiedzi. Na kolejnych miejscach znalazły się odpowiedzi: wysoka dostępność i jakość usług publicznych – 49,8 % odpowiedzi, a także udzielanie wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz rolników – 42,6 % odpowiedzi.

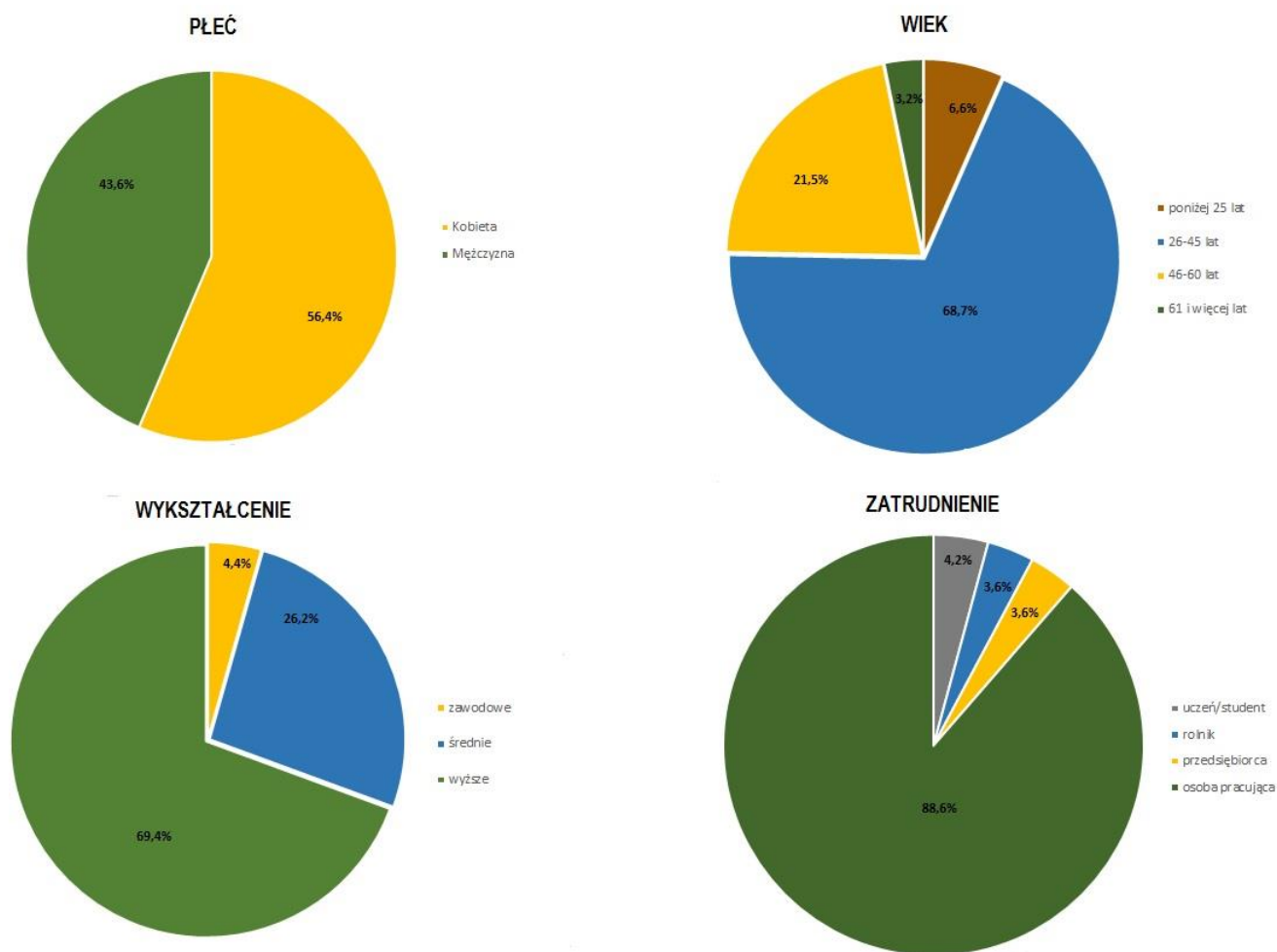
Wykres 26 Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (% udzielonych odpowiedzi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Informację dotyczącą ankietowanych mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona przedstawia poniższy wykres.

Wykres 27 Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona

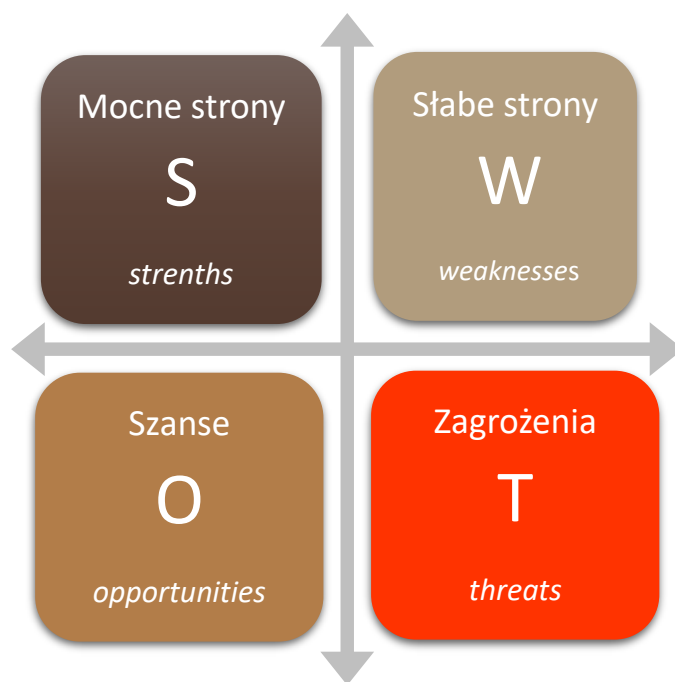
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

WNIOSKI Z DIAGNOZY - ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana przez jednostkach administracji publicznej, jako narzędzie diagnozy strategicznej, opartej na wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach mających wpływ na rozwój danego obszaru. Pozwala ono porównać silne i słabe strony jednostki wynikające z otoczenia wewnętrznego, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie.

Analizy dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z gminy Dąbrowa Zielona oraz ze źródeł zewnętrznych oraz wniosku z przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

MOCNE STRONY

S

dotatnie saldo migracji na przestrzeni ostatnich 5 lat;

spadająca liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy;

aktywna polityka w celu wsparcia osób ze szczególnymi potrzebami na terenie gminy;

aktywna działalność samorządowych instytucji kultury w oparciu o istniejącą infrastrukturę kulturalną - Gminny Ośrodek Kultury oraz świetlice wiejskie, a także stowarzyszeń i organizacji społecznych, działających w zakresie kultury;

wysoka aktywność obywatelska mieszkańców, w kwestii liczby organizacji pozarządowych;

bogate dziedzictwo kulturowe;

potencjał turystyczny, wynikający z położenia geograficznego i komunikacyjnego oraz możliwości turystycznego wykorzystania zbiorników wodnych, znajdujących się na terenie gminy;

100 % powierzchni gminy, objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;

wysoki wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców;

dobra dostępność komunikacyjna, wynikająca z rozwiniętej sieci drogowej;

wysoki stopień zwodociągowania gminy;

korzystna struktura agrarna OF, charakteryzująca się mniejszym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych oraz wysoką średnią powierzchnią gospodarstw rolnych;

wzrost wysokości dochodów budżetowych, będący przejawem poprawy sytuacji finansowej, w tym wzrost wartości wskaźnika dochodów na 1 mieszkańca;

aktywność w pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich na dofinansowanie inwestycji.

SŁABE STRONY

utrzymujący się trend spadającej z roku na rok liczby mieszkańców gminy, wynikający przede wszystkim z ujemnego przyrostu naturalnego, a także negatywne prognozy dotyczące liczby ludności w perspektywie najbliższych lat;

postępujący proces starzenia się społeczeństwa oraz wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym kosztem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym;

niska gęstość zaludnienia na terenie gminy;

negatywnie oceniana przez mieszkańców jakość opieki zdrowotnej na terenie gminy oraz niewystarczający zakres usług medycznych, w szczególności badań specjalistycznych

spadek liczby osób korzystających z zasobów bibliotecznych na rzecz internetu i zasobów cyfrowych;

spadek liczby osób ćwiczących na terenie gminy, w szczególności wśród osób poniżej 18 roku życia;

zły stan ogólny wód powierzchniowych na terenie gminy;

silny stopień zagrożenia suszą na znacznej części obszaru gminy;

niewykorzystywany w pełni potencjał turystyczny gminy, wynikający z braków w infrastrukturze turystycznej oraz braku promocji;

niski poziom skanalizowania gminy oraz brak sieci gazowej;

brak ciągów pieszo-rowerowych na znacznej części obszaru gminy;

mała liczba osób pracujących na terenie gminy na tle pozostałych gmin powiatu częstochowskiego oraz wysoki udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym;

niski przyrost liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy na przestrzeni ostatnich 5 lat na tle pozostałych gmin powiatu częstochowskiego;

dominacja mikroprzedsiębiorstw i mała liczba średnich przedsiębiorstw;

niski udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetowych ogółem.

W

SZANSE

ograniczenie niekorzystnych zmian demograficznych oraz napływ nowych mieszkańców do gminy poprzez prowadzenie atrakcyjnej polityki mieszkaniowej i zabezpieczenie infrastruktury towarzyszącej zaspakajającej potrzeby mieszkańców;

pozyskanie środków zewnętrznych na wspieranie działań rozwoju kapitału ludzkiego;

rozwój kolejnych podmiotów ekonomii społecznej w zakresie świadczenia usług społecznych;

digitalizacja zasobów bibliotecznych i dziedzictwa kulturowego oraz udostępnianie ich drogą online;

wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gminy w wyniku pobudzenia aktywności gospodarczej;

wzrost liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii, co wpływać będzie na stopień zagospodarowania turystycznego oraz potencjał turystyczny gminy;

wykorzystanie potencjału turystycznego gminy, wskutek tworzenia i rozwoju infrastruktury turystycznej, umożliwiającej uprawianie różnego rodzaju turystyki: pieszej, rowerowej, wodnej oraz konnej, a także innowacyjnej i spójnej oferty turystycznej, dążącej do wykreowania marki oraz aktywnej promocji atutów obszaru;

rozwój przemysłu, w szczególności w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego;

rozwój rolnictwa ekologicznego oraz wzrost zainteresowania nowymi produktami wsi;

wzrost wpływów z podatków i opłat lokalnych oraz podatku dochodowego od osób fizycznych i od osób prawnych;

skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych, w tym z funduszy europejskich na działania inwestycyjne, ukierunkowane na rozwój.

O

ZAGROŻENIA

postępujący spadek liczby mieszkańców gminy, będący wynikiem odpływu młodych, wykształconych i aktywnych osób;

utrzymywanie się negatywnych trendów demograficznych, w szczególności starzenia się społeczeństwa;

utrzymywanie się negatywnych skutków pandemii COVID-19 dla rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru gminy w najbliższych latach;

wzrost liczby osób dotkniętych ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym na terenie gminy;

niewykorzystanie potencjału rozwojowego gminy, wskutek ograniczeń finansowych lub organizacyjnych;

rosnące koszty utrzymywania placówek oświatowych, co niekorzystnie wpłynie na budżet gminy;

pogorszenie się sytuacji na rynku pracy wskutek likwidacji przedsiębiorstw w wyniku rosnących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, co prowadzi do wzrostu bezrobocia na terenie gminy;

spadek produkcji rolniczej, wskutek wzrostu cen nawozów oraz niekorzystnych warunków klimatycznych;

wzrost wysokości wydatków bieżących, co może skutkować zwiększeniem zadłużenia gminy;

zanieczyszczenie środowiska naturalnego, w szczególności poprzez wprowadzanie zanieczyszczeń do cieków wodnych;

brak działań gminy w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości lokalnej;

pogłębianie się dysproporcji w rozwoju gminy, a innymi rozwijającymi się regionami;

wrażliwość sektora turystycznego na zmiany gospodarcze;

rosnące koszty realizacji inwestycji;

postępująca degradacja obszarów zielonych na rzecz budownictwa mieszkalnego i zwartej zabudowy wskutek braku zrównoważonego planu zagospodarowania przestrzennego.

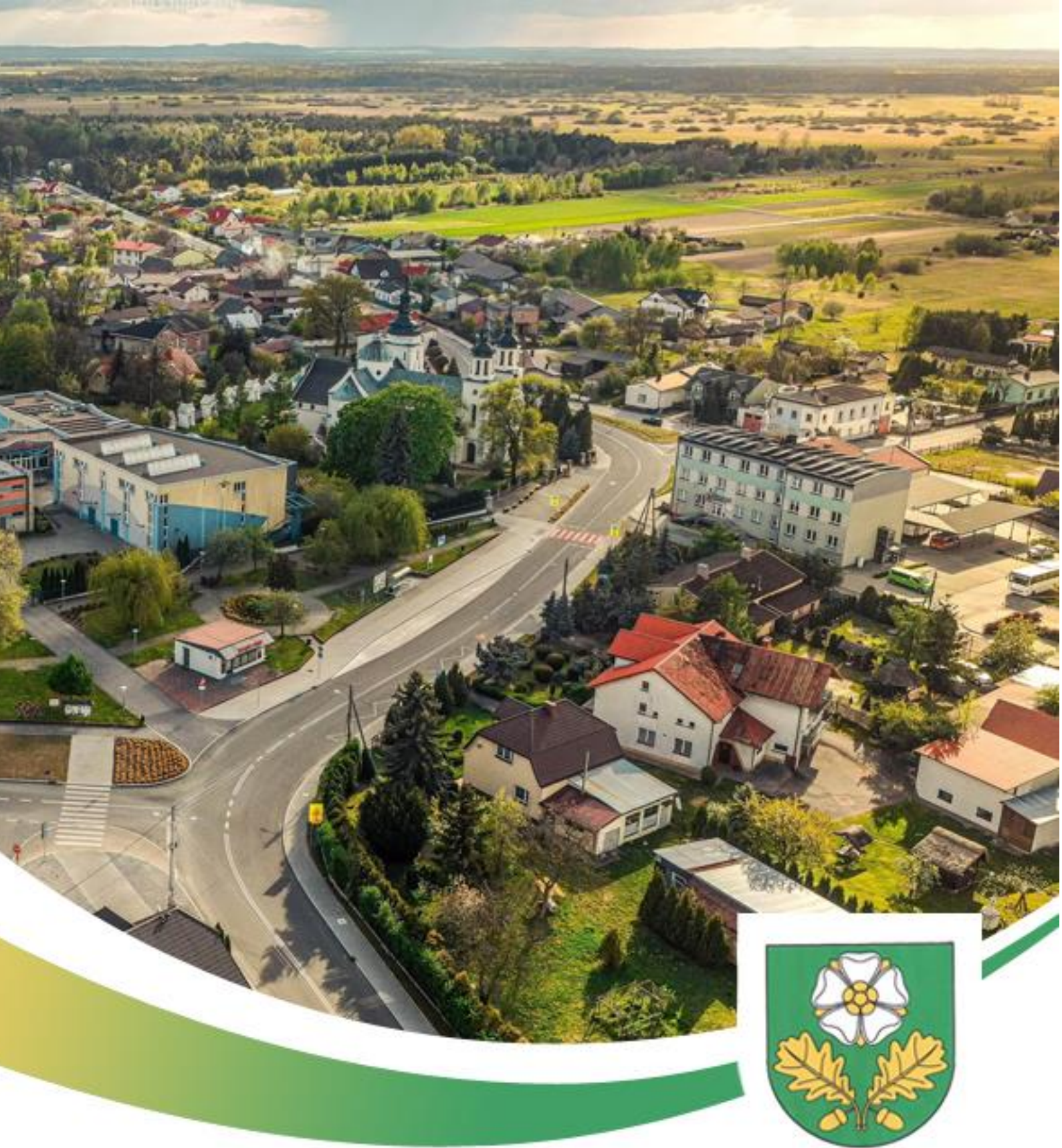
GŁÓWNE PROBLEMY W OBSZARACH STRATEGII

Przeprowadzona diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej jak również analiza SWOT pozwoliły na zebranie najważniejszych problemów/ barier rozwojowych Gminy Dąbrowa Zielona. Celem ich uporządkowania i usystematyzowania zebrano je w formie tabelarycznej oraz podzielono na obszary: społeczny, gospodarczy, przestrzenno-funkcjonalny - środowiskowy.

Tabela 43 Najważniejsze problemy Gminy Dąbrowa Zielona

Obszar	Problemy
Społeczny	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Negatywne trendy zmian demograficznych wynikające z ujemnego przyrostu naturalnego oraz niekorzystnej struktury wiekowej.</i> • <i>Niższa jakość kształcenia w placówkach oświatowych w gminie na tle powiatu częstochowskiego i województwa śląskiego.</i> • <i>Niska jakość opieki zdrowotnej, w tym niewystarczający zakres usług w zakresie specjalistycznej opieki medycznej.</i> • <i>Spadek poziomu czytelnictwa na terenie gminy.</i>
Gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Postępujący spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, przy równoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co niekorzystnie wpłynie będzie na lokalny rynek pracy.</i> • <i>Mała liczba osób pracujących na terenie gminy oraz wysoka stopa bezrobocia.</i> • <i>Mała liczba dużych przedsiębiorstw, zakładów pracy.</i> • <i>Nierozwinięty przemysł, w tym przemysł przetwórczy.</i> • <i>Niewystarczająca infrastruktura turystyczna, w tym baza noclegowa i gastronomiczna.</i> • <i>Niewystarczająca promocja gminy na zewnątrz.</i> • <i>Słaba oferta turystyczna.</i> • <i>Niski udział wpływów z podatków i opłat lokalnych w budżecie gminy.</i>
Przestrzenno-środowiskowy	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Zły stan wód powierzchniowych oraz podziemnych na terenie gminy;</i> • <i>Znaczna część obszaru gminy silnie zagrożona suszą.</i> • <i>Słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna na terenie gminy.</i> • <i>Brak sieci gazowej na terenie gminy.</i> • <i>Brak ciągów pieszo-rowerowych w znacznej części gminy.</i>

Źródło: Opracowanie własne

**PLAN OPERACYJNY STRATEGII
ROZWOJU GMINY DĄBROWA ZIELONA
NA LATA 2023-2030 ORAZ KIERUNKI
INTERWENCJI ROZWOJU GMINY**

7.1. Misja i wizja

Wizję, określającą w jaki sposób przyjęta polityka prorozwojowa wpłynie na Gminę, jak ją zmieni i jaka się ona stanie po jej wprowadzeniu, sformułowano następująco:

Gmina Dąbrowa Zielona jest gminą zapewniającą wysoką jakość życia mieszkańcom, przyjazną przedsiębiorcom, rozwijającą się w sposób zrównoważony, w oparciu o posiadane zasoby i potencjał.

W ramach wizji ujęto podstawowe założenie strategiczne, określające iż rozwój będzie prowadzony w sposób zrównoważony, skupiony zarówno na poprawie jakości życia mieszkańców, jak też na zwiększeniu atrakcyjności Gminy dla przedsiębiorców i turystów. Podkreślono, iż konieczne jest wykorzystanie posiadanych zasobów i walorów, które zidentyfikowano i opisano w diagnozie strategicznej. Dzięki oparciu polityki prorozwojowej o zasadę zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia strategiczne będą miały na celu takie wykorzystanie istniejącego potencjału Gminy i wewnętrznych czynników rozwojowych, by nie zostały one nadmiernie eksploatowane lecz oddziaływały na sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenną Gminy w sposób długofalowy. Doprowadzi to do trwałego zwiększenia jakości życia, poprawy funkcjonowania otoczenia gospodarczego oraz funkcjonalnego zagospodarowania gminnej przestrzeni. Wizja ta jest zgodna ze strategiczną wizją całego regionu, w której główny nacisk położono na zrównoważony rozwój województwa, z racjonalnym wykorzystaniem specyfiki społeczno-gospodarczej i zasobów środowiska.

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie gminnej polityki prorozwojowej, koordynowanie wszystkich jej interesariuszy oraz wdrożenie Strategii jest Gmina Dąbrowa Zielona.

Misję Gminy określono jako:

Podejmowanie kompleksowych i komplementarnych działań mających na celu wdrożenie procesu zrównoważonego rozwoju gminy wraz z efektywnym wykorzystaniem posiadanych zasobów i potencjału.

Misja ma na celu ukierunkowanie podejmowanych działań tak, by przyniosły one oczekiwane rezultaty. Zgodnie z przyjętą misją rozwoju, polityka prorozwojowa prowadzona na terenie gminy będzie kładła nacisk na pełne wykorzystanie posiadanych przez Gminę zasobów i potencjału, zidentyfikowanych na etapie diagnozy. Istotną cechą przedsięwzięć strategicznych będzie kompleksowość i komplementarność działań pobudzających pożądane procesy gospodarcze i społeczne we wszystkich sferach, koniecznych, by Gmina stała się miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców, przedsiębiorców, odwiedzających.

Wizja, misja oraz przyjęte zasady wdrażania przedsięwzięć strategicznych gwarantują odpowiednie ukierunkowanie polityki rozwoju na terenie Gminy.

7.2 Obszary strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia

Obszary strategiczne rozwoju, kierunki działań i wskaźniki osiągnięcia celów

Wnioski z opracowanej *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Dąbrowa Zielona* oraz z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami Gminy stały się podstawą dla opracowania części programowej Strategii, która zawiera najważniejsze założenia polityki rozwoju lokalnego.

Plan operacyjny Strategii opracowany jest w trzech wymiarach:

- przestrzeń i środowisko,
- gospodarka,
- społeczeństwo.

OBSZARY STRATEGICZNE

Obszary strategiczne grupują długofalowe, trwałe efekty wdrażanych przedsięwzięć strategicznych i opisują ich oddziaływanie na proces rozwoju w przyjętym horyzoncie czasowym. Zostały wyznaczone na bazie przeprowadzonej diagnozy stanu obecnego, są konsekwencją przyjętej wizji i obranych zasad polityki rozwoju. Zgodnie z założeniami realizacja prowadzić będzie do poprawy poziomu rozwoju gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. Zaproponowane poniżej cele rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona, są konsekwencją zidentyfikowanych wyzwań rozwoju. Tworzą one spójny i wzajemnie uzupełniający się układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych.

Założono osiągnięcie następujących obszarów strategicznych:

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Dąbrowa Zielona i wykonaną na jej podstawie analizę SWOT, sformułowane zostały obszary i cele operacyjne. Zgodnie z logiką obszary strategiczne odnoszą się do zidentyfikowanych obszarów problemowych, wyznaczonych na podstawie przeprowadzonej analizy Gminy oraz konsultacji społecznych (ankietyzacji). Głównym argumentem przemawiającym za opracowaniem Strategii, jest możliwość planowanego realizowania zadań mających na celu wykreowanie jak najlepszych warunków dla rozwiązywania najbardziej naglących problemów. Niezwykle istotne jest także osiągnięcie najbardziej pożądanego, z punktu widzenia społeczności lokalnej efektów, przy jednoczesnym wykorzystaniu dostępnych zasobów naturalnych, finansowych, organizacyjnych i ludzkich.

Cel główny:

WZROST KONKURENCYJNOŚCI GMINY W ZAKRESIE ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ, WARUNKÓW ŻYCIA I WARUNKÓW DLA PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ I ROLNICZEJ ORAZ WYSOKIEJ JAKOŚCI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3
Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona	Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona	Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa
Cele operacyjne		
1.1. Rozwijanie infrastruktury społecznej na potrzeby różnych grup wiekowych.	2.1. Tworzenie warunków do rozwój oferty i infrastruktury turystycznej.	3.1. Rozwój infrastruktury technicznej na potrzeby przedsiębiorców i mieszkańców.
1.2. Integracja społeczeństwa, kształtowanie tożsamości	2.2. Kształtowanie i promocja korzystnego wizerunku gminy	3.2. Tworzenie dogodnych warunków dla lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych

lokalnej i rozwijanie aktywności społecznej.	pod względem turystycznym i rekreacyjnym.	i rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców.
1.3. Rozwój działalności kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej	2.3. Ochrona klimatu, jakości powietrza i środowiska oraz poprawa jego komponentów	3.3. Wspieranie rozwoju rolnictwa
1.4. Wzmacnianie gminnego systemu edukacji		3.4. Rozwijanie współpracy międzysektorowej, międzygminnej, międzyregionalnej i międzynarodowej.
1.5. Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców i turystów		
1.6. Rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz modernizacja istniejącego komunalnego zasobu mieszkaniowego		
OSI I	OSI II	OSI III

CEL STRATEGICZNY I Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona

Poprawa jakości życia mieszkańców wymaga wielopłaszczyznowych działań włączających różnych partnerów instytucjonalnych i społecznych. Realizacja zadań wymaga koordynacji i stymulowania działań w sferze integracji i aktywności społecznej, kultury, sportu, edukacji, bezpieczeństwa i polityki społecznej. Samorząd posiada odpowiednie narzędzia w tym zakresie.

Jednym z partnerów realizacyjnych dla samorządu lokalnego w zakresie wdrażania niniejszej strategii rozwoju powinny być organizacje pozarządowe oraz inne formy niesformalizowanej aktywności społecznej mieszkańców. Prorozwojowość partycypacji wynika z nowej organizacji sfery publicznej, która zakłada rolę władz lokalnych jako kreatora i organizatora rozwoju lokalnego, z szerokim zakresem partycypacji opartej przede wszystkim na samoorganizacji grup i środowisk w celu poprawy własnej sytuacji. Dzięki temu mieszkańcy, znający swoje problemy i potrafiący wskazać, jak można je rozwiązać, stanowią podmiot, a nie przedmiot rozwoju lokalnego.

W ramach realizacji strategii zakłada się wsparcie merytoryczne, organizacyjne i finansowe organizacji pozarządowych oraz innych form inicjatyw społecznych, m.in. poprzez zwiększenie wykorzystania zasobów instytucji publicznych dla rozwijania aktywności mieszkańców (m.in. udostępnianie bazy, zaplecza i sprzętu, wsparcie kadrowe), współpracę pozafinansową i finansową z organizacjami, w tym powierzanie i wspieranie realizacji zadań publicznych organizacjom pozarządowym, również w oparciu o umowy wieloletnie, a także wsparcie w zakresie pisania, realizacji i rozliczania projektów, w szczególności dofinansowanych ze środków zewnętrznych. Poza tym, doskonalenie procedur informowania i konsultacji społecznych, a także promocję wolontariatu.

W ostatnich latach coraz bardziej zwraca się uwagę na społeczną rolę sportu i rekreacji (szeroko rozumiana prewencja zdrowotna, wymiar wychowawczy, szczególnie w odniesieniu do dzieci i młodzieży szkolnej, wymiar prospołeczny, możliwości samorealizacji i samodoskonalenia itp.) oraz o jego wymiarze ekonomicznym (wkład we wzrost gospodarczy, tworzenie miejsc pracy, efektywność i kreatywność itp.). Gminę Dąbrowa Zielona wyróżniają walory przyrodnicze oraz potencjał turystyczny, które mogą i powinny stanowić bazę dla bogatej oferty spędzania czasu wolnego, kierowanej zarówno do mieszkańców, jak również turystów

i gości. W związku z tym planowane działania samorządu skupią się na tym, aby sport i rekreacja stały się dobrem pożądanym i powszechnym, dostępnym w różnych formach - stosownie do możliwości i zainteresowań interesariuszy.

Najważniejszym celem pozostaje zdrowa i aktywna społeczność lokalna. Dlatego strategia wskazuje konieczność mobilizowania aktywności mieszkańców w dziedzinie kultury fizycznej, sportu i rekreacji, m.in. poprzez tworzenie optymalnych warunków dla rozwoju sportu oraz różnorodnych form aktywności ruchowej (zapewnianie niezbędnej infrastruktury i przestrzeni oraz oferty, poprawa warunków organizacyjno-prawnych, współpraca, zwiększanie dostępności wykwalifikowanych kadr itp.) oraz promocję aktywności fizycznej pozytywnie wpływającej na zdrowie. Gmina będzie inwestowała w rozwój przyszkolonej i ogólnodostępnej bazy rekreacyjnej i sportowej oraz oferty, ze szczególnym naciskiem na jej dywersyfikację. Jednocześnie nacisk położony zostanie na włączenie mieszkańców niezależnie od płci i wieku, czemu posłużą kampanie i dedykowane programy aktywizacyjne i animacyjne. Wyzwaniem jest też wzmocnienie pozycji gminy jako organizatora i współorganizatora imprez o różnym charakterze (współzawodnictwo - zawody, turnieje, konkursy itp., ale i imprezy rodzinne i integracyjne). Kluczowym partnerem samorządu lokalnego będą organizacje i kluby sportowe – jako główni pomysłodawcy i realizatorzy działań.

Ofertę kulturalną na terenie gminy Dąbrowa Zielona kreuje m.in. Gminny Ośrodek Kultury w oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Zielonej. Poza tym działa szereg zaangażowanych osób, organizacji i zespołów, w tym twórcy i artyści lokalni, zespoły młodzieżowe i muzyczne, koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, stowarzyszenia aktywne na polu kultury.

Kryzys związany z pandemią COVID19 wpłynął negatywnie na liczbę imprez kulturalnych organizowanych w ostatnich latach na terenie gminy, jak również na liczbę ich uczestników. Tym niemniej działania związane z aktywizacją kulturalną oraz ochroną i promocją dziedzictwa są realizowane, a ich obecność w strategii podkreśla ich wagę i konieczność kontynuacji. W odpowiedzi na diagnozowane problemy, potrzeby i oczekiwania, poprawiana będzie jakość i dostępność infrastruktury kultury, a także samej oferty, która będzie poszerzana i dywersyfikowana, aby korzystało z niej możliwie jak najwięcej interesariuszy. Kluczowe znaczenie dla powodzenia tego przedsięwzięcia będzie miała prowadzona w sposób formalny i poza formalny edukacja kulturalna. Będzie ona też elementem szerszej polityki ukierunkowanej na ochronę i promocję niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności budowanie silnej tożsamości lokalnej mieszkańców i wzmocniania ich relacji z gminą.

Znacznie ważniejszą rolę w działalności społeczno-kulturalnej powinny pełnić świetlice wiejskie. Wymaga to współpracy Biblioteki i Ośrodka Kultury ze środowiskami już aktywnymi, ale też podejmowania działań animacyjnych i wspierających rozwój społeczno-kulturalny w pozostałych miejscowościach sołectki.

Biblioteka Publiczna oraz Gminny Ośrodek Kultury w Dąbrowie Zielonej powinny pełnić także rolę kreatora imprez i wydarzeń tworzących szeroko pojmowaną ofertę kulturalną w sezonie turystycznym. Działania – koncerty, pokazy, otwarte warsztaty, festyny – powinny być realizowane nie tylko w Dąbrowie Zielonej, ale także w innych miejscowościach, szczególnie tych w których rozwijają się funkcje turystyczne. Pożądanym rezultatem działań będzie włączenie społecznych partnerów lokalnych (np. kół gospodyń wiejskich, stowarzyszeń), ale także przedsiębiorców prowadzących działalność turystyczną.

Wyzwaniem dla gminy jest stałe podnoszenie jakości kształcenia. Wymaga to od samorządu konkretnych działań, celem optymalizacji ekonomicznej systemu

i dostosowania go do zmian w liczbie dzieci, przy założonej wcześniej dbałości o odpowiedni poziom nauczania. Równolegle planowane jest wsparcie infrastruktury i wyposażenia ukierunkowane na poprawę warunków nauki (w tym dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami), w szczególności placówek efektywnych pod kątem ekonomicznym i z perspektywą demograficzną. Edukacja będzie dostosowywana do indywidualnych potrzeb uczniów, w tym m.in. rozwijana będzie różnorodna oferta zajęć i programów, zarówno budujących i wzmacniających zainteresowania, uzdolnienia i kompetencje uniwersalne uczniów, jak i wspierających w zakresie pojawiających trudności, czy adresowanych dla uczniów o specjalnych potrzebach. Działania te nie będą możliwe bez jednoczesnego wsparcia i promocji doskonalenia kadry zarządzającej i nauczycielskiej.

W zakresie bezpieczeństwa mieszkańców wysuwają się trzy obszary tematyczne działań. Pierwszym z nich jest kształtowanie właściwych postaw i zachowań w przypadku wystąpienia różnych zjawisk kryzysowych i niebezpieczeństw, zagrażających zdrowiu i życiu mieszkańców we współpracy ze wszystkimi służbami na poziomie gminnym, powiatowym i wojewódzkim. W tym aspekcie ważna jest m.in. umiejętność niesienia pierwszej pomocy. Drugim zagadnieniem jest odpowiednie wyposażenie i wyszkolenie ochotniczych straży pożarnych, pełniących na terenie gminy główną funkcję utrzymywania bezpieczeństwa. Jako trzeci kierunek interwencji, związany z obecną (lata 2020-2022) sytuacją na całym świecie, wdrażanie procedur wewnętrznych (lub ich doskonalenie) na wypadek wystąpienia różnorodnych sytuacji kryzysowych, w tym epidemiologicznych.

Głównym celem polityki mieszkaniowej na poziomie gminy jest zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej zgodnie z wymogami wskazanymi w Konstytucji RP i utrzymanie odpowiedniej jakości tego zasobu. Realizacja tego celu wymaga szczególnych instrumentów wsparcia przeznaczonych dla osób o niskim statusie ekonomicznym lub dla specyficznych grup społecznych takich, jak: osoby niepełnosprawne, rodziny wielodzietne, rodzice samotnie wychowujący dzieci, emigranci i uchodźcy, młode małżeństwa, itp.

W celu zwiększenie zasobu mieszkaniowego gminy, działania będą ukierunkowane na pozyskanie terenów pod inwestycje budownictwa mieszkaniowego i zapewnieniu korzystnych warunków prawnych, przestrzennych, ale również rozwoju infrastruktury technicznej oraz wykonywaniu remontów budynków gminnych. Pożądanym efektem będzie nie tylko rozwój budownictwa mieszkaniowego jedno- i wielorodzinnego, ale również zatrzymanie migracji młodych ludzi do większych miast.

Będą temu służyły także działania inwestycyjne w sferze infrastruktury technicznej tj. w zakresie sieci wodno-kanalizacyjnej, które mają ogromne znaczenie dla mieszkańców i stanu środowiska naturalnego, a także rozwój i modernizacja dróg gminnych i powiatowych.

Cel strategiczny 1. Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona					
Cele operacyjne	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa	Wartość 2030
1.1. Rozwijanie infrastruktury społecznej na potrzeby różnych grup wiekowych.	Budowa przestrzeni rekreacyjno – wypoczynkowej	Rozwój bazy rekreacyjnej, wypoczynkowej i sportowej	Liczba nowych/zmodernizowanych wyremontowanych obiektów i/lub przestrzeni rekreacji, wypoczynku aktywności sportowej na terenie gminy oraz liczba wydarzeń zorganizowanych z ich wykorzystaniem (szt.)	0	>0
	Realizacja inwestycji związanych z rozwojem społeczno-kulturalnym, w tym m.in.: budowa świetlic wiejskich	Rozwój bazy społeczno-kulturalnej, zwiększenie jej dostępności i jakości	Liczba nowych i zmodernizowanych budynków (szt.)	0	>0
		Integracja i aktywizacja społeczno-kulturowa mieszkańców	Liczba osób korzystających z nowej lub zmodernizowanej bazy kulturalnej (os.)	0	>0
	Tworzenie miejsc rekreacji i wypoczynku	Rozwój bazy rekreacyjnej, wypoczynkowej i sportowej	Liczba zrealizowanych przedsięwzięć (szt.)	0	>0
Rozwój, uatrakcyjnienie i dywersyfikacja oferty aktywnego spędzania czasu wolnego, wzrost atrakcyjności gminy pod tym kątem					
1.2. Integracja społeczeństwa, kształtowanie tożsamości lokalnej i rozwijanie	Współpraca i wzmacnianie sektora organizacji pozarządowych w zakresie działań na	Podniesienie jakości realizacji zadań publicznych oraz ich dostawania do potrze,	Liczba zadań publicznych realizowanych przez NGO (szt.)	0	>0

aktywności społecznej.	rzecz różnych grup wiekowych w tym zlecenie zadań publicznym organizacjom pozarządowym	problemów i oczekiwań społecznych			
		Rozwój trzeciego sektora	Suma środków publicznych przekazanych NGO (zł)	0	>0
			Liczba organizacji pozarządowych i inicjatyw społecznych (szt.)	18	>18
	Integracja i aktywizacja społeczno-obywatelska, doskonalenie systemu komunikacji i dialogu z mieszkańcami oraz zwiększenie ich partycypacji w zarządzaniu gminą i działaniach na rzecz swoich środowisk lokalnych	Edukacja i promocja aktywności obywatelskiej	Liczba przeprowadzonych procesów konsultacji i liczba ich uczestników (szt.)	0	>0
		Wzrost zainteresowania i zaangażowania mieszkańców w sprawy publiczne			
	Kompleksowa polityka senioralna oraz poprawa warunków życia osób niepełnosprawnych poprzez projekty integracji i aktywizacji społecznej, kulturalnej, ruchowej	Zapewnienie szerokiej oferty różnych form wsparcia osób starszych i niepełnosprawnych	Liczba projektów dedykowanych seniorom oraz ich uczestników (szt.)	0	>0
		Poprawa jakości życia osób starszych i osób niepełnosprawnych	Liczba osób korzystających z działań dedykowanych osobom starszym i niepełnosprawnym (os.)	0	>0

1.3. Rozwój działalności kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej	Budowa, modernizacja i przebudowa infrastruktury kulturalnej, pod kątem dostosowania do wymogów środowiskowych i społecznych,	Rozwój bazy kulturalnej, zwiększenie jej dostępności i jakości	Liczba nowych i zmodernizowanych budynków (szt.)	0	>0
		Poprawa warunków aktywnego i biernego uczestnictwa w kulturze	Liczba osób korzystających z nowej lub zmodernizowanej bazy kulturalnej (os.)	0	>0
		Zwiększenie dostępności infrastruktury			
	Rozwój, modernizacja i poprawa dostępności infrastruktury oraz estetyczne i funkcjonalne zagospodarowanie terenów na cele rekreacji, wypoczynku i aktywności sportowej,	Poprawa dostępności, atrakcyjności, estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych	Liczba nowych/zmodernizowanych/wyremontowanych obiektów i/lub przestrzeni rekreacji, wypoczynku i aktywności sportowej na terenie gminy oraz liczba wydarzeń zorganizowanych z ich wykorzystaniem (szt.)	0	>0
		Rozwój bazy rekreacyjnej, wypoczynkowej i sportowej			
		Rozwój, uatrakcyjnienie i dywersyfikacja oferty aktywnego spędzania czasu wolnego, wzrost atrakcyjności gminy pod tym kątem			
	Organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych w sezonie	Rozwój oferty turystycznej	Ilość wydarzeń kulturalnych (szt.)	0	>0

	turystycznym i poza sezonem	Rozwijanie oferty skierowanej do mieszkańców poza sezonem turystycznym.	Liczba uczestników: - w sezonie turystycznym, - poza sezonem turystycznym. (szt.)	0	>0
	Wspieranie merytorycznie i organizacyjnie lokalnego ruchu artystycznego i kulturalnego.	Systemowe działania ukierunkowane na identyfikowanie oraz rozwój talentów i pasji dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów	Liczba osób objętych systematycznymi zajęciami i warsztatami (szt.)	0	>0
	Wykorzystanie istniejącej bazy i potencjału świetlic wiejskich oraz obiektów sportowych do rozwijania funkcji sportowych, kulturalnych i rekreacyjnych,	Integracja aktywizacja społeczno – kulturowa mieszkańców	Liczba zajęć stałych i czasowych w ofercie świetlic wiejskich w ciągu roku oraz liczba ich uczestników (szt.)	0	>0
	Edukacja kulturalna krzewienie tożsamości lokalnej i regionalnej	Wzmocnienie kapitału społecznego oraz tożsamości gminy i mieszkańców	Liczba godzin zajęć z zakresu edukacji kulturalnej i regionalnej w szkołach oraz liczba uczestników (h)	0	>0
	Szkolenia dla kadry doposażenie instytucji kultury	Podwyższenie kwalifikacji pracowników instytucji kultury w celu realizacji zadań związanych z animacją kultury i edukacją kulturalną.	Ilość szkoleń z udziałem pracowników instytucji kultury i wolontariuszy. (szt.)	0	>0
			Ilość sprzętu zakupiona na potrzeby Biblioteki i Gminnego Ośrodka Kultury (szt.)	0	>0

1.4 Wzmacnianie gminnego systemu edukacji	Doskonalenie bazy oświatowej i wyposażenia placówek edukacyjnych, w tym pod kątem dostosowania do wymagań środowiskowych i społecznych	Rozwój bazy dydaktycznej oraz przyszkolnej infrastruktury rekreacyjno - sportowej	Liczba zmodernizowanych obiektów (szt.)	0	>0
		Poprawa warunków nauki	Liczba osób korzystających z nowej lub zmodernizowanej bazy (os.)	0	>0
	Kompleksowa termomodernizacja budynków szkół podstawowych na terenie Gminy wraz z zastosowaniem źródeł odnawialnych energii	Poprawa efektywności energetycznej bazy edukacyjnej, wdrażanie rozwiązań proekologicznych	Liczba zmodernizowanych obiektów (szt.)	0	>0
			Liczba osób korzystająca z nowej lub zmodernizowanej bazy (os.)	0	>0
	Stałe unowocześnianie wyposażenia szkół i przedszkoli	Zwiększenie dostępności infrastruktury, wyrównanie szans edukacyjnych	Liczba nowo wyposażonych pracowni (szt.)	0	>0
			Ilość wyposażenia dydaktycznego zakupionego w ciągu roku (szt.)	0	>0
	Podnoszenie kwalifikacji kadry nauczycielskiej	Poprawa jakości kształcenia, poprawa wyników egzaminów końcowych	Wyniki egzaminów końcowych (%)	0	>0
	Rozwijanie ofert zajęć pozalekcyjnych	Zwiększenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży	Liczba projektów edukacyjnych i zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży (szt.)	0	>0

	Monitorowanie potrzeb w zakresie dostępności miejsc przedszkolnych i reagowanie na nie	Podnieśnię jakości usług i poprawa dostępności edukacji przedszkolnej	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (szt.)	96	>96
1.5. Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców i turystów	Kompleksowe wsparcie Ochotniczych Straży Pożarnych oraz innych służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, porządek publiczny i ratownictwo	Poprawa gotowości interwencji służb pożarniczych	Liczba jednostek OSP, które otrzymały wsparcie publiczne (zł)	8	8
		Zwiększenie bezpieczeństwa strażaków w trakcie akcji ratowniczo – gaśniczych	Liczba wyjazdów poszczególnych jednostek na akcje (szt.)	156	>156
		Poprawa bezpieczeństwa publicznego	Liczba członków przeszkolonych, którzy mogą brać udział w akcjach ratowniczo – pożarniczych (osób)	40	>40
	Remonty dróg, chodników, przejść dla pieszych i oświetlenia drogowego	Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym	Liczba inwestycji w system bezpieczeństwa w ruchu drogowym (szt.)	0	>0
	Działania z zakresu zapobiegania katastrofom, epidemiom i klęskom żywiołowym oraz minimalizowanie ich skutków	Lepsza współpraca służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, porządek publiczny i ratownictwo	Liczba projektów z zakresu przeciwdziałania skutkom klęsk żywiołowych, katastrof i epidemii, w tym inwestycyjnych, oraz szacowany zakres oddziaływania (liczba ludności korzystającej z efektów przedsięwzięć)	0	>0
		Poprawa bezpieczeństwa związanego z występowaniem klęsk żywiołowych, katastrof i epidemii oraz minimalizowanie ich ewentualnych skutków	Liczba wspólnych akcji i ćwiczeń (szt.)	0	>0

1.6. Rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz modernizacja istniejącego komunalnego zasobu mieszkaniowego	Podejmowanie działań planistycznych w celu wyznaczenia stref przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową	Zwiększenie możliwości zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych	Liczba nowych mieszkań oddanych do użytku (szt.)	12	>12
	Zwiększenie dostępności mieszkań dla osób o umiarkowanych dochodach i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,	Zwiększenie możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb mieszkaniowych, którzy ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność, chorobę itp.	Liczba lokali w ramach zasobu gminnego (szt.)	18	>18
	Wyposażanie terenów w media - sieć wodno-kanalizacyjna, energetyczna	Zapewnienie bezpieczeństwa w zakresie dostępności wody	Odsetek mieszkańców i/lub gospodarstw domowych posiadających dostęp do sieci wodociągowej (%)	85,3	>85,3
		Zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie dostarczania wody			
		Poprawa warunków mieszkaniowych prowadzenia działalności gospodarczej			
	Rozwój i modernizacja infrastruktury drogowej	Poprawa systemu dróg gminnych i powiatowych umożliwiających sprawne	Ilość kilometrów nowych i zmodernizowanych dróg gminnych. (km)	20	>20
			Ilość kilometrów zmodernizowanych dróg powiatowych. (km)	0	>0

		przemieszczanie się mieszkańców			
	Zwiększenie efektywności energetycznej budynków i lokali mieszkalnych.	Poprawa warunków życia mieszkańców. Obniżenie kosztów utrzymania budynków i mieszkań.	Ilość wyremontowanych budynków i lokali mieszkalnych. (szt.)	0	>0
		Zwiększenie dostępu do nowych mieszkań			

CEL STRATEGICZNY II ROZWÓJ POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO I OCHRONA ŚRODOWISKA NATURALNEGO GMINY DĄBROWA ZIELONA

Dla osiągnięcia rozwoju potencjału turystycznego gminy Dąbrowa Zielona, a także oferty spędzania czasu wolnego potrzebny będzie rozwój odpowiedniej infrastruktury i oferty oraz promocja i animacja.

Gmina zadba o zagospodarowanie przestrzeni zielonych na terenie gminy oraz pokazania walorów przyrodniczych i krajobrazowych (parkingi, ścieżki spacerowe i edukacyjne, ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne, miniparki, miejsca odpoczynku, mała infrastruktura, węzły sanitarne, informacja).

Będzie także pobudzała działania mieszkańców i przedsiębiorców - zachęty do rozwoju gospodarstw agroturystycznych i podobnej działalności (wsparcie w tworzeniu i przekształcaniu w specjalistyczne gospodarstwa agroturystyczne, zagrody edukacyjne, zagrody tematyczne itp.).

Jednocześnie zakładane jest wsparcie i promocja aktywności wykorzystujących oryginalne walory przyrodniczych i krajobrazowe gminy oraz ukształtowanie terenu, a także turystyki poznawczej (np. birdwatching, ekoturystyka, krajoznawstwo, turystyka kulinarna) i kwalifikowanej (survival, turystyka piesza i rowerowa) realizowanej poza głównym sezonem turystycznym.

Ważne znaczenie w tym zakresie będą miały różnorodne imprezy tematyczne w tym wykorzystujące potencjał wielokulturowości gminy. Tworzone i istniejące gminne trasy, ścieżki i szlaki turystyczne będą włączane do istniejących i planowanych szlaków poza gminą, w tym szlaków rowerowych.

Celem kształtowania i promocji korzystnego wizerunku pod względem turystycznym i rekreacyjnym gminy będzie, nie tylko zwiększenie liczby turystów odwiedzających gminę, ale także przyciągnięcie nowych inwestorów gotowych do tworzenia produktów i usług w zakresie zrównoważonej turystyki. Cel obejmuje aktywności z zakresu informacji i promocji. Działania będą kierowane w szczególności do świadomości odbiorcy zewnętrznego. Zakłada się opracowanie skutecznego systemu informacji i promocji turystycznej, we współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi, sąsiednimi samorządami oraz podmiotami zajmującymi się rozwojem i promocją turystyki w regionie (np. cyfryzacja oferty, aktualizacja strony, mapki, foldery, punkty informacji, filmy, wydarzenia).

Jednym z pomysłów jest, aby wizerunek gminy kształtować m.in. w oparciu o niestandardowe działania PR, w tym poprzez promocję i wspieranie rozwoju rekreacji i dyscyplin sportowych wykorzystujących zasoby własne – np. sporty wyczynowe i podobne.

Cel operacyjny dotyczący ochrony środowiska naturalnego składa się z kilku zagadnień tematycznych. Jednym z nich jest zapewnienie dostępu do infrastruktury, która (oprócz zaspokajania podstawowych potrzeb mieszkańców lub inwestorów) służy również ochronie środowiska naturalnego (mowa o kanalizacji i oczyszczaniu ścieków, dostępie do wody, odnawialnych źródłach energii).

W przypadku wodociągów blisko 93,7% budynków gminy jest podłączona do sieci, co jest wskaźnikiem na zadowalającym poziomie. Jednak infrastruktura wodociągowa wymaga już na wielu odcinkach modernizacji i zastąpienia nowszymi technologiami. Poza tym ważne będzie uzbrajanie w wodociąg nowych terenów o charakterze mieszkaniowym i inwestycyjnym, zgodnie z potrzebami. Infrastruktura ta jest wciąż wyzwaniem dla gminy Dąbrowa Zielona i w najbliższych latach powinna być istotnym zadaniem inwestycyjnym. Wysokie koszty realizacji

będą z pewnością ograniczać tempo prac, jednak zwiększenie dostępu do kanalizacji jest warunkiem koniecznym dla zwiększenia atrakcyjności gminy pod wieloma względami – osadniczym, inwestycyjnym, turystycznym, przyrodniczym itp.

Istotną tematyką w szeroko rozumianej ochronie środowiska jest kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców, szczególnie w odniesieniu do zwalczania niskiej emisji, właściwego postępowania z odpadami, gotowości ponoszenia kosztów związanych z OZE lub gromadzeniem wód opadowych itp. Kształtowanie świadomości ekologicznej powinno być realizowane od najmłodszych pokoleń, a dużą rolę w tym zakresie powinny pełnić placówki oświatowe i kulturalne. Z zagadnieniem świadomości ekologicznej powiązane jest konsekwentne egzekwowanie przestrzegania przepisów prawa przez osoby odwiedzające gminę (parkowanie w miejscach do tego przeznaczonych, ochrona środowiska przyrodniczego gminy, przestrzeganie porządku, zachowanie czystości itp.) – szczególnie na terenach tak atrakcyjnych rekreacyjnie, jak w gminie Dąbrowa Zielona.

Cel strategiczny 2. Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona					
Cele operacyjne	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa	Wartość 2030
2.1 Tworzenie warunków do rozwoju oferty i infrastruktury turystycznej	Rozwój tras i szlaków pieszych i rowerowych, w tym utworzenie ścieżki rowerowej	Rozwój turystyki rowerowej, pieszej. Wzrost liczby turystów korzystających z oferty turystycznej Gminy.	Liczba szlaków/tras/ścieżek pieszych i rowerowych na terenie gminy. (szt.)	3	>3
			Liczba turystów korzystających z utworzonych szlaków. (os.)	0	>0
	Rozbudowa i modernizacja Biblioteki Publicznej oraz Gminnego Ośrodka Kultury	Rozwój infrastruktury turystycznej i około turystycznej na terenie gminy	Ilość stworzonych i wyremontowanych pomieszczeń służących prowadzeniu działalności kulturalnej. (szt.)	0	>0
	Rozbudowa urzędzeń turystycznych, w tym dla turystyki kwalifikowanej	Stworzenie nowych miejsc dla rozwoju oferty turystycznej Gminy, w tym np. wież widokowych, kempingów i pól namiotowych, miejsc odpoczynku podróżnych (MOP), parkingów w okolicy atrakcji turystycznych.	Ilość nowych miejsc służących podniesieniu atrakcyjności turystycznej Gminy. (szt.)	0	>0
	Identyfikacja, rozwój i kreowanie nowych atrakcji oraz produktów turystycznych, we współpracy partnerów sektora publicznego, prywatnego i społecznego.	Rozwój, uatrakcyjnienie i dywersyfikacja oferty turystycznej, wzrost atrakcyjności gminy	Liczba nowych atrakcji oraz produktów turystycznych w ramach zintegrowanej oferty turystycznej gminy (szt.)	0	>0
	Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych oraz rewitalizacja obszarów zdewastowanych	Poprawa dostępności, atrakcyjności, estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych	Liczba zrealizowanych przedsięwzięć oraz liczba mieszkańców, korzystających z nowych i zrewitalizowanych przestrzeni publicznych (szt.)	0	>0

2.2. Kształtowanie i promocja korzystnego wizerunku gminy pod względem turystycznym i rekreacyjnym.	Tworzenie kompleksowej oferty turystycznej we współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami, instytucjami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi i sąsiadującymi samorządami	Rozwój, uatrakcyjnienie i zróżnicowanie oferty turystycznej	Liczba wydarzeń w ciągu roku oraz liczba uczestników (szt.)	19/1300	>25
	Realizacja działań promujących gminę jako miejsca atrakcyjnego turystycznie.	Zwiększenie ilości osób wybierających gminę Dąbrowa Zielona na pobyt w celach turystycznych.	Liczba wydarzeń w ciągu roku oraz liczba uczestników (szt.)	0	>0
	System wizualizacji turystycznej – jednolite, estetyczne oznakowanie obiektów i atrakcji turystycznych na terenie Gminy	Promocja i upowszechnienie atrakcji turystycznych	Liczba oznakowanych obiektów i atrakcji (szt.)	0	>0
Budowanie lokalnej marki turystycznej					
	Budowa, modernizacja i rozwój systemu zaopatrzenia w wodę, w tym dywersyfikacja źródeł wody celem zapewnienia jej dostępności dla nowych terenów mieszkaniowych i inwestycyjnych – poszukiwanie nowych ujęć, rozwój sieci, uzdatnianie wody itd.	Zapewnienie bezpieczeństwa w zakresie dostępności wody	Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do sieci wodociągowej (%)	93,7	>93,7
		Zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie dostarczania wody			

2.3. Ochrona środowiska przyrodniczego.		Poprawa warunków mieszkalnych i prowadzenia działalności gospodarczej			
	Budowa, modernizacja i rozwój systemu odbioru ścieków	Zwiększenie dostępności i jakości usług w zakresie odbierania ścieków	Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do sieci kanalizacyjnej (%)	12,5	>12,5
	Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona, w tym termomodernizacja i instalowanie odnawialnych źródeł energii (fotowoltaika, pompy ciepła, magazyny energii).	Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej Wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w bilansie energetycznym gminy Ograniczenie niskiej emisji, poprawa jakości powietrza	Liczba i/lub odsetek budynków użyteczności publicznej korzystających z OZE Liczba i/lub odsetek budynków użyteczności publicznej, które zostały poddane termomodernizacji (szt.)	0	>0
	Poprawa jakości powietrza m.in. poprzez edukację, informację i ekodoradztwo oraz wskazanie prywatnym właścicielom możliwości uzyskania dotacji ze źródeł zewnętrznych na zmianę źródeł ciepła.	Poprawa efektywności energetycznej budynków lub mieszkań prywatnych	Liczba gospodarstw, które otrzymały dotację na wymianę pieców (szt.)	0	>0
		Likwidacja nieekologicznych źródeł ciepła na terenie gminy			
Ograniczenie niskiej emisji, poprawa jakości powietrza					

	<p>Wzmacnianie świadomości ekologicznej mieszkańców, w tym edukacja obywatelska w zakresie odpowiedzialnego gospodarowania zasobami naturalnymi (w tym wodą), ochrony środowiska, dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego (m.in. kampanie społeczne, lekcje tematyczne, projekty, ekodoradztwo, programów wspierających prywatne inwestycje proekologiczne).</p>	<p>Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz wykształcenie zachowań pro środowiskowych</p>	<p>Liczba godzin zajęć z zakresu edukacji ekologicznej i/lub szkolnych projektów i inicjatyw ekologicznych oraz liczba ich uczestników (h)</p>	<p>0</p>	<p>>0</p>
		<p>Wzrost świadomości w zakresie znaczenia zagrożeń środowiskowych (m.in. związanych ze zmianami klimatu)</p>			

	Doskonalenie systemu gospodarki odpadami, w tym lokalizacja i budowa PSZOK (Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych)	Poprawa systemu gospodarki odpadami (wzrost poziomu segregacji i recyklingu), wdrażanie założeń gospodarki o obiegu zamkniętym	Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów (Mg)	383,9	>383,9
		Wzrost poziomu czystości środowiska Wzmocnienie kondycji i bioróżnorodności środowiska naturalnego			
	Wieloaspektowe działania na rzecz ochrony przyrody i różnorodności biologicznej.	Wzrost poziomu czystości środowiska Wzmocnienie kondycji i bioróżnorodności środowiska naturalnego	Liczba projektów z zakresu ochrony przyrody i różnorodności biologicznej. (szt.)	0	>0
		Promocja możliwości pozyskiwania energii ze źródeł niskoemisyjnych	Wzrost poziomu czystości środowiska	Liczba akcji promocyjnych dotyczących pozyskiwania energii ze źródeł niskoemisyjnych. (szt.)	0
	Poprawa efektywności energetycznej budynków				

CEL STRATEGICZNY NR 3 ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I ROLNICTWA

Rolą gminy w ramach wzmocnienia rozwoju gospodarczego rozumianego jako atrakcyjność inwestycyjna będzie odpowiednie planowanie przestrzenne terenów nadających się pod zagospodarowanie inwestycyjne, aktualizowanie planów we współpracy z właścicielami gruntów z jednoczesnym przestrzeganiem zasad ochrony środowiska i braku uciążliwości.

Rolą gminy będzie również pozyskiwanie środków i realizacja w określonych przypadkach nowych odcinków mediów na terenach pod zagospodarowanie inwestycyjne (kanalizacja, wodociąg, drogi dojazdowe, ewentualna pomoc przy realizacji innych rodzajów infrastruktury) w zakresie na jaki pozwalają kompetencje gminy. Działania takie traktowane są jako tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego. Wreszcie rolą gminy w tym celu operacyjnym jest również promowanie własnego obszaru i walorów gospodarczych wśród potencjalnych inwestorów z wybranych branż – działania takie mają większą skuteczność i zasięg, jeżeli są realizowane we współpracy kilku sąsiednich samorządów, mają określonych odbiorców i przemyślane kanały przekazu. W parze z promocją idzie również odpowiednia obsługa inwestorów, przy czym traktowani są oni w strategii nie tylko jako podmioty z zewnątrz, ale również albo przede wszystkim podmioty lokalne.

Zwiększanie ilości małych i średnich podmiotów gospodarczych będzie działaniem długookresowym, osiąganym stopniowo i konsekwentnie. Kreowanie jak najlepszych warunków do prowadzenia drobnej przedsiębiorczości, począwszy od kreowania cech przedsiębiorczych wśród mieszkańców (już od najmłodszych grup), promowania przedsiębiorczości, aż do wspomagania zakładania i prowadzenia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, wspierania producentów lokalnych oraz rzemiosła, będzie istotą działań w tym zakresie.

Rozwój rolnictwa jest jednym z kluczowych celów rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona. Będą wspierane działania związane z możliwością rozwoju rolnictwa ekologicznego, drobnej przetwórczości, produkcji produktów lokalnych na potrzeby rynku lokalnego i regionalnego, przy jednoczesnym przeciwdziałaniu powstawaniu wielkich ferm przemysłowych i innych obiektów kubaturowych mających negatywny wpływ na krajobraz i środowisko naturalne. Potencjał indywidualnych gospodarstw rolniczych powinien być wzmocniany poprzez dywersyfikację źródeł dochodu, w tym rozwój działalności agroturystycznej i ekoturystycznej. Gmina będzie wspierać i promować rolnictwo, w szczególności oparte na produkcji ekologicznej i specjalistycznej przyjaznej dla środowiska naturalnego. Prowadzona będzie współpraca z ośrodkami doradztwa rolniczego i innymi instytucjami/ organizacjami na rzecz rozwoju działalności rolniczej i powiązanej.

Ważnym zadaniem gminy w zakresie aktywizacji lokalnych producentów i wytwórców wydaje się być wsparcie w bezpośredniej sprzedaży produktów lokalnych wysokiej jakości (pochodzących z lokalnych ekologicznych upraw i hodowli, pszczelarstwa, rzemiosła itp.), np. podczas organizacji imprez i festiwali gminnych, stałych miejsc sprzedaży na terenie gminy (stoiska, mini-targi produktów lokalnych, w obiektach gastronomicznych i turystycznych itp.).

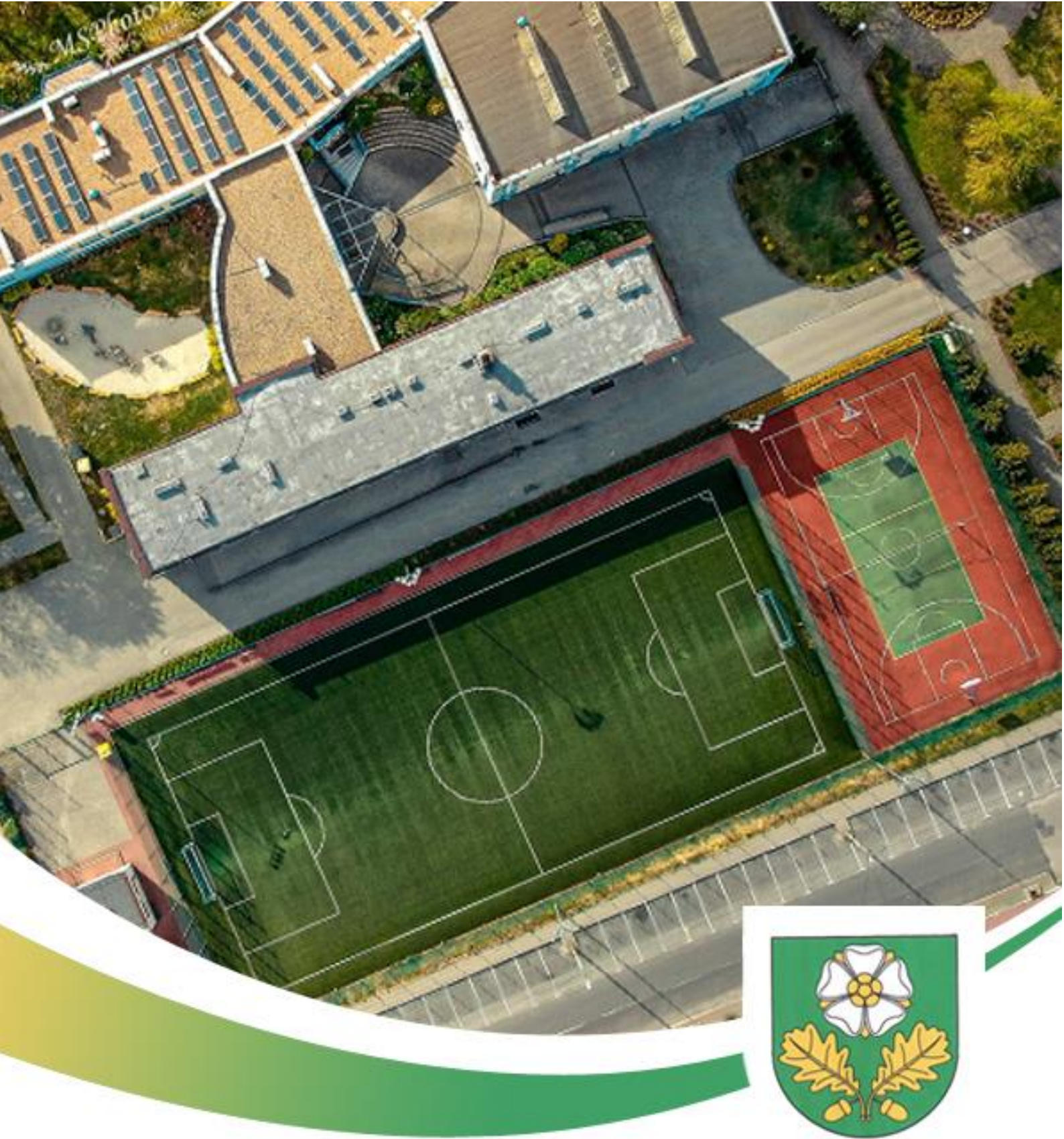
Ważną dziedziną w obszarze rozwoju przedsiębiorczości będzie skuteczne informowanie lokalnych przedsiębiorców o pojawiających się możliwościach finansowania rozwoju ich działalności gospodarczej, głównie związanych z funduszami unijnymi. Działanie to będzie realizowane we współpracy z podmiotami zewnętrznymi o zasięgu powiatowym i wojewódzkim.

Cel strategiczny 3. Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa					
Cele operacyjne	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa	Wartość 2030
3.1. Rozwój infrastruktury technicznej na potrzeby przedsiębiorców i mieszkańców.	Systematyczna modernizacja i rozwój sieci gminnych dróg publicznych,	Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców	Długość wyremontowanych dróg i ulic gminnych (km)	9,2	>9,2
		Skrócenie czasu podróżowania drogami gminnymi			
	Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie Gminy, w tym m.in.: budowa, modernizacja stacji uzdatniania wody, oczyszczalni ścieków.	Poprawa warunków życia mieszkańców i rozwój mieszkalnictwa	Długość nowo wybudowanych i zmodernizowanych sieci kanalizacyjnych. (km)	0,5	>0,5
		Stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorstw na terenie Gminy.	Długość nowo wybudowanych i zmodernizowanych sieci wodociągowych (km)	0,2	>0,2
3.2. Tworzenie dogodnych warunków dla lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych i rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców.	Przygotowywanie terenów inwestycyjnych, w tym pozyskania terenów inwestycyjnych będących własnością Gminy	Wzrost potencjału dla rozwoju przedsiębiorczości na terenie Gminy.	Ilość hektarów przygotowanych infrastrukturalnie do prowadzenia działalności gospodarczej. (h)	0	>0

	Promowanie gminy jako miejsca przyjaznego inwestorom ze szczególnym uwzględnieniem branży turystycznej i drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego.	Wzrost zainteresowania gminą Dąbrowa Zielona jako miejsca realizowania inwestycji.	Ilość nowych inwestycji powstających na terenie Gminy. (szt.)	0	>0
			Wzrost ilości podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Gminy. (szt.)	19	>19
	Organizowanie projektów na rzecz przeciwdziałania bezrobociu (m.in. szkoleń dla bezrobotnych, przekwalifikowania, pomoc w otwieraniu własnej działalności gospodarczej) we współpracy z podmiotami zewnętrznymi, np. PUP	Spadek poziomu bezrobocia w Gminie.	Porównanie poziomu bezrobocia w kolejnych latach realizacji strategii. (%)	0,4	>0,4
		Wzrost dochodów mieszkańców.	Ilość szkoleń i kursów dostępnych dla mieszkańców Gminy. (szt.)	0	>0
		Podwyższenie kwalifikacji zawodowych mieszkańców.	Ilość osób korzystających z pomocy (doradczej, finansowej) w otwieraniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej. (szt.)	0	>0
3.3. Wspieranie rozwoju rolnictwa	Wsparcie i promocja rolnictwa, w szczególności opartego na produkcji ekologicznej i specjalistycznej	Wzrost konkurencyjności gospodarstw i ograniczanie wpływu produkcji na środowisko przyrodnicze	Liczba wydarzeń dotyczących promocji oferty lokalnych rolników, producentów i rzemieślników	0	>0

		Promocja oferty gospodarstw ekologicznych i specjalistycznych, wzrost zainteresowania ich ofertą	(szt.)		
	Współpraca z ośrodkami doradztwa rolniczego i innymi instytucjami/organizacjami na rzecz działalności rolniczej i powiązanej, a także dywersyfikacji dochodów w gospodarstwach rolniczych.	Zapewnione wsparcie dla rolników chcących rozwijać swoją działalność	Liczba rolników z terenu gminy, którzy uzyskali wsparcie finansowe w ramach środków unijnych na rozwój własnej działalności (szt.)	0	>0
3.4. Rozwijanie współpracy międzysektorowej, międzygminnej międzyregionalnej i międzynarodowej.	Realizowanie działań we współpracy z sektorem prywatnym i organizacjami pozarządowymi w celu rozwiązywania problemów społecznych, zaspakajania potrzeb mieszkańców i tworzenia warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego.	Zacieśnianie i koncentracja współpracy na rzecz rozwiązywania najważniejszych problemów i zaspakajania potrzeb mieszkańców.	Liczba projektów zrealizowanych we współpracy z partnerami spoza sektora publicznego (szt.)	0	>0
		Tworzenie i realizacja w partnerstwie projektów prorozwojowych.			
	Rozwój partnerstwa lokalnego, subregionalnego, regionalnego, krajowego	Zacieśnianie i koncentracja współpracy na rzecz rozwiązywania najważniejszych wspólnych problemów	Liczba zrealizowanych projektów we współpracy gminy i co najmniej 1 innej JST, NGO lub innego podmiotu	0	>0

	i międzynarodowego, w różnych konfiguracjach		(szt.)		
	Rozwijanie współpracy w ramach Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój”	Podjęcie wspólnych działań i projektów służących rozwojowi Obszaru Funkcjonalnego „Wspólny Rozwój” ze szczególnym uwzględnieniem gminy Dąbrowa Zielona.	Liczba projektów ponadlokalnych zrealizowanych na terenie Gminy. (szt.)	0	>0
	Realizacja projektów międzynarodowych wspieranych w ramach programów transgranicznych	Rozwój współpracy międzynarodowej w różnych aspektach działalności społeczno-gospodarczej.	Liczba projektów międzynarodowych zrealizowanych przez Gminę Dąbrowa Zielona (Szt.)	0	>0
3.5. Zwiększenie dostępności do usług, w tym ich cyfryzacja	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie warunków do rozbudowy szerokopasmowej sieci internetowej • Poprawa jakości Internetu <ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie publicznych punktów dostępu do Internetu • Obsługa obywateli online przez instytucje publiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenie problemu wykluczenia cyfrowego • Rozwój informatyzacji na terenie Gminy • Większa ilość spraw dostępnych do załatwienia drogą elektroniczną w instytucjach publicznych 	Wyposażenie w urządzenie z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych [%]	0,0	>0,0

WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY

Nieodzownym elementem każdej Strategii Rozwoju jest Wieloletni Plan Inwestycyjny, zawierający kluczowe i strategiczne inwestycje planowane do wykonania w celu realizacji założeń i priorytetów, wskazanych w dokumencie strategicznym. Poniżej zamieszczono tabelę z kartami zadań, zawierającymi wybrane inwestycje kluczowe dla mieszkańców i władz gminy, których realizacja w szczególny sposób wpłynie na zmianę standardu życia mieszkańców.

Wybrane inwestycje, przedstawione poniżej nie wyczerpują katalogu przedsięwzięć możliwych do realizacji w ramach niniejszej strategii, lecz będą bezpośrednio wpisywać się w realizację wskazanych w rozdziale 7 Plan operacyjny.

Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji wynikają z diagnozy społeczno – gospodarczo - przestrzennej gminy Dąbrowa Zielona, przeprowadzonej na jej podstawie analizy SWOT oraz w oparciu o opinie mieszkańców wyrażone w czasie badania ankietowego jak również w oparciu o potrzeby zgłoszone przez władze gminy.

Karta zadania nr 1	Inwestycje w Infrastrukturę wodno-kanalizacyjną: - budowa oraz modernizacja sieci wodociągowej oraz sieci kanalizacyjnej. - budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, - budowa oraz modernizacja oczyszczalni ścieków, przepompowni ścieków położonych na terenie gminy oraz stacji uzdatniania wody na terenie Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	40 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	1.6. 2.3. 3.1.
Karta zadania nr 2	Budowa ciągów pieszo rowerowych (ścieżek rowerowych) na obszarze Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	6 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	2.1.
Karta zadania nr 3	Budowa, przebudowa modernizacja, sieci dróg, mostów, chodników, przepustów oraz parkingów na obszarze Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	1.5. 1.6. 3.1.
Karta zadania nr 4	Pozyskiwanie terenów pod inwestycje oraz ich uzbrojenie	2023-2030	3 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Polski Ład	3.2.
Karta zadania nr 5	Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	2.3.
Karta zadania nr 6	Remont i modernizacja zabytkowych budynków na obszarze Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	2.1.
Karta zadania nr 7	Poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez wyeliminowanie pokryć dachowych i innych odpadów zawierających azbest z obszaru Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	900 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski	2.3.

				Ład, Programy WFOŚiGW w Katowicach	
Karta zadania nr 8	Budowa zaplecza sportowo-rekreacyjnego na terenie Gminy Dąbrowa Zielona (m.in. place zabaw, siłownie napowietrzne, boiska wielofunkcyjne, ławki, punkty widokowe, ścieżki ekologiczne, smart ławek, wyznaczenie miejsc na terenie Gminy na latanie dronom, budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumptracków bądź skateparków, montaż koszy na śmieci, ławek w ogólnodostępnych miejscach, budowa basenu, itp.)	2023-2030	10 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	1.3.
Karta zadania nr 9	Budowa nowych alejek w parkach, miejscach zalesionych, centrach miejscowości z obszaru Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	2 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	1.1.
Karta zadania nr 10	Niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności budynkach użyteczności publicznych	2023-2030	2 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	1.2.
Karta zadania nr 11	Termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	8 500 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	1.4. 2.3.
Karta zadania nr 12	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej na terenie Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	8 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy	1.4.

				Plan Odbudowy, Polski Ład	
Karta zadania nr 13	Rozbudowa infrastruktury społecznej typu Dom Seniora, świetlice środowiskowe	2023-2030	4 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład, dotacje Państwowe	1.2.
Karta zadania nr 14	Budowa, rozbudowa, modernizacja małej retencji a także melioracji na terenie Gminy Dąbrowa Zielona	2023-2030	5 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład, dotacje Państwowe	2.3.

CZĘŚĆ PLANISTYCZNA

9.1. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Dąbrowa Zielona zostały opracowane na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych:

- zachowanie istniejących form zagospodarowania (lasy, zasoby wodne),
- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, na terenie których położona jest gmina, w tym uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Obszary lokalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona konserwatorska i renowacja zabytków,
- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków,
- zachowanie istniejących osi widokowych,
- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- zachowanie, utrzymanie i ekspozycja stanowisk archeologicznych,
- odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych i zabytków.

Obszary lokalizacji infrastruktury społecznej:

- modernizacja i poprawa stanu siedzib gminnych instytucji, w tym także ich estetyki,
- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, udogodnienia dla rowerzystów, bezpieczne przejścia dla pieszych,
- dbałość o ład przestrzenny i estetykę przestrzeni publicznych wokół obiektów użyteczności publicznej,
- zwiększanie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej i w miarę możliwości łączenie różnych, uzupełniających się funkcji w jednym obiekcie.

Obszary o rozwiniętej lub przeważającej funkcji mieszkaniowej:

- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjne, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych,
- zapewnienie zieleni oraz dostępu do terenów rekreacji i wypoczynku,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych,
- ograniczenie zabudowy na obszarach gruntów o wysokich klasach bonitacyjnych poza zwartą zabudową, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną,
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych, objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

Obszary o funkcji gospodarczej

- stworzenie warunków do przestrzennej koncentracji usług,
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na sąsiadujące z nimi tereny mieszkaniowe, środowisko, krajobraz,
- rozwój bazy gastronomiczno-noclegowej na rzecz rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług, w tym nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych,
- zapewnienie infrastruktury niezbędnej do prowadzenia działalności przemysłowej lub usługowej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej,
- wykorzystanie obecnie niewykorzystywanych rezerw terenowych i nieruchomości pod działalność przemysłową, w szczególności przetwórstwa rolno-spożywczego.

Obszary o przeważającej funkcji rolniczej:

- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru,
- wyposażenie obszarów produkcji rolnej w niezbędną infrastrukturę,
- wspieranie zwiększania areału gospodarstw,
- wspieranie rozwoju gospodarstw specjalistycznych,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo,
- rozwój rolnictwa integrowanego, wielokierunkowego w przyszłości ekologicznego,
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji.

Obszar całej Gminy:

- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, objęcie gminy miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego,
- utrzymanie skali i struktury jednostek gospodarczych,
- ograniczenie rozproszenia zabudowy przez rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek osadniczych,
- organizacja przestrzeni publicznej, miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów, zieleni urządzonej,
- poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego i dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków, obiektów użyteczności publicznej i siedzib przedsiębiorstw.
- ochrona terenów szczególnie ważnych z punktu widzenia publicznych celów ponadlokalnych i lokalnych jak: realizacja inwestycji komunalnych, usług publicznych, infrastruktury technicznej, realizacji dróg.

9.2. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań.

Gmina Dąbrowa Zielona położona jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- **Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030).**
- **Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego – „Śląskie 2030”.**
- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego Śląskie 2020+.**

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary, na których występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego). Szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny;
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna, łącząca inwestycje - w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub dotyczące zasobów ludzkich, finansowane z różnych źródeł lub przez rozwiązania regulacyjne.

1. OSI Krajowe - Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030):

Z punktu widzenia województwa śląskiego istotna będzie realizacja Programu dla Śląska, którego celem jest zmiana profilu gospodarczego regionu, stopniowe zastępowanie tradycyjnych sektorów gospodarki, takich jak górnictwo i hutnictwo, nowymi przedsięwzięciami w sektorach bardziej produktywnych, innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie. Założono, iż po 2020 roku nastąpi pełne wdrożenie Programu dla Śląska skorelowanego z rządowymi programami restrukturyzacyjnymi, rozbudowy i modernizacji infrastruktury transportowej, wdrażaniem nowej, terytorialnie wrażliwej, zintegrowanej polityki miejskiej, przemysłowej, innowacyjności i kształtowania zasobów ludzkich. Planuje się wprowadzenie dodatkowych instrumentów związanych z dostosowaniem krajowych programów operacyjnych do celów Programu dla Śląska, przede wszystkim w obszarze promocji inwestycji oraz innowacyjności.

W KSRR 2030 wskazane zostały Obszary Strategicznej Interwencji, które będą wspierane z poziomu kraju i regionu za pomocą specjalnie dedykowanych instrumentów.

KSRR określa regiony jako podstawowy punkt odniesienia polityki regionalnej.

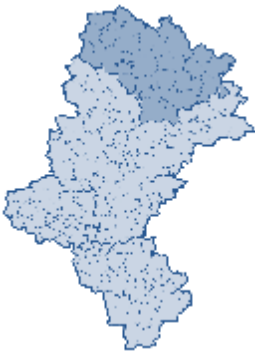
OSI wyznaczone w KSRR 2030 która obejmuje Gminę Dąbrowa Zielona to Region Śląsk, obszary wiejskie.

W tym zakresie, w ramach Celu 1 „Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym”, wspierane będą następujące działania:

- inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby,
- poprawa dostępu do usług publicznych,
- uzupełnienie infrastruktury technicznej,
- zwiększanie dostępności komunikacyjnej,
- nadanie nowych funkcji obszarom zdegradowanym,
- ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych,
- poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych.

2. OSI Regionalne - Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego-„Śląskie 2030”:

Jednym z kluczowych wyzwań dla polityki rozwoju województwa śląskiego jest transformacja gospodarcza. Wsparcie dla transformacji regionu, tj. Program dla Śląska został ujęty jako projekt strategiczny w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Dla Gminy Dąbrowy Zielonej, wchodzącej w skład północnego subregionu śląskiego, zostały określone:

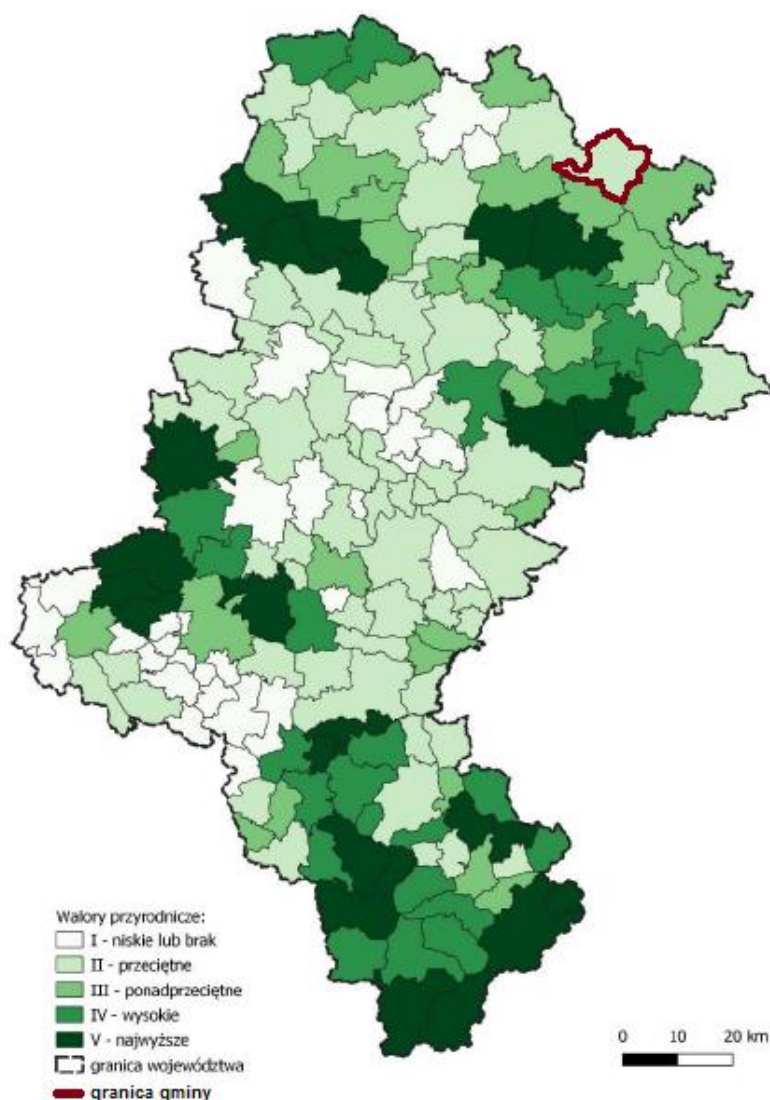
GŁÓWNE POTENCJAŁY	GŁÓWNE WYZWANIA
<ul style="list-style-type: none"> - Położenie na osi komunikacyjnej północ-południe; północna brama województwa śląskiego. - Obszary o wysokich walorach środowiskowych i znacznym potencjale turystycznym. - Rozwinięte rolnictwo ekologiczne, przetwórstwo rolne, agroturystyka. - Korzystne warunki inwestowania. <div style="text-align: center;"> <p>SUBREGION PÓŁNOCNY</p> </div>	<ul style="list-style-type: none"> - Skuteczniejsze wykorzystywanie wyjątkowych potencjałów przyrodniczych i kulturowych w rozwoju produktów turystycznych, w tym rozwój infrastruktury turystycznej. - Podniesienie jakości drogowych powiązań wewnętrznych i zewnętrznych, w tym również dróg pieszych i rowerowych. - Przewycięzanie peryferyjnego położenia części obszarów wiejskich poprzez organizację zintegrowanego systemu transportu zbiorowego. - Rozwój infrastruktury komunalnej na obszarach wiejskich i w małych miastach. - Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego, w tym wzrost poziomu kształcenia na wszystkich poziomach, - Zapobieganie skutkom powodzi i suszy.

Obszar OSI – obszary cenne przyrodniczo, został wyznaczony w oparciu o udział scalonej powierzchni cennej przyrodniczo w powierzchni całej gminy. Kategoryzacja terenów cennych przyrodniczo została oparta o powierzchniowe formy ochrony przyrody.

Wyzwaniem dla tego obszaru OSI jest ochrona różnorodności biologicznej i georóżnorodności, poprawa stosunków wodnych i ochrona siedlisk wodno-błotnych na obszarach chronionych oraz zwiększenie drożności korytarzy ekologicznych. Istotne będzie również programowanie i prowadzenie na tych terenach zrównoważonej polityki rozwoju, godzącej interesy ochrony przyrody z rozwojem gospodarczym tych obszarów, ukierunkowanym na wykorzystanie lokalnych potencjałów.

Obszar Gminy Dąbrowa Zielona został zakwalifikowany do kategorii II (przeciętne walory przyrodnicze).

Mapa 10 Potencjał przyrodniczy

Źródło: SRWŚ „Śląskie 2030”

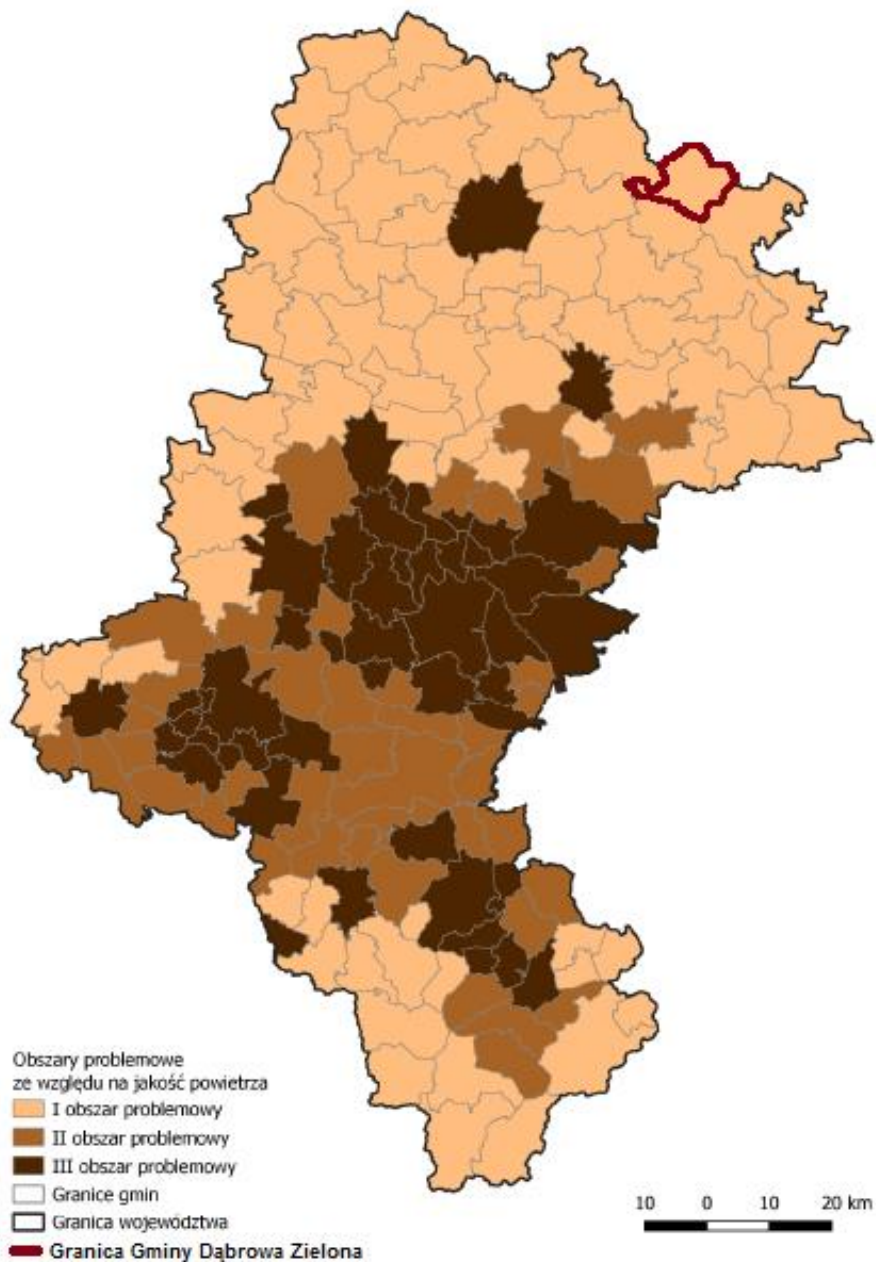
OSI – gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza

Największym wyzwaniem w obszarze jakości środowiska stało się zapewnienie odpowiedniej jakości powietrza na obszarze całego województwa w zakresie średniorocznych norm czystości

powietrza pod względem ich przekroczenia przez pyły zawieszone PM_{2,5}, pyły zawieszone PM₁₀, benzo(α)piren. Gminy, na terenie których występowało przekroczenie jednego dowolnego wskaźnika jakości powietrza przypisano do I obszaru problemowego, gminy na terenie których występowało przekroczenie dwóch dowolnych wskaźników do II obszaru problemowego, natomiast dla gmin, na terenie których wystąpiło przekroczenie średniorocznych norm powietrza dla wszystkich wskaźników wyznaczono III obszar problemowy. Główną przyczyną złej jakości powietrza w województwie śląskim jest emisja z indywidualnego ogrzewania budynków mieszkalnych (bytowo-komunalna).

Gmina Dąbrowa Zielona została przypisana do I obszaru problemowego.

Mapa 11 gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza

Źródło: SRWŚ „Śląskie 2030”

3.OSI – Lokalne - Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023-2030

W ramach Strategii Rozwoju Wyodrębniono trzy cele strategiczne, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- **Cel strategiczny I: Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona**
- **Cel strategiczny II: Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona**
- **Cel strategiczny III: Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa**

Cele te powiązane są ze zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji, co zostało przedstawione w załączniku graficznym, stanowiącym mapę nr 14 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Dąbrowa Zielona – Obszary strategicznej interwencji w rozdziale 9.5 Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy. Z kolei działania planowane do realizacji w ramach wyznaczonych obszarów strategicznym, w ujęciu graficznym przedstawia mapa nr 15 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Dąbrowa Zielona – Wieloletni plan inwestycyjny.

Strategia Rozwoju Województwa – „Śląskie 2030”	Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023– 2030
<p>Cel operacyjny: A.2. Innowacyjna gospodarka</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie zdolności firm do generowania i wdrażania innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań technologicznych, w tym tworzenie i implementacja usług i technologii medycznych. • Rozwój i aktywizacja oraz przyciąganie zasobów ludzkich, w szczególności w obszarach regionalnych i inteligentnych specjalizacji oraz przemysłów kreatywnych. • Wsparcie tworzenia nowych i rozwoju istniejących firm, w tym start-upów, opartych na potencjałach regionu oraz wykorzystujących technologie rozwijane w regionie, w szczególności w obszarach regionalnych i inteligentnych specjalizacji oraz przemysłów kreatywnych. • Wsparcie umiędzynarodowienia, usieciowienia podmiotów regionalnych w procesie kreowania innowacji oraz współpracy interdyscyplinarnej. 	<p>Cel strategiczny 2</p> <p>Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <p>2.1 Tworzenie warunków do rozwój oferty i infrastruktury turystycznej.</p> <p>Cel strategiczny 3</p> <p>Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <p>3.1. Rozwój infrastruktury technicznej na potrzeby przedsiębiorców i mieszkańców.</p> <p>3.2. Tworzenie dogodnych warunków dla lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych i rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców.</p> <p>3.3. Wspieranie rozwoju rolnictwa.</p> <p>3.4. Rozwijanie współpracy międzysektorowej, międzygminnej, międzyregionalnej i międzynarodowej.</p> <p>3.5. Zwiększenie dostępności do usług, w tym ich cyfryzacja</p>

<p>Cel operacyjny: B.3. Atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki.</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podniesienie jakości i poprawa dostępu do nowoczesnej oferty edukacyjnej na wszystkich poziomach nauczania, odpowiadającej wyzwaniom społecznym i gospodarczym, w tym rynku pracy. • Wzmocnienie kształcenia kluczowych umiejętności i kompetencji uczniów z uwzględnieniem umiejętności emocjonalnych oraz psychospołecznych, niezbędnych do funkcjonowania w dorosłym życiu oraz swobodnego poruszania się na rynku pracy. • Rozwój umiejętności, kompetencji i kwalifikacji kadry dydaktycznej na wszystkich poziomach nauczania. • Rozwój umiejętności, kompetencji i kwalifikacji społeczeństwa informacyjnego. • Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kształcenia ustawicznego oraz promocja uczenia się przez całe życie. 	<p>Cel strategiczny 1</p> <p>Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <p>1.2. Integracja społeczeństwa, kształtowanie tożsamości lokalnej i rozwijanie aktywności społecznej.</p> <p>1.4. Wzmacnianie gminnego systemu edukacji</p> <p>Cel strategiczny 3</p> <p>Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <p>3.5. Zwiększenie dostępności do usług, w tym ich cyfryzacja</p>
<p>Cel operacyjny: B.2. Aktywny mieszkaniec</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promocja aktywnego i zdrowego stylu życia, • Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty i infrastruktury kultury, sportu, rekreacji i turystyki umożliwiającej wszechstronny rozwój mieszkańców, • Promowanie, upowszechnianie i ochrona dziedzictwa kulturowego, <ul style="list-style-type: none"> • Wyposażenie przestrzeni publicznych w infrastrukturę umożliwiającą wspólne spędzanie czasu przez mieszkańców oraz integrację społeczności lokalnych, w tym zapewniającą dostępność urbanistyczno-architektoniczną dla osób ze szczególnymi potrzebami. 	<p>Cel strategiczny 2</p> <p>Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <p>2.1 Tworzenie warunków do rozwoju oferty i infrastruktury turystycznej</p> <p>2.2. Kształtowanie i promocja korzystnego wizerunku gminy pod względem turystycznym i rekreacyjnym.</p>

Cel operacyjny: C.1. Wysoka jakość środowiska

Cele szczegółowe:

- Wsparcie wdrożenia i egzekwowania rozwiązań poprawiających jakość powietrza.
- Poprawa jakości wód i racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi, w tym wspieranie wdrażania rozwiązań w zakresie zintegrowanego i zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w zlewni, ochrony przeciwpowodziowej i przeciwdziałania skutkom suszy.
- Wsparcie działań zmierzających do zachowania i odtwarzania bio- i georóżnorodności, w tym ochrona obszarów o wysokich walorach przyrodniczych, leśnych i korytarzy ekologicznych.
- Promocja i rozwój zintegrowanego systemu gospodarki odpadami, w tym ograniczenie wytwarzania odpadów oraz prawidłowa segregacja odpadów przez wytwórców.
- Wsparcie działań na rzecz redukcji hałasu oraz zmniejszania jego uciążliwości.
- Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców i kształtowanie postaw proekologicznych.

Cel strategiczny 2

Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona

Cele szczegółowe:

2.3. Ochrona klimatu, jakości powietrza i środowiska oraz poprawa jego komponentów

<p>Cel operacyjny: C.3. Atrakcyjne warunki zamieszkania, kompleksowa rewitalizacja, zapobieganie i dostosowanie do zmian klimatu.</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rekultywacja i rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie terenów i obiektów przemysłowych m.in. na cele środowiskowe, gospodarcze, kulturalne, rekreacyjne. • Poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast oraz osiedli mieszkaniowych i starych dzielnic. • Adaptacja terenów miejskich i wiejskich do zmian klimatu, w tym wsparcie opracowania i wdrażania miejskich planów adaptacji, rozwój błękitno-zielonej infrastruktury oraz zintegrowanych miejskich ekosystemów. • Wspieranie rozwiązań ograniczających niską emisję, w tym poprawa standardu energetycznego zabudowy mieszkaniowej i budynków użyteczności publicznej. • Rozwój zrównoważonego budownictwa mieszkaniowego, w tym tworzenie i wdrażanie instrumentów wspierających rodziny w zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych, z uwzględnieniem racjonalizacji świadczenia usług publicznych. • Wspieranie rozwoju zintegrowanego, zrównoważonego i niskoemisyjnego transportu w miastach i ich obszarach funkcjonalnych oraz obszarach wiejskich, w szczególności transportu zbiorowego. • Poprawa dostępności transportu zbiorowego na obszarach peryferyjnych i transgranicznych. 	<p>Cel strategiczny 1</p> <p>Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.1. Rozwijanie infrastruktury społecznej na potrzeby różnych grup wiekowych. 1.2. Rozwój działalności kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej 1.5. Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców i turystów 1.6. Rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz modernizacja istniejącego komunalnego zasobu mieszkaniowego <p>Cel strategiczny 2</p> <p>Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> 2.2 Tworzenie warunków do rozwój oferty i infrastruktury turystycznej. 2.3 Kształtowanie i promocja korzystnego wizerunku gminy pod względem turystycznym i rekreacyjnym. <p>Cel strategiczny 3</p> <p>Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa</p> <p>Cele szczegółowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> 3.5. Zwiększenie dostępności do usług, w tym ich cyfryzacja
---	--

9.3. Model strukturalny funkcjonalno – przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obrazuje strategiczne pomysły na rozwój gminy zorientowane terytorialnie i jest efektem zintegrowanego procesu planistycznego. W swym założeniu ma stanowić porządkujący składnik strategii, źródło i rodzaj najważniejszych ustaleń rozwojowych osadzonych przestrzennie. Bazą modelu jest przestrzeń, która jest dobrem i zasobem o strategicznym znaczeniu dla społeczności lokalnych. Przestrzeń ma określoną powierzchnię, posiada konkretną wartość, a jednocześnie zmienia się pod wpływem trendów globalnych (np. zmiany klimatyczne) oraz lokalnych (np. podlega silnej presji rozwojowej i zawłaszczaniu przez indywidualnych właścicieli).

Model rozumiany jest jako przedstawienie długookresowej strategicznej wizji rozwoju gminy wynikającej z wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych i posiadanego potencjału, z uwzględnieniem jego specyfiki i zróżnicowania wewnętrznego. Model wskazuje obszary, które strategia rozwoju uznaje za istotne dla osiągnięcia celów rozwoju, obszary wymagające ochrony oraz rodzaje powiązań funkcjonalnych występujących pomiędzy poszczególnymi obszarami.

Główne zadania modelu to:

- obrazować kierunki rozwoju przestrzennego,
- opisywać spodziewane efekty przekształceń przestrzeni wynikające z realizacji celów strategii oraz wyjaśniać spójność interwencji dedykowanych danym obszarom,
- określać i hierarchizować obszary o różnych charakterystykach oraz powiązaniach między nimi, formułować ogólne zalecenia (rekomendacje) i zasady dotyczące gospodarowania przestrzenią (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów istotnych z punktu widzenia rozwoju gminy),
- ustalać ramy współpracy z interesariuszami na obszarach realizacji wyznaczonych celów rozwoju (np. właścicielami nieruchomości, instytucjami rządowymi i JST, inwestorami, przedsiębiorcami),
- tłumaczyć wartości ważne w długiej perspektywie czasowej, wyrażane w wizji rozwoju decydujące o prowadzonej polityce rozwoju,
- definiować interes publiczny poprzez ustalenie ram działania dla strategii, polityk i użytkowania przestrzeni, a w konsekwencji pełnić funkcje prewencyjne przed ewentualnymi konfliktami – społecznymi, przestrzennymi, środowiskowymi (np. dotyczącymi lokalizowania kontrowersyjnych inwestycji).

W ramach najważniejszych zadań inwestycyjnych można wymienić:

Infrastruktura komunikacyjna:

- Budowa sieci dróg rowerowych (ścieżek rowerowych, zaplecza technicznego typu miejsca postojowe, elektryczne stacje ładowania rowerów itp.) na obszarze Gminy Dąbrowa Zielona

- Budowa, przebudowa modernizacja, sieci dróg, mostów, przepustów oraz parkingów na obszarze Gminy Dąbrowa Zielona,
- Modernizacja i budowa dróg lokalnych i chodników na obszarze gminy Dąbrowa Zielona.

Infrastruktura rekreacyjno-sportowa:

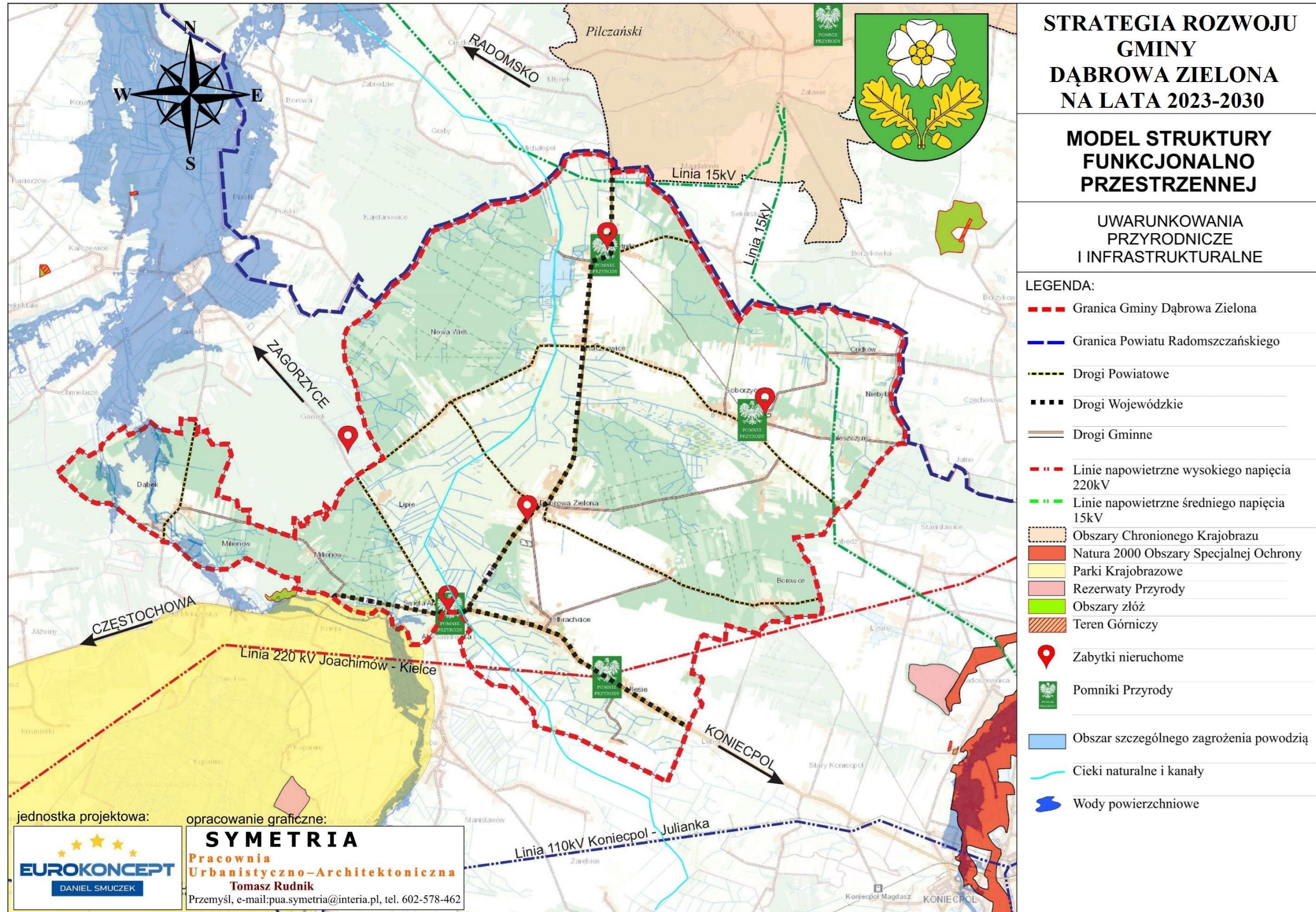
- Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na terenie gminy Dąbrowa Zielona,
- Modernizacja obiektów sportowo – rekreacyjnych na obszarze gminy Dąbrowa Zielona,
- Budowa zaplecza sportowo-rekreacyjnego na terenie gminy Dąbrowa Zielona, (m.in. place zabaw, siłownie napowietrzne, boiska wielofunkcyjne, ławki, punkty widokowe, wyznaczenie miejsc na terenie gminy na latanie dronami, budowę multi-dyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumptracków bądź skateparków itp.).

Infrastruktura techniczna:

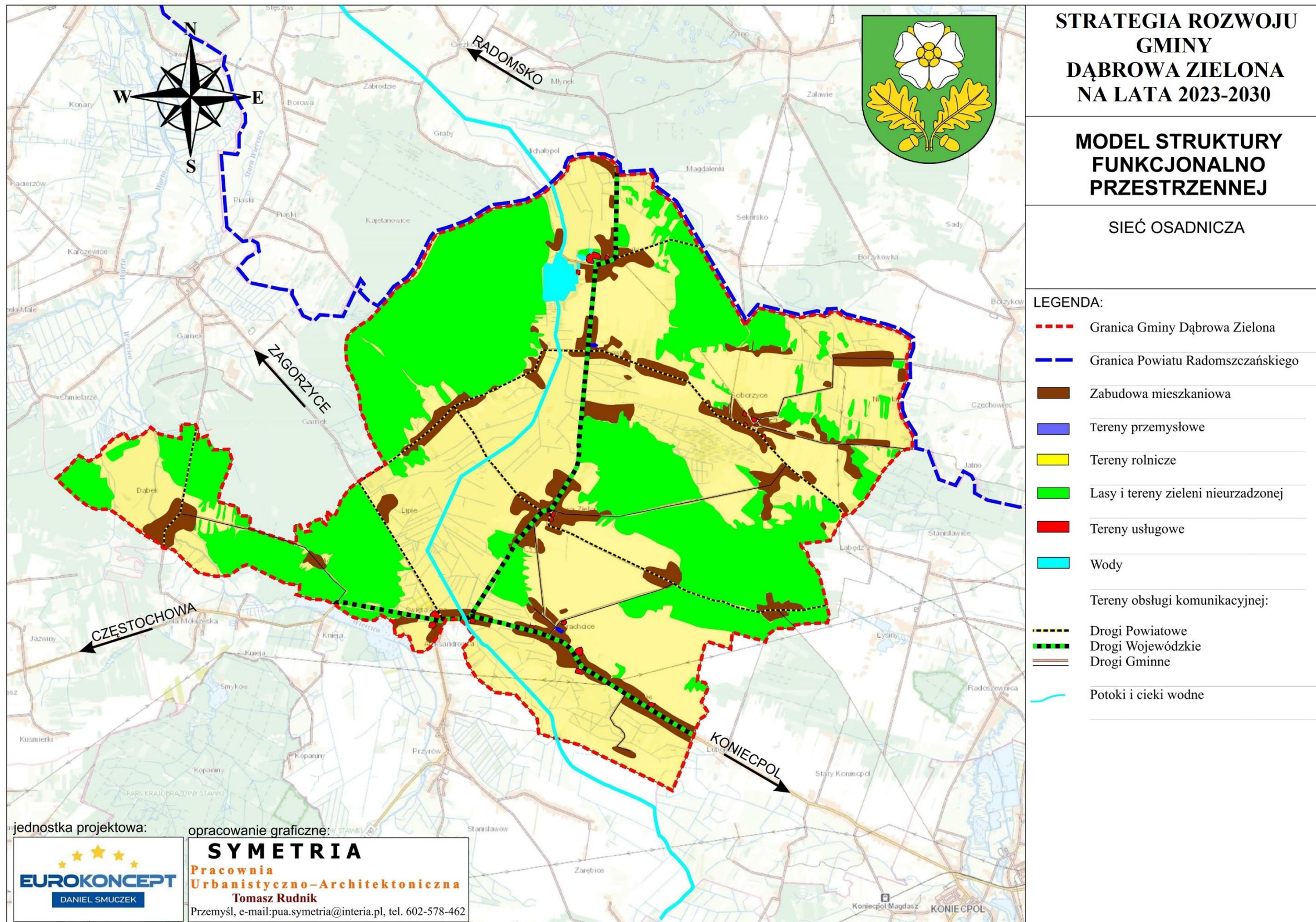
- Inwestycje w infrastrukturę wod-kan:
 - Budowa oraz rozbudowa sieci kanalizacji i sieci wodociągowej oraz modernizacja sieci istniejących,
 - Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
- Rozwój odnawialnych źródeł energii na terenie gminy Dąbrowa Zielona,
- Termomodernizacja oraz modernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona

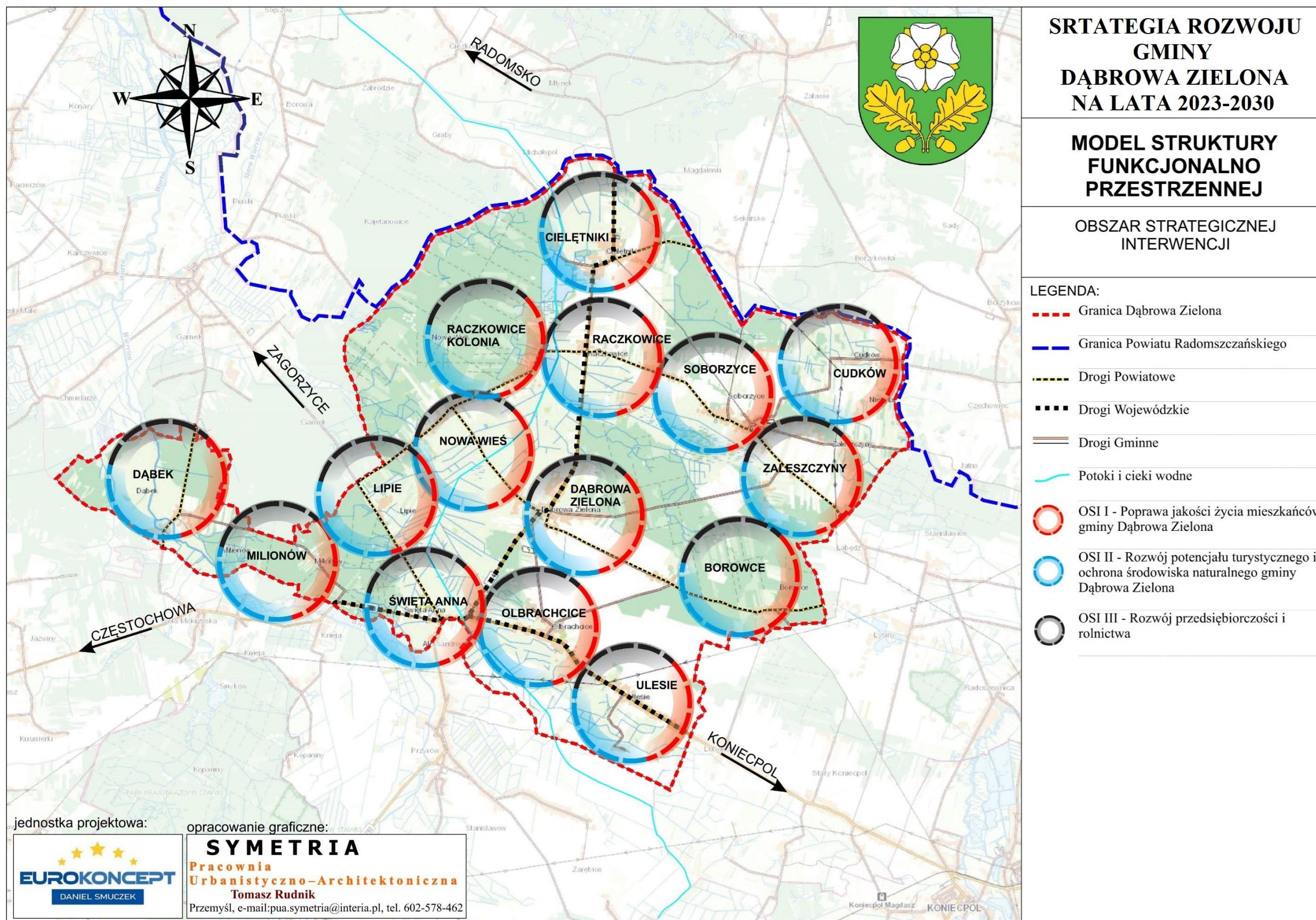
Infrastruktura społeczna:

- Niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności budynkach użyteczności publicznych.
- Rozbudowa infrastruktury społecznej typu Dom Seniora lub świetlice środowiskowe.
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury oświatowo – edukacyjnej na terenie Gminy Dąbrowa Zielona.

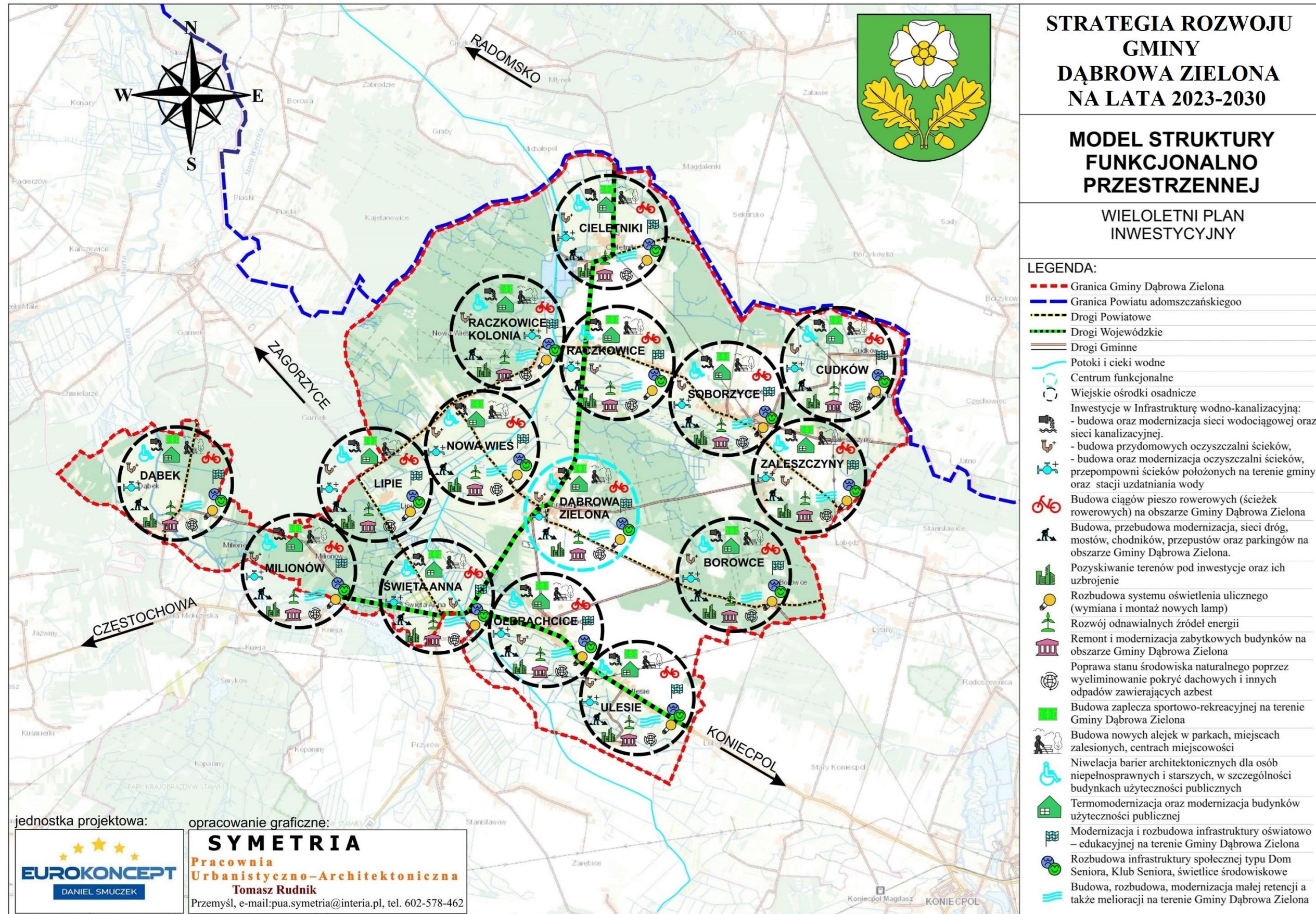

Źródło: Opracowanie własne

Źródło: Opracowanie własne

**SYSTEM REALIZACJI STRATEGII,
W TYM WYTYCZNE DO SPORZĄDZANIA
DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH**

10.1. System realizacji strategii

W procesie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023-2030 niezmiernie ważnym elementem jest jej monitoring. Poprzez gromadzenie i analizę danych wprowadzony zostanie system stałej kontroli i oceny efektów realizacji ustaleń strategii. Pozwoli to na identyfikację zaistniałych nieprawidłowości, a następnie rozwiązanie oraz zapobieganie ich negatywnym skutkom w przyszłości.

Jednym z elementów wdrażania niniejszej strategii jest obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów, za które każda jednostka, wydział lub pracownik będą odpowiedzialni. Dodatkowo, rekomenduje się przyjęcie lub aktualizację szczegółowych planów i programów określających dokładny zakres działań koniecznych do realizacji danego celu strategicznego m.in. program ochrony środowiska, gminny program opieki nad zabytkami, strategia rozwiązywania problemów społecznych, strategia rozwoju kultury czy programy jednoroczne. Dodatkowo planuje się aktualizację gminnego programu rewitalizacji.

Wdrażając strategię, Gmina będzie dbała o dobrą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, otoczeniem społeczno-gospodarczym, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową.

System monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Efekty strategii będą monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym. Zgodnie z powyższą ustawą „Raport obejmuje podsumowanie działalności Wójta w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał rady miejskiej” Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Podstawę do podjęcia działań naprawczych i ewentualnej aktualizacji strategii będzie stanowił system monitorowania i ewaluacji. Aktualizacja strategii następować będzie w przypadku, gdy: stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do strategii nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Wprowadzenie ewentualnych poprawek i aktualizacji strategii będzie wymagało przyjęcia odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy Dąbrowa Zielona. W celu przejrzystości strategii wszelkie zmiany będą sygnalizowane w odpowiednim załączniku do uchwały Rady Miejskiej w postaci rejestru zmian.

Jednocześnie wszelkie zmiany w dokumencie strategicznym będą musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. W trakcie wdrażania strategii będą mogli być również uwzględnieni dodatkowi partnerzy (zupełnie nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w strategii). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu wdrożenia dokumentu.

Nie przewiduje się zmiany celów strategicznych w całym horyzoncie strategii. Procedura aktualizacji strategii obejmuje następujące elementy:

- zgłoszenie przez interesariuszy (mieszkańcy, podmioty działające na obszarze Gminy) przedsięwzięć/kierunków działań przyczyniających się do realizacji celów strategii

lub innej proponowanej zmiany. Propozycje będzie można zgłaszać w formie pisemnej do Urzędu Gminy w Dąbrowie Zielonej przy wykorzystaniu karty projektu oraz formularza zgłaszania uwag umieszczonych na stronie internetowej gminy oraz dostępnych w ww. urzędzie,

- weryfikacja zgłoszonych przedsięwzięć - kierunków działań lub propozycji innych zmian przez jednostkę, wydział bądź pracownika odpowiedzialnego za aktualizację strategii,
- podjęcie decyzji o włączeniu lub odmowie włączenia zgłoszonych działań/ kierunków działań bądź innej proponowanej zmiany do strategii oraz konieczności jej aktualizacji,
- przyjęcie odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy.

10.2. Wdrażanie Strategii

Pierwszym etapem **wdrażania** *Strategii* jest wskazanie osób i podmiotów odpowiedzialnych za realizację zapisów *Strategia Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023-2030*. Dokument jest uchwalany przez Radę Gminy, natomiast Wójt jest odpowiedzialny za całościowy nadzór, zatwierdza wybór projektów oraz decyduje o zaangażowaniu finansowym, kadrowym i organizacyjnym Gminy w ramach każdego celu strategicznego. *Strategia* musi zaspokoić oczekiwania mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów funkcjonujących na terenie Gminy. W związku z tym powinno się planować działania we współpracy ze wszystkimi interesariuszami, którzy przyczynią się do realizacji założonych celów.

Zgodnie z właściwością gminy, zarządzanie i koordynacja wdrażania *Strategii* prowadzona będzie w strukturach organizacyjnych Urzędu Gminy Dąbrowa Zielona w ramach Referatu Inwestycji oraz Referatu Komunalnego. Zadania realizowane przez każdego z pracowników, wchodzących w skład Referatów wykonywane będą w ramach swoich kompetencji.

Do zadań pracowników Urzędu Gminy Dąbrowa Zielona będzie należało:

- przygotowanie, koordynowanie oraz wdrażanie przedsięwzięć ujętych w ramach wykazu kierunków działań służących realizacji celów *Strategii*,

- uaktualnianie i kontynuacja procesu planowania, także w odniesieniu do poszerzenia Strategii o działania uwzględniające inne kategorie,
- dalsze programowanie procesów rozwojowych, wykraczających poza okres realizacji niniejszego dokumentu strategicznego (tj. po roku 2030),
- koordynowanie, animowanie i inspirowanie działań społeczności lokalnej służących wdrożeniu zamierzeń Strategii,
- monitorowanie realizacji i ewaluacja procesu wdrażania Strategii;
- przygotowywanie sprawozdań i dokonywanie wewnętrznej oceny efektów wdrażania Strategii,
- harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa,
- poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań.

Zespół pracowników Urzędu Gminy na potrzeby corocznego obowiązkowego Raportu o stanie gminy (do końca maja) będzie przygotowywał sprawozdanie z realizacji Strategii w poprzednim roku, zawierające informacje o zadaniach ukończonych, zadaniach będących w trakcie wykonywania oraz zadaniach nierozpoczętych wraz z wyjaśnieniem przyczyn ewentualnych opóźnień. Konsekwencją wniosków, zawartych w sprawozdaniu może być propozycja nanoszenia zmian w dokumencie, polegających na przykład na zmianach terminów, usuwaniu, czy też dodawaniu określonych zapisów.

10.3. System monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona

Monitoring jest systematycznym i szczegółowym badaniem realizacji *Strategii*. Koncentruje się na ocenie przebiegu prawidłowości wdrażania działań i zadań realizacyjnych w odniesieniu do przyjętego planu oraz stopnia osiągnięcia produktów i rezultatów. Monitoring przeprowadzany powinien być w trakcie realizacji i obejmuje: harmonogram, budżet oraz weryfikację zaplanowanych rezultatów poszczególnych zadań. Za monitoring odpowiadają pracownicy Urzędu Gminy Dąbrowa Zielona.

Monitorowanie realizacji Strategii powinno odbywać się na bieżąco, natomiast zaleca się sporządzanie rocznych raportów z oceny stopnia realizacji celów i rezultatów.

Monitoring obejmuje następujące działania:

- zbieranie i analizowanie danych,
- formułowanie wniosków, tworzenie raportów i ewaluację.

Monitoring Strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023-2030

Ewaluacja jest cyklicznym badaniem wybranych elementów strategii i powinna się koncentrować na stopniu realizacji celów strategicznych oraz spełnienia wizji strategicznej. Ewaluacja powinna następować w kluczowych momentach realizacji Strategii. Ewaluacja jest przeprowadzana na podstawie danych uzyskanych podczas monitoringu. Monitoring i ewaluacja są, zatem przeprowadzane na dwóch poziomach: pierwszy dotyczy monitorowania realizacji działań i zadań, drugi monitorowania i ewaluacji osiągnięcia celów strategicznych.

Ewaluacja strategii rozwoju społeczno-gospodarczego obejmuje następujące elementy:

- ewaluacja ex-ante - ewaluacja przed rozpoczęciem procesu wdrażania, która oceni trafność założeń oraz sposobów realizacji,
- ewaluacja on-going - ewaluacja w trakcie realizacji, w połowie wdrażania, która oceni poziom realizacji celów strategicznych oraz zidentyfikuje czynniki mające wpływ na realizację zaplanowanych działań strategicznych,
- ewaluacja ex-post - ewaluacja po zakończeniu okresu obowiązywania strategii, która podsumuje efekty działań strategicznych oraz pozwoli na wyciągnięcie wniosków, które winny stanowić jedną z podstaw dotyczących dalszych kierunków rozwoju oraz do podjęcia działań mających na celu ulepszenie procesu strategicznego zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym

Ocena zawarta ewaluacji powinna opierać się na poniższych kryteriach:

- trafność – pozwala ocenić, w jakim stopniu wyznaczone podczas konsultacji społecznych cele odpowiadają zidentyfikowanym problemom lub potrzebom interesariuszy,
- skuteczność – określa stopień realizacji celów,
- efektywność – pozwala określić stosunek poniesionych nakładów (finansowe, ludzkie, czas) do osiągniętych rezultatów,
- oddziaływanie – określa wpływ osiągniętych rezultatów na grupę interesariuszy,
- trwałość efektów – pozwala określić, czy pozytywne efekty mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego.

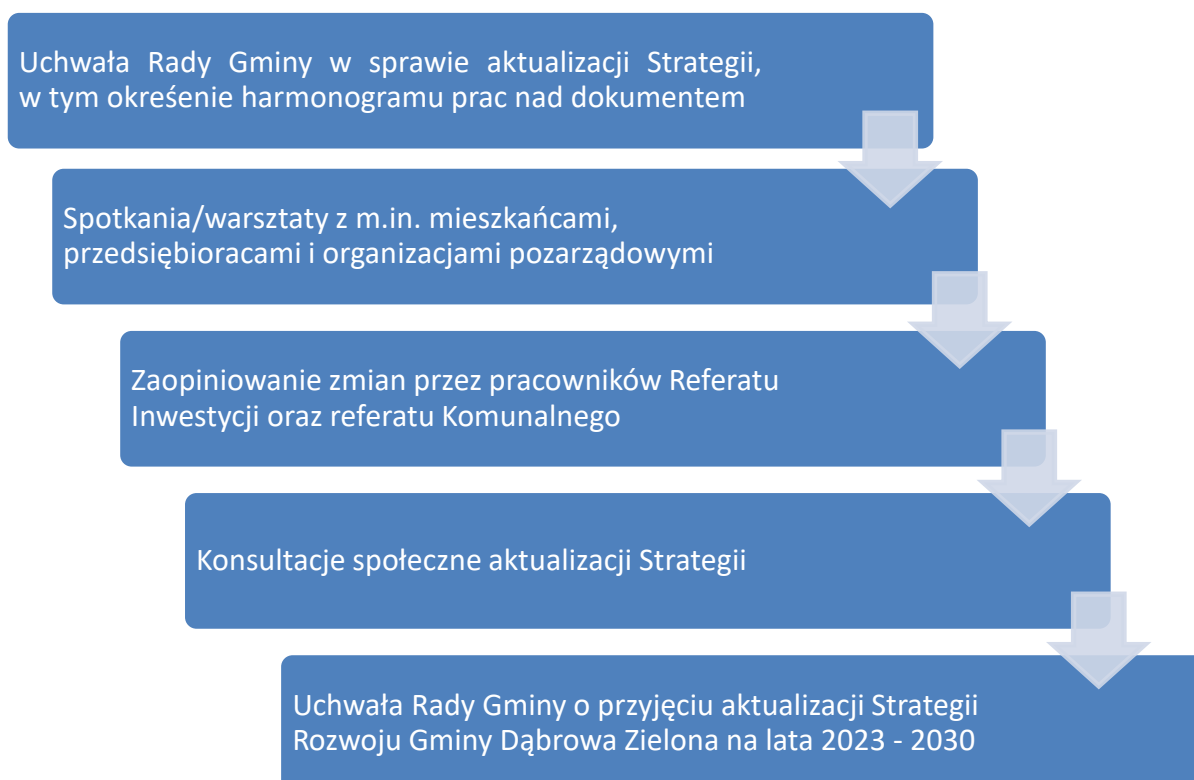
Do efektywnego monitorowania procesów wdrażania Strategii należy posłużyć się wskaźnikami ze Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych (WLWK) dla projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz wskaźnikami własnymi. Przykładowe wskaźniki wskazano w rozdziale 7 *Plan operacyjny*

strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2023-2030 oraz kierunki interwencji rozwoju gminy osiągnięcia celów. Wskazane wskaźniki stanowią katalog otwarty. Dobór właściwych wskaźników rezultatu, produktu oraz oddziaływania umożliwi efektywne monitorowanie procesu wdrażania Strategii, w tym:

- wskaźniki produktu – określają bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami (np. długość wybudowanych dróg gminnych);
- wskaźniki rezultatu – określają bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno–ekonomiczne uzyskany natychmiast po zakończeniu projektu (np. liczba osób korzystających z infrastruktury społecznej);
- wskaźniki oddziaływania – określają długookresowy wynik realizacji strategii (np. poprawa sytuacji na rynku pracy).

10.4. Ewaluacja – ocena skutków wdrażania zapisów Strategii

W przypadku stwierdzenia zmian warunków i bieżącej sytuacji gminy podczas monitorowania i ewaluacji Strategii, konieczna jest aktualizacja dokumentu. W tym celu niezbędne jest zaangażowanie m.in. mieszkańców, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych, organizując spotkania/warsztaty mające na celu zaktualizowania celów i kierunków działań gminy. Materiały powinny być na bieżąco analizowane i uwzględniane przez pracowników Urzędu Gminy w trakcie ewaluacji. W przypadku zasadniczych zmian celów i kierunków rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona, należy uchwałą Rady Gminy zaktualizować zapisy *Strategii*. Aktualizacja *Strategii* powinna odbywać się według poniższego schematu:

10.5. Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia rozwoju gminy – poradnik praktyczny” luty 2021 r.) jako dokumenty wykonawcze względem strategii rozwoju, należy rozumieć obowiązkowe lub fakultatywne plany i programy funkcjonujące w gminie.

Należy także pamiętać, iż podczas tworzenia nowych, bądź aktualizacji istniejących sektorowych gminnych planów i programów, powinny być one spójne ze Strategią Rozwoju Gminy. Do takich dokumentów należą m.in.:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Lokalny program rewitalizacji/Gminny program rewitalizacji,
- Program ochrony środowiska,
- Plan gospodarki niskoemisyjnej,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych,
- Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Gminny program opieki nad zabytkami,
- Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

Do planów i programów obowiązujących w gminie Dąbrowa Zielona strategii można zaliczyć między innymi:

L.p.	Obszar tematyczny	Dokumenty wykonawcze	Aktualność dokumentu	Spójność
1	Planowanie przestrzenne	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dąbrowa Zielona	Należy dokonać przeglądu dokumentu w celu stwierdzenia jego aktualności	Należy dokonać przeglądu dokumentu w celu stwierdzenia jego spójności
2	Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu	Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Dąbrowa Zielona	Aktualny	Spójny
3	Polityka społeczna	Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021 – 2027	Aktualny	Spójny

4		Program rewitalizacji Gminy Dąbrowa Zielona 2017 – 2023	Aktualny	Spójny
5	Rozwój lokalny	Program współpracy Gminy Dąbrowa Zielona z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2022 r.	Aktualny	Spójny
6	Finanse publiczne	Wieloletnia prognoza finansowa Gminy Dąbrowa Zielona na lata 2021 – 2032	Aktualna	Spójna
7		Uchwała budżetowa Gminy Dąbrowa Zielona na rok 2022	Aktualna	Spójna

RAMY FINANSOWE ORAZ ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Ramy finansowe Strategii Rozwoju Gminy Dąbrowa Zielona 2022-2030 posiadają jedynie charakter prognostyczny oraz zależą od szeregu zmiennych, które w praktyce mogą zupełnie zmieniać dane kwoty. Po analizie zebranych danych z rozdziału 8 Wieloletni Plan Inwestycyjny i określeniu Kluczowych przedsięwzięć – szacunkowo określono ramy finansowe w poszczególnych obszarach:

Cel strategiczny I Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona 84 500 000,00	Cel strategiczny II Rozwój potencjału turystycznego i ochrona środowiska naturalnego gminy Dąbrowa Zielona 25 900 000,00 zł
Cel strategiczny III Rozwój przedsiębiorczości i rolnictwa 3 000 000,00 zł	

Cele strategiczne i operacyjne opracowane w ramach niniejszej *Strategii*, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych gminy oraz ze środków zewnętrznych. Wśród tych ostatnich wyróżnić możemy m.in. środki z:

- Funduszy Europejskich dla Śląskiego na lata 2021-2027,
- krajowych programów w zakresie Funduszy Europejskich
- Wspólnej Polityki Rolnej (WPR 2021-2027),
- Krajowego Planu Odbudowy (KPO),
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Rządowego Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych
- Wojewody Śląskiego,
- Marszałka Województwa Śląskiego,
- Powiatowych Urzędów Pracy,
- pożyczek i kredytów bankowych.

Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez gminy objęte Strategią dotacji na działania służące stricte realizacji celów zawartych w przedmiotowym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz poszczególnych samorządów i ich aktywności w pozyskiwaniu nowych środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy poszczególne programy mogące stanowić źródło finansowania projektów opisanych w Strategii.

- **Instrumenty wynikające z polityk rozwojowych Unii Europejskiej:**

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS),
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG),
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS),
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC),
- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW),
- Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027,
- Krajowy Plan Odbudowy,
- inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego (np. Erasmus+, LIFE, Cyfrowa Europa, Interreg) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

- **Instrumenty finansowane z budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych**

Poza środkami wsparcia UE samorządy i ich interesariusze (m.in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) będą mogli ubiegać się o dofinansowanie działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych należą:

- **Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych**, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce;

- **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych;
- **Program Rozwoju Elektromobilności**, w ramach którego finansowane będą projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz transportem opartym na paliwach alternatywnych;
- **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych** – to instrument wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego;
- pozostałe programy finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także **Program Senior+**, **Program „Aktywni+” na lata 2021-2025**; w zakresie kultury, itd.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom. Należy zakładać, że w okresie realizacji Strategii, pojawią się również inne programy dofinansowujące skierowane na rozwój inwestycji w samorządach. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia w ramach Strategii wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu pozyskiwania tych środków. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie źródeł finansowania przez pracowników poszczególnych urzędów, co daje gwarancje ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych inwestycji.

SPIS TABEL

Tabela 1	Powierzchnia gmin powiatu częstochowskiego w ujęciu procentowym	10
Tabela 2	Ludność, średnia gęstość zaludnienia oraz powierzchnia gmin powiatu częstochowskiego.....	12
Tabela 3	Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021.....	13
Tabela 4	Struktura mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona według trzech grup wiekowych w 2011 oraz 2021 roku.....	18
Tabela 5	Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach powiatu częstochowskiego oraz ogólnie w województwie śląskim w 2021 roku	19
Tabela 6	Prognoza ludności gminy Dąbrowa Zielona na lata 2017-2030	20
Tabela 7	Ruch naturalny i wędrownkowy w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017-2030.....	21
Tabela 8	Liczba uczniów w szkołach podstawowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2016-2021.....	22
Tabela 9	Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych placówkach oświatowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2022 roku	23
Tabela 10	Dane dotyczące opieki zdrowotnej w gminie Dąbrowa Zielona w 2016 oraz 2021 roku	24
Tabela 11	Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021.....	26
Tabela 12	Liczba korzystających ze świadczeń rodzinnych na terenie gminy Dzikowiec oraz kwoty wypłacanych świadczeń w latach 2017-2021.....	28
Tabela 13	Szczegółowe dane dotyczące działalności kulturalnej Gminnego Ośrodka Kultury w Dąbrowej Zielonej w zakresie organizowanych imprez i funkcjonujących grup artystycznych w latach 2017-2021.....	31
Tabela 14	Szczegółowe dane dotyczące klubów sportowych oraz liczby osób ćwiczących na terenie gminy Dąbrowa Zielona w roku 2018 i 2020	33
Tabela 15	Dane dotyczące frekwencji w wyborach na terenie gmin powiatu częstochowskiego	36
Tabela 16	Miejscowe zagrożenia według rodzaju zagrożenia na przestrzeni lat 2019-2021.....	37
Tabela 17	Działania ratownicze podejmowane przez OSP na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2019-2021.....	37
Tabela 18	Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021.....	39
Tabela 19	Wskaźnik lesistości w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku	39
Tabela 20	Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona.....	40
Tabela 21	Charakterystyka jednolitych części wód podziemnych na terenie gminy Dąbrowa Zielona	41
Tabela 22	Zasoby mieszkaniowe na terenie gminy Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2020	52
Tabela 23	Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w gminie Dąbrowa Zielona, powiecie częstochowskim i województwie śląskim dla roku 2020	53
Tabela 24	Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczne i sanitarne.....	53
Tabela 25	Budownictwo mieszkaniowe w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017 - 2021.....	54
Tabela 26	Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego w gminie Dąbrowa Zielona, powiecie częstochowskim oraz w województwie śląskim dla roku 2021	55
Tabela 27	Wybrane dane dotyczące sieci wodociągowej w gminie Dąbrowa Zielona w roku 2017 oraz 2021	56

Tabela 28	Wybrane dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w gminie Dąbrowa Zielona w roku 2017 oraz 2021	57
Tabela 29	Odpady komunalne zebrane na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021.....	59
Tabela 30	Pracujący na terenie Dąbrowa Zielona w latach 2017 - 2021.....	64
Tabela 31	Wskaźniki pracujących na 1000 ludności w poszczególnych gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku.....	65
Tabela 32	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017 - 2021.....	66
Tabela 33	Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu częstochowskiego według płci	67
Tabela 34	Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin powiatu częstochowskiego w 2017 i 2021 roku.....	69
Tabela 35	Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku.....	71
Tabela 36	Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD oraz sektorów własnościowych zarejestrowane na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku.....	71
Tabela 37	Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla obszaru gminy Dąbrowa Zielona za lata 2017 i 2021	73
Tabela 38	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Dąbrowa Zielona.....	75
Tabela 39	Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych.....	77
Tabela 40	Realizacja budżetu gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021 w zł	79
Tabela 41	Kształtowanie się dochodów majątkowych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021	82
Tabela 42	Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach budżetowych w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021.....	83
Tabela 43	Najważniejsze problemy Gminy Dąbrowa Zielona.....	98

SPIS MAP

Mapa 1	Gmina Dąbrowa Zielona na tle województwa śląskiego	9
Mapa 2	Gmina Dąbrowa Zielona na tle powiatu częstochowskiego.....	10
Mapa 3	Podział gminy Dąbrowa Zielona na sołectwa	11
Mapa 4	Elementy środowiska przyrodniczego na terenie gminy Dąbrowa Zielona	38
Mapa 5	Położenie gminy Dąbrowa Zielona względem Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 408 Niecka Miechowska (część NW)	42
Mapa 6	Sieć cieków wodnych oraz obszary szczególnego zagrożenia powodzią na terenie gminy Dąbrowa Zielona.....	43
Mapa 7	Łączne zagrożenie suszą na terenie gminy Dąbrowa Zielona.....	45
Mapa 8	Lokalizacja parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu względem gminy Dąbrowa Zielona.....	47
Mapa 9	Układ dróg wojewódzkich i powiatowych na terenie gminy Dąbrowa Zielona	62
Mapa 10	Potencjał przyrodniczy	136
Mapa 11	gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza	137
Mapa 12	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Dąbrowa Zielona - Uwarunkowania przyrodnicze i infrastrukturalne.....	145
Mapa 13	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Dąbrowa Zielona – Sieć osadnicza.....	146
Mapa 14	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Dąbrowa Zielona – Obszary Strategicznej Interwencji.....	147
Mapa 15	Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Dąbrowa Zielona – Wieloletni plan inwestycyjny	148

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1	Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021.....	14
Wykres 2	Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny na terenie gmin powiatu częstochowskiego w roku 2021.....	15
Wykres 3	Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji w gminie Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021.....	16
Wykres 4	Liczba zameldowań i wymeldowań ogółem oraz saldo migracji na terenie gmin powiatu częstochowskiego w roku 2021.....	17
Wykres 5	Struktura mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona według trzech grup wiekowych	18
Wykres 7	Liczba gospodarstw domowych oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie gminy Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021.....	26
Wykres 8	Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na przestrzeni lat 2017-2021 w województwie śląskim, powiecie częstochowskim oraz gminie Dąbrowa Zielona.....	27
Wykres 9	Przyczyny pozostawania w trudnej sytuacji życiowej w 2021 roku w gminie Dąbrowa Zielona.....	28
Wykres 10	Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w gminie Dąbrowa Zielona w latach 2017-2021.....	33
Wykres 11	Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku.....	35
Wykres 12	Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej w % ogółu budynków mieszkalnych w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku.....	57
Wykres 13	Budynki mieszkalne podłączone do sieci kanalizacyjnej w % ogółu budynków mieszkalnych w gminach powiatu częstochowskiego w 2021 roku.....	58
Wykres 14	Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie gminy Dąbrowa Zielona na przestrzeni lat 2017-2021.....	60
Wykres 15	Udział zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona.....	68
Wykres 16	Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości na terenie gminy Dąbrowa Zielona w 2017 i 2021 roku.....	73
Wykres 17	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gminy Dąbrowa Zielona.....	75
Wykres 18	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie gminy Dąbrowa Zielona oraz powiatu częstochowskiego.....	76
Wykres 19	Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2017 i 2021 w gminie Dąbrowa Zielona oraz powiecie częstochowskim.....	80
Wykres 20	Struktura dochodów budżetu gminy Dąbrowa Zielona w roku 2017 i 2021.....	81
Wykres 21	Udział wydatków bieżących oraz majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem na przestrzeni lat 2017-2021.....	84
Wykres 22	Wysokość pozyskanych przez gminę Dąbrowa Zielona środków w ramach programów i projektów unijnych na przestrzeni lat 2014-2021.....	85
Wykres 23	Ocena poszczególnych sfer życia na terenie gminy (w % udzielonych odpowiedzi) ..	87
Wykres 24	Atuty gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)	88
Wykres 25	Priorytetowe działania do wykonania na terenie gminy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi).....	88
Wykres 26	Branża gospodarki posiadająca największy potencjał rozwojowy – pytanie wielokrotnego wyboru (w % udzielonych odpowiedzi)	89

Wykres 27 Wizytówka gminy w 2030 r. według jej mieszkańców – pytanie wielokrotnego wyboru (% udzielonych odpowiedzi).....	89
Wykres 28 Informacje dot. ankietowanych mieszkańców gminy Dąbrowa Zielona	90

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1	Zespół dworski w Cielętnikach	48
Zdjęcie 2	Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. Przemienienia Pańskiego w Cielętnikach	49
Zdjęcie 3	Kościół parafialny pw. św. Jakuba w Dąbrowie Zielonej	49

GMINA DĄBROWA ZIELONA

www.dabrowazielona.pl

